

Bakåtblick på vägen fram – en ESO-rapport om etableringsprocessen på svensk arbetsmarknad

*Lars Behrenz
Jonas Månsson*

*Rapport till
Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi
2022:1*

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

Rapportserien finns på eso.expertgrupp.se.

Omslag: Elanders Sverige AB

Tryck: Elanders Sverige AB, Stockholm 2022

ISBN 978-91-525-0414-7 (tryck)

ISBN 978-91-525-0415-4 (pdf)

Förord

Utvecklingen på den svenska arbetsmarknaden är för närvarande stark; sysselsättningen ökar och arbetslösheten minskar. Svenskt arbetskraftsdeltagande är högt och sedan pandemin är antalet lediga jobb hos Arbetsförmedlingen fler än någonsin. Samtidigt finns tecken på en splittrad arbetsmarknad där vissa grupper har svårt att etablera sig. De allra flesta klarar sig väl och når rimliga eller t.o.m. höga arbetsinkomster på kort tid. Men för vissa grupper, såsom personer utan gymnasieutbildning, och för de som hamnat i långtidsarbetslöshet är utsikterna att få ett jobb på den ordinarie arbetsmarknaden betydligt sämre.

Inträdet på arbetsmarknaden kan se ut på många olika sätt och flera faktorer påverkar individens inkomstutveckling. Går det att identifiera faktorer som är gynnsamma respektive ofördelaktiga för individers etablering? Och kan man i så fall använda denna information för att underlätta vägen in på arbetsmarknaden?

I den här rapporten till ESO kartlägger Lars Behrenz och Jonas Månsson hur vägen in på arbetsmarknaden ser ut för personer i Sverige födda 1979. Genom att följa gruppen under en lång tid och kombinera information från många olika register, samlar författarna data kring etablering på arbetsmarknaden. I rapporten studeras specifikt de grupper som har svårigheter på arbetsmarknaden, såsom anhörig- och flyktinginvandrare och långtidsarbetslösa, men även de som varit osedvanligt framgångsrika. I stället för att undersöka enbart sysselsättning använder författarna ett bredare mått på etablering och studerar sju olika faser i etableringen; från att inte ha någon inkomst alls till att vara toppetablerad.

Rapporten dokumenterar att det tar längre tid för vissa grupper att nå självförsörjning och resultaten pekar också på vikten av socio-ekonomisk bakgrund för en persons etablering på arbetsmarknaden. Utifrån kartläggningen ger författarna även förslag på hur

etableringsprocessen kan underlättas. Bland annat föreslås åtgärder så att fler når åtminstone en gymnasieexamen och ytterligare åtgärder inom det brottsförebyggande arbetet.

Jag hoppas att den här rapporten kan bidra till kunskapen om etableringsprocessen på svensk arbetsmarknad och utgöra ett underlag för vidare diskussion om hur etableringen kan underlättas. Arbetet med rapporten har följts av en referensgrupp bestående av personer med god insikt i dessa frågor. Gruppen har letts av Peter Thoursie, ledamot i ESO:s styrelse. Som alltid i ESO-sammanhang svarar författarna själva för innehåll, slutsatser och förslag i rapporten.

Stockholm i juni 2022

Karolina Ekholm
Ordförande i ESO

Innehåll

Sammanfattning	9
Summary	21
1 Inledning	33
1.1 Utvecklingen på svensk arbetsmarknad	34
1.2 Syfte och upplägg	36
2 Tidigare studier av etableringsprocesser på arbetsmarknaden	41
2.1 En teoretisk bakgrund	41
2.2 Empiriska erfarenheter av att studera långsiktig etablering på arbetsmarknaden	43
3 Data och analysupplägg	49
3.1 Analysupplägg och metod för resultatredovisningen	52
3.2 Kommentarer kring valt analysupplägg	53
4 Etableringsprocessen för personer födda 1979	57
4.1 Etableringsprocessen för samtliga individer födda 1979	57
5 Utbildningsvägar	67
5.1 Utbildningsnivån har stor betydelse för etableringsprocessen	70

6	Vägar in i arbetslivet för flykting- och anhöriginvandrare	77
6.1	En uppföljning av etableringsprocessen för anhörig- och flyktinginvandrare	81
7	Etableringsprocessen för de som dömts för brott	87
7.1	Etableringsprocesser och brott	90
8	Etableringsprocessen och arbetsmarknadspolitiska åtgärder	99
8.1	Etableringsvägar ut ur arbetsmarknadspolitiken	101
9	Livets positiva och negativa chocker	111
9.1	Chockers inverkan på etableringsprocessen	114
10	Framgångsvägar på arbetsmarknaden.....	121
10.1	Vem blir toppinkomsttagare?	124
11	Arv, miljö, val och chocker.....	127
11.1	Det miljömässiga och sociala arvet.....	128
11.2	Val i livet	129
11.3	Chocker.....	131
11.4	Resultat av regressionsanalys av etableringsprocesser	132
12	Lärdomar från att studera etableringsresor.....	139
	Referenser.....	145
	Appendix 1. Skiktgränser för statlig inkomstskatt	155
	Appendix 2. Prisbasbelopp per år	157
	Appendix 3. Ett exempel på en svag etableringsresa 1995-2017	159

Appendix 4. Ett exempel på en framgångsrik etableringsresa 1995-2017	161
Appendix 5. Bakgrundsegenskaper som använts i de linjära sannolikhetsanalyserna i kap. 4, 5 och 7	163
Appendix 6. Fullständiga resultatet för skattningarna över 'Hela livet'	165

Sammanfattning

Den svenska arbetsmarknaden 2022 karaktäriseras dels av hög arbetslöshet med en hög andel långtidsarbetslösa, dels av ett stort arbetsutbud med ett, i internationell jämförelse, mycket högt arbetskraftstal. Samtidigt ökar kraven på arbetskraften kontinuerligt och framtidsutsikterna ser olika ut för olika grupper. För att utveckla en träffsäker arbetsmarknadspolitik behövs kunskap om hur inträdet på arbetsmarknaden och etableringsprocessen ser ut för olika grupper av individer. Denna rapport handlar just om vägar in på arbetsmarknaden.

I rapporten följer vi samtliga individer födda 1979 på deras etableringsresa 1995–2017, dvs. mellan 16 och 38 års ålder. Vi analyserar framgångar och motgångar för kohorten fram till målet om någon grad av självförsörjning.

Full sysselsättning är ett centralt mål för den ekonomiska och sociala politiken och det finns goda skäl att hålla fast vid detta mål, men vi menar att det bör kombineras med ett mål som inkluderar att individen också har en förvärvsinkomst som går att leva på.

Studien utgår från sju etableringsfaser

Denna studie tar sin utgångspunkt i att de analyser av arbetslöshet och den definition av sysselsättning som allmänt används *inte* ger en fullständig bild av arbetsmarknadsetableringen. Till exempel räknas en person som sysselsatt om hen har arbetat en timme den aktuella mätveckan, enligt Statistiska centralbyråns arbetskraftsundersökningar. En del forskare har däremot studerat etablering för ungdomar och invandrare genom att definiera inträde på arbetsmarknaden med att ha en inkomst som motsvarar en viss andel av median-

inkomsten. Men för att göra en mer dynamisk analys av etableringsprocessen är det intressant att också studera *olika grad* av självförsörjning, dvs. inte enbart utgå från en specifik (och godtyckligt vald) gräns för vad som betecknas som etablerad.

Vi studerar årsvisa etableringsutfall för kohorten genom att redovisa andelen personer i olika etableringsstadier över tid. Vi ser behov av ett mått som både kan kopplas till en inkomstnivå som representerar en lön man kan leva på, och som ger information om olika grader av etablering. Att endast godtyckligt välja en nivå av självförsörjning som man når eller inte når ger begränsad information av den dynamiska etableringsprocessen. Vi har därför i denna studie vidgat analysen genom att beskriva sju olika etableringsstadier. De olika stadierna representerar olika former av egenförsörjning, från att stå helt utanför arbetsmarknaden till att vara toppetablerad med en årlig förvärvsinkomst över 1,1 miljoner kronor. Att vi rör oss på gruppnivå snarare än individnivå beror på mängden potentiella etableringsvägar. Analyser kring individuella sekvenser för ungefär 90 000 olika individer blir komplicerat och kräver sekventiella modeller som är svåra att presentera på ett överskådligt sätt. Vi studerar inte heller varaktigheten i olika stadier inom ramen för denna rapport, exempelvis hur länge en person är i en viss fas eller hur en specifik individ rör sig mellan olika faser. Varje år studeras istället var individen befinner sig vad gäller etablering och den situationen kan förändras både uppåt och nedåt på etableringsstegen. Vi delar in de sju faserna enligt följande:

1. I den första fasen har man inte någon förvärvsinkomst över huvud taget.
2. I den andra fasen står man närmare arbetsmarknaden genom att erhålla vissa sociala inkomster genom bidrag.
3. I den tredje fasen, introduktionsfasen, börjar man få en viss förvärvsinkomst.
4. I den fjärde fasen, etableringsfasen, har man en förvärvsinkomst som inte är obetydlig men som är för låg för att individen ska anses vara egenförsörjd.
5. I den femte fasen är man etablerad, dvs. har en förvärvsinkomst som överstiger fyra prisbasbelopp (ungefär 15 000 kronor i månadsinkomst 2017), under ett år. Det innebär att

man kan klara en egenförsörjning (ett prisbasbelopp över existensminimum).

6. I den sjätte fasen är man väletablerad på arbetsmarknaden och har en förvärvsinkomst som är över den undre skiktgränsen för statlig inkomstskatt.
7. I den sjunde fasen har man hög inkomst. Hit räknas dels de som har en årlig förvärvsinkomst högre än övre gränsen för statlig inkomstskatt, dels de som vi beskriver som toppetablerade med en årlig förvärvsinkomst över 25 prisbasbelopp (cirka 1,1 miljoner kronor 2017). Denna analys genomförs för att möjliggöra en beskrivning av framgångsvägar på arbetsmarknaden.

Att studera en specifik kohort har fördelen att samtliga individer möter samma konjunkturläge och samma institutionella system, vilket innebär att jämförelser mellan olika delgrupper inom kohorten underlättas jämfört med upplägg där individer kommer från flera olika födelsekohorter. Analyserna bygger på variabler som i tidigare studier visats vara relevanta för både ökad och minskad chans för etablering på arbetsmarknaden. Genom att specialstudera enskilda grupperns utvecklingsvägar på arbetsmarknaden kan vi analysera olika etableringsprocesser inom kohorten födda 1979. Vi tittar närmare på följande grupper:

1. personer med låga betyg från grundskolan
2. anhörig- och flyktinginvandrare
3. personer som är dömda för brott
4. arbetslösa som deltagit i ett urval av vanligt förekommande arbetsmarknadspolitiska program vid Arbetsförmedlingen
5. personer som varit med om plötsliga dramatiska händelser i livet
6. personer som är toppetablerade.

Detta upplägg gör att vi kan uttala oss om flera olika aspekter av etablering och besvara mer specifika frågeställningar som t.ex. hur etableringen ser ut för ungdomar som gått ut årskurs 9 med låga

betyg, eller hur stor andel av de unga som begår brott som befinner sig utanför trygghetssystemen.

Rapporten ger uppslag till fördjupad forskning på områden kopplade till framgångs- och motgångsvägar i etableringsprocessen. Den ger också underlag för en diskussion om tänkbara förändringar av institutionella system och för en reformering av insatser för att underlätta etableringen för olika delgrupper.

Hur etableras en hel kohort?

Det empiriska materialet utgörs av en kohort som består av ungefär 90 000 individer. Analysen inleds 1995, när gruppen var 16 år, och gruppens etableringsutveckling studeras sedan årsvis fram till 2017.

Den övergripande bilden är att ungefär 80 procent av kohorten var etablerad vid 38 års ålder, men att 20 procent inte hade en sammanlagd inkomst som räckte för att vara självförsörjande 2017. Det finns dock betydande variationer i utfallen inom grupperna, både bland dem som var etablerade och dem som inte var det 2017. Ungefär hälften av dem som inte var etablerade befann sig i en etableringsfas med en årlig förvärvsinkomst på 45 000–180 000 kronor, medan 3 procent var i en introduktionsfas med en förvärvsinkomst under 45 000 kronor. Totalt 5 procent hade inga förvärvsinkomster alls utan levde på inkomster från till exempel arbetslöshetsförsäkringen.

Drygt 50 procent av kohorten hade en årlig förvärvsinkomst på mellan cirka 180 000 och 440 000 kronor och 21 procent hade inkomster över den nedre gränsen för att betala statlig inkomstskatt 2017. Ungefär 6 procent hade så höga inkomster att man fick betala skatt enligt den övre gränsen för statlig inkomstskatt, vilket motsvarade en förvärvsinkomst på ungefär 640 000 kronor. Totalt 534 individer hade 2017 en årlig förvärvsinkomst över 25 basbelopp, vilket motsvarade cirka 1,1 miljoner kronor.

Kvinnor är etablerade i lägre grad än män

Det finns könsskillnader i etableringsprocessen, där kvinnor är etablerade i lägre grad än män. Bland dem i kohorten som var väletablerade 2017 var 65 procent män och 35 procent kvinnor. Detta

trots att andelen kvinnor med eftergymnasial utbildning i kohorten är högre än för män. Vi vet dock från tidigare studier att det finns ett orsakssamband mellan att få barn och lägre långsiktig livsinkomst för kvinnor. Skillnaden mellan kvinnor och män vad gäller självförsörjningsgraden är betydande i åldern 20–30 år och minskar sedan. Tänkbara förklaringar är att kvinnor dels tar större ansvar för barnen under uppväxten, dels väljer en arbetsmarknad som möjliggör en större flexibilitet vad gäller till exempel arbetstid och vård av barn. Oavsett orsak menar vi att det finns anledning att undersöka om det finns institutionella förändringar som kan minska skillnaderna mellan kvinnor och män vad gäller framgångsvägar på arbetsmarknaden.

Låga betyg försvårar etableringen betydligt

År 2020 saknade 14 procent av dem som lämnade grundskolan fullständiga betyg i alla ämnen enligt Skolverket (2020). De personer som i vår studie var väletablerade på arbetsmarknaden vid 38 års ålder hade i huvudsak eftergymnasial utbildning. Av dem som hade så hög inkomst att de betalade statlig inkomstskatt hade ungefär 80 procent en universitets- eller högskoleutbildning.

I analysen av etableringsvägar för personer med olika utbildningsbakgrund har vi fokuserat på den grupp som hade lägsta möjliga betyg (1) i något av kärnämnen¹ i årskurs 9. Vår genomgång visar att denna grupp hade svårt att bli etablerad på arbetsmarknaden; vid 25 års ålder (2004) hade endast 35 procent av denna grupp inkomster i nivå med att vara etablerad vilket är ungefär 15 procentenheter lägre än för hela gruppen. Under hela den studerade perioden hade gruppen med betyg 1 i något av kärnämnen en betydligt lägre självförsörjningsgrad. För gruppen som inte valt eller inte klarat av att ta en gymnasieexamen var bilden riktigt dystert; där var bara cirka 20 procent etablerade på arbetsmarknaden vid 38 års ålder (2017).

Mot bakgrund av dessa resultat finns det anledning att stärka stöden till dem som har låga betyg i grundskolan, och att stöd sätts in så tidigt som möjligt.

¹ Med ”kärnämnen” i grundskolan avser vi de ämnen där det krävs godkänt betyg för behörighet till gymnasiet, nämligen svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik.

Anhörig- och flyktinginvandrarers sena inträde på arbetsmarknaden ger bestående problem

Den långsiktiga uppföljningen av anhörig- och flyktinginvandrare visar att gruppen har sämre etablering på arbetsmarknaden än personer födda i Sverige. Den största skillnaden är att det tar lång tid för utrikes födda innan etableringsprocessen påbörjas. Vid 20 års ålder är skillnaden ungefär 20 procentenheter i andelen i arbetskraften mellan de personer som är födda utomlands och de som är födda i Sverige. Trots att de utrikes födda var högst 16 år när de kom till Sverige dröjde det till 30 års ålder innan cirka 50 procent av gruppen var etablerad, jämfört med 25 års ålder för den studerade kohorten i helhet.

Ett sent inträde på arbetsmarknaden ger bestående etableringsproblem vilket talar för att handläggningen av asylärenden bör snabbas på. Tidigare forskning såväl som denna studie ger stöd för rekommendationen om att även handläggningstiderna i övrigt bör kortas för att möjliggöra att anhörig- och flyktinginvandrare blir redo att etablera sig på arbetsmarknaden så snabbt som möjligt.

Det är viktigt att sätta in stöd redan efter det första brottet

Att dömas för brott påverkar etableringsprocessen negativt, där fler lagföringar är förknippade med en högre sannolikhet att stå utanför arbetsmarknaden, respektive en lägre sannolikhet att vara etablerad eller väletablerad. Det är intressant att konstatera att egenskapen att ha dömts i domstol *en* gång inte har ett signifikant samband med etablering, men det har däremot antalet brott och om individen dömts för allvarliga brott. Budskapet är tydligt – det är viktigt att få personer som begått ett brott att bryta den kriminella banan, eftersom ytterligare brott riskerar att leda till en negativ etableringsutveckling.

Vi har undersökt om en flytt mellan kommuner före 25 års ålder påverkar sannolikheten för etablering för personer som var dömda i domstol före 20 års ålder. Det visar sig att skillnaderna är små mellan dem som flyttat och dem som inte gjort det, vilket indikerar att en flytt till en annan kommun inte verkar innebära en ökad chans att bli etablerad på arbetsmarknaden för dem som begått brott.

Arbetsmarknadsutbildning och arbetspraktik verkar inte ge ökad självförsörjningsgrad

Under 2020 var ungefär 1 miljon personer inskrivna som arbets-sökande vid Arbetsförmedlingen vid något tillfälle. De flesta får ganska snabbt jobb, men inte alla. År 1999, dvs. vid 20 års ålder, var 50 procent av 1979-kohorten inskrivna som arbetssökande vid Arbetsförmedlingen. Därefter gick etableringsprocessen ganska långsamt; vid 25 års ålder var 30 procent inskrivna vid Arbetsförmedlingen och vid 30 års ålder var siffran 20 procent.

I denna studie beskriver vi utvecklingen för samtliga personer födda 1979 som deltagit i något program som har tydligt syfte att stärka humankapitalet genom arbetsmarknadsutbildning och arbetspraktik. Jämför man den långsiktiga vägen till självförsörjning för de som deltagit i sådana program med övriga programdeltagare är cirka 4 procentenheter färre etablerade och cirka 2 procentenheter färre väletablerade 2017. Givetvis ska detta inte tolkas som kausala effekter utan som att t.ex. selektionen in i de olika programmen har stor betydelse. Men man kan ändå observera att de som varit arbetslösa och erhållit stöd i form av arbetsmarknadsutbildning och/eller arbetspraktik på lång sikt inte har en högre självförsörjningsgrad än de som varit arbetslösa och fått annat stöd. Att ha deltagit i något arbetsmarknadspolitiskt program har därtill en negativ samvariation med att vara etablerad när man tar hänsyn till variabler som beskriver arv, miljö, val i livet och yttre händelser.

Det är svårt att bedöma arbetsmarknadspolitikens långsiktiga betydelse eftersom många olika händelser påverkar utfallet över tid. Det är därför svårt att på lång sikt isolera betydelsen av att ha deltagit i något arbetsmarknadspolitiskt program och sannolikt är de personer som deltagit i arbetsmarknadsutbildning och arbetspraktik inte helt jämförbara med personer som inte gjort det. Det finns anledning att förstärka genomförandet av regelbundna utvärderingar för att hitta möjliga förbättringar i utformningen av de arbetsmarknadspolitiska programmen. Att exempelvis tillåta fler randomiserade experiment skulle öka kunskapen om vilket innehåll som ger störst effekt på självförsörjningsgraden och vid vilken tidpunkt.

Tidigare långtidsarbetslösa har en svag långsiktig etableringsprocess

Långtidsarbetslöshet är ett stort problem på dagens arbetsmarknad. Av samtliga personer födda 1979 som någon gång varit inskrivna vid Arbetsförmedlingen en sammanhållen period om minst ett år var vid 38 års ålder:

- 11 procent utanför arbetskraften
- 14 procent öppet arbetslösa
- 23 procent i något program
- 24 procent i arbete med någon form av subvention
- 28 procent i jobb utan någon form av subvention.

Studien visar att personer med en arbetslöshetsperiod på ett år eller mer har en dålig långsiktig prognos; endast 28 procent var i arbete vid 38 års ålder. Det finns således starka argument för att prioritera arbetet med långtidsarbetslösa.

Väletablerade föräldrar och universitetsstudier är framgångsfaktorer

Andelen av samtliga sysselsatta i Sverige som har en årlig förvärvsinkomst på över 1 miljon kronor är låg men har ökat. År 2014 hade 1 procent av de sysselsatta en årlig miljoninkomst; denna nivå hade ökat till 2 procent 2019.

Av de totalt 90 716 individerna i studien hade 538 lyckats få en årlig förvärvsinkomst på över 25 basbelopp, alltså över 1,1 miljoner kronor, vid 38 års ålder 2017. Av dessa var 93 procent födda i Sverige, ungefär 80 procent hade minst en väletablerad förälder och 80 procent hade läst på universitet. Totalt 95 procent var anställda och 5 procent var företagare. Slutsatsen är att det verkar vara viktigt att ha väletablerade föräldrar och att ett viktigt val mot vägen till höga inkomster är högre utbildning.

Etableringsprocessen påverkas av stora livsförändringar

Vi har valt att betrakta en del händelser som negativa eller positiva chocker, vilket vi gör utifrån registerdata som visar förändringar från

ett år till ett annat. Det kan röra sig om att en person plötsligt blir förmögen genom arv eller lotterivinst, förlorar sitt arbete eller förlorar någon nära anhörig. I våra analyser framkommer flera samband mellan vissa chocker och olika etableringsutfall.

Att vara tryggt etablerad på arbetsmarknaden i många år och sedan plötsligt bli av med jobbet, exempelvis för att verksamheten lagts ner, är en händelse som kan ses som en chock. Vår analys visar att de flesta i den undersökta gruppen som drabbas av detta återkommer till arbetsmarknaden snabbt, men med lägre lön; endast 5 procent hamnar långsiktigt utanför arbetslivet efter att ha förlorat sitt jobb efter en lång etableringsperiod.

Att vinna mycket pengar eller få ett oväntat arv påverkar arbetslivet positivt. De som någon gång fått en positiv inkomstchock ingår i högre grad bland de väletablerade, än de som inte fått ett sådant tillskott.

Att drabbas av att ens partner dör har ett negativt samband med sannolikheten att vara etablerad.

Undersökningens tydligaste resultat i sammanfattning

Följande resultat är de mest tydliga i vår långsiktiga uppföljning av etableringsresorna för personer födda 1979 och boende i Sverige 1995–2017 på svensk arbetsmarknad:

- Kvinnor är i lägre grad etablerade än män; skillnaden är störst vad gäller andelen med höga inkomster.
- Det sociala arvet verkar ha betydelse för framtida höga inkomster, där väletablerade föräldrar ger en högre sannolikhet att själv vara väletablerad.
- Låga betyg från grundskolan kan kopplas till långsiktiga etableringsproblem, det verkar löna sig att läsa vidare och ta en gymnasieexamen.
- Anhörig- och flyktinginvandrare har ett betydligt senare arbetsmarknadsinträde, vilket verkar ge en långsiktigt bestående negativ inverkan på etableringsprocessen.
- Sett ur ett långsiktigt etableringsperspektiv är det enligt våra resultat inte någon fördel att ha deltagit i kompetenshöjande

arbetsmarknadsprogram (arbetsmarknadsutbildning eller arbetspraktik) i förhållande till samtliga övriga arbetsmarknadspolitiska program.

- Sannolikheten att vara etablerad respektive väletablerad på arbetsmarknaden ökar för den som är gift eller sambo med samma person under den studerade perioden.
- Bland de som begått brott är en lägre andel långsiktigt etablerade, och utvecklingen är mer negativ för dem som begår flera brott. Fler lagföringar har ett negativt samband med sannolikheten att vara etablerad.
- Stora negativa livsförändringar, till exempel att ens partner dör, verkar få negativa följder på den långsiktiga etableringen på arbetsmarknaden. En negativ plötslig försörjningsförsämring har ett negativt samband med den långsiktiga sannolikheten att vara etablerad.
- Ungefär 500 av 90 000 personer födda 1979 hade blivit så väletablerade vid 38 års ålder att de har en årlig förvärvsinkomst på över 1,1 miljoner kronor 2017. Deras framgångsväg verkar vara kopplad till väletablerade föräldrar och högre utbildning.

Några förslag som kan göra etableringsresan lättare

- Se över olika institutionella system för att identifiera möjliga förändringar som kan förbättra förutsättningarna för fler kvinnor att bli väletablerade.
- Analysera vad som kan generera en snabbare handläggning av alla typer av migrationsärenden kopplade till arbetsmarknadsinträde.
- Eftersträva att antalet individer som har minst gymnasieexamen som högsta utbildning ökar och se över antagningsreglerna till exempelvis yrkesförberedande utbildningar.
- Fånga upp förstagångsförbrytare, så att brottsligheten stannar vid en lagföring. Att begå ett brott samvarierar inte signifikant med sämre självförsörjningsgrad vilket flera brott tydligt gör. Flera lagföringar medför en tydlig ökad risk att inte vara etablerad i medelåldern.

- Utred möjliga lösningar för ökat eller förändrat stöd vid tillfälliga negativa chocker i livet, till exempel plötslig allvarlig sjukdom, plötslig jobbförlust eller att en nära anhörig dör. Det finns risker att tillfälliga negativa chocker utvecklas till en långsiktigt försämrad etablering på arbetsmarknaden.
- Informera elever i grundskola och gymnasium och deras föräldrar om vilka framgångsvägar som finns på arbetsmarknaden genom att ta fram ett ändamålsenligt underlag som kommuniceras tydligt av skola och övriga aktuella myndigheter.

Summary

The 2022 Swedish labour market is characterised partly by high unemployment with a high proportion of long-term unemployed and partly by a large labour supply with a very high activity rate by international comparison. At the same time, requirements of the labour force are increasing continuously, and future prospects look different for different groups. To develop an effective labour market policy, knowledge of how entry into the labour market and the establishment process appear for different groups of individuals is needed. This report specifically concerns paths into the labour market.

It follows all individuals born in 1979 on their journey into the labour market from 1995 to 2017, i.e. from ages 16 to 38. We analyse successes and setbacks for this cohort in achieving the objective of some degree of self-sufficiency.

Full employment is a central objective of economic and social policy and there is good reason to continue pursuing this objective, but we think it should be combined with the objective that the individual also has an earned income they can live on.

The study is based on seven stages of establishment

This study assumes that the generally used analyses of unemployment and definition of employment do *not* provide a complete picture of establishment in the labour market. For example, according to Statistics Sweden Labour Force Surveys, a person is considered employed if they worked one hour of the relevant measurement week. By contrast, some researchers have studied establishment of young people and immigrants by defining entry into the labour market as having an income equivalent to a certain

percentage of the median income. However, to conduct a more dynamic analysis of the establishment process, it is also interesting to study *different degrees* of self-sufficiency, i.e. not merely assuming a specific (and arbitrarily chosen) threshold for what is regarded as 'established'.

We study annual establishment outcomes for the cohort by reporting the proportion of individuals in various stages of establishment over time. We see the need for a measurement that can be linked to an income level representing the salary an individual can live on, and also provide information about different degrees of establishment. To merely arbitrarily choose a degree of self-sufficiency that an individual does or does not reach provides limited information about the dynamic establishment process. We have therefore broadened the analysis in this study by describing seven different stages of establishment. The various stages represent various forms of self-sufficiency, from being entirely outside the labour market to the highest degree of establishment with an annual earned income over SEK 1.1 million. We examine labour market establishment at group level rather than individual level due to variety of potential paths to establishment. Analyses of individual sequences for approximately 90 000 individuals become complicated and require sequential models that are difficult to present in a comprehensible way. Moreover, we do not study the duration of time spent in various stages within the scope of this report, e.g. how long a person is in a certain stage or how a specific individual moves between different stages. Instead, we study the individual's establishment situation each year, which can improve or worsen. We classify their establishment situations into the following seven stages:

1. In the first stage, the individual has no earned income whatsoever.
2. In the second stage, the individual comes closer to the labour market by receiving certain social income through allowances.
3. In the third stage, the introduction stage, the individual begins to receive some earned income.

4. In the fourth stage, the establishment stage, the individual has an earned income that is not insignificant, but is too low to be considered self-sufficient.
5. In the fifth stage, the individual is established, i.e. has an earned income that exceeds four price base amounts (approximately SEK 15 000 a month in 2017) in a year. This means that the individual can be self-sufficient (one price base amount above subsistence level).
6. In the sixth stage, the individual is well-established in the labour market and has an earned income above the lower threshold for national income tax.
7. In the seventh stage, the individual has a high income. This stage includes those who have an annual earned income higher than the upper threshold for national income tax and those whom we describe as having the highest degree of establishment with an annual earned income over 25 price base amounts (approximately SEK 1.1 million in 2017). This analysis is carried out to enable a description of paths to success in the labour market.

Studying a specific cohort has the advantage that all individuals encounter the same economic situation and institutional systems, which makes comparisons between different subgroups within the cohort easier in comparison with studies in which individuals come from a number of different age cohorts. The analyses are built on variables that have proved relevant in earlier studies for both increased and decreased opportunity for establishment in the labour market. By specifically studying individual groups' development paths in the labour market, we can analyse different establishment processes within the cohort born in 1979. We examine the following groups:

1. people with low grades from compulsory school;
2. family member immigrants and refugee immigrants;
3. people who have been convicted of offences;

4. unemployed people who have participated in a selection of labour market programmes offered by the Swedish Public Employment Service;
5. people who have experienced sudden external events; and
6. people who have the highest degree of establishment.

This arrangement enables us to comment on several different aspects of establishment and answer more specific questions, such as how establishment looks for young people who completed school year nine with low grades, or what proportion of young people who have committed offences are outside social security situations.

The report motivates in-depth research in the areas related to paths of success and setbacks in the establishment process. It also provides a basis for discussing feasible changes to institutional systems and for reforming initiatives to facilitate establishment for different subgroups.

How does a whole cohort become established?

The empirical material consists of a cohort comprising approximately 90 000 individuals. The analysis begins in 1995, when the group was 16 years old, and its establishment progress is studied each year until 2017. We study different subgroups in different life situations and describe the long-term significance of various conditions and events for establishment in the labour market.

The overall picture is that approximately 80 per cent of the cohort was established at age 38, but that 20 per cent did not have a total income that was adequate to be considered self-sufficient in 2017. There are, however, significant variations in outcomes within the groups, among both those who were established in 2017 and those who were not. Approximately half of those who were not established were in an establishment stage with an annual earned income of SEK 45 000–180 000, whereas three per cent were in an introduction stage with an earned income below SEK 45 000. A total of five per cent had no earned income at all and lived, for example, on unemployment insurance.

Just over 50 per cent of the cohort had an annual earned income between approximately SEK 180 000 and SEK 440 000, and 21 per cent had an income above the lower limit to pay national income tax in 2017. Approximately 6 per cent had high enough incomes to pay taxes according to the upper limit for national income taxes, which was equivalent to an earned income of approximately SEK 640 000. A total of 534 individuals had an annual earned income over 25 base amounts in 2017, which was equivalent to approximately SEK 1.1 million.

Women established to a lesser degree than men

There are gender differences in the establishment process, wherein women are established to a lesser degree than men. Among those in the cohort who were well-established in 2017, 65 per cent were men and 35 per cent were women. This is despite the fact that the proportion of women with post-secondary education in the cohort is higher than men. However, we know from earlier studies that there is causal link between having children and lower lifetime earnings for women. The difference between women and men as regards degrees of self-sufficiency is substantial from ages 20 to 30 and decreases thereafter. Possible explanations are that women assume greater responsibility for their children while they are growing up, and they choose a labour market that enables greater flexibility with respect to working hours and care for sick children. No matter the cause, we find that there is reason to investigate whether institutional changes can reduce the difference between women and men with paths to success in the labour market.

Low grades in compulsory school significantly impedes establishment

According to the National Agency for Education, 14 per cent of those who left compulsory school in 2020 lacked complete grades in all subjects. Most of those in our study who were well-established in the labour market at age 38 had post-secondary education. Of those with a high enough income to pay national income tax, approximately 80 per cent had university or other higher education.

In analysing paths to establishment for those with different educational backgrounds, we focused on the group with the lowest possible grades (1) in any of the core subjects in year 9. Our review shows that this subgroup had difficulty getting established in the labour market; at age 25, only 35 per cent of this subgroup were established, which is approximately 15 per cent lower than for the group as a whole. During the overall period of the study, the subgroup with a grade of 1 in any of the core subjects had a substantially lower degree of self-sufficiency. For the group that chose to forego or did not complete an upper secondary education, the picture was dismal, with only approximately 20 per cent being established in the labour market at age 38.

In light of these results, there is reason to strengthen support to those with low grades in compulsory school and to provide that support as early as possible.

Late labour market entry of family member immigrants and refugee immigrants causes persistent problems

The long-term follow-up of family member immigrants and refugee immigrants shows that this subgroup is less established in the labour market than those born in Sweden. The greatest difference is that it takes a long time for the establishment process to begin for those born abroad. At age 20, the difference between those born abroad and those born in Sweden is approximately 20 per cent in the share of the labour force. Although those born abroad were no older than age 16 when they came to Sweden, it was not until age 30 that approximately 50 per cent of the group were established, in comparison with age 25 for the cohort as a whole.

Late entry into the labour market causes persistent problems and is a reason to accelerate asylum case processing. In addition to this study, previous research supports the recommendation to shorten processing times in general, so that family member immigrants and refugee immigrants are ready to establish themselves in the labour market as quickly as possible.

Important to provide support after the initial offence

Being convicted of an offence negatively influences the establishment process, with multiple legal proceedings being associated with a higher likelihood of being outside the labour market and a lower likelihood of being established or well-established. It is interesting to note that the distinction of having been convicted once in a court of law does not have a significant connection with establishment, whereas the number of offences and whether the individual is convicted of serious offences do. The message is clear: it is important that those who have committed offences leave the criminal path, as additional offences risk negatively impacting establishment in the labour market.

We have investigated whether relocating between municipalities prior to age 25 affects the likelihood of establishment for those convicted in court prior to age 20. The differences between those who relocated and those who did not are minor, which indicates that relocating to a different municipality does not seem to entail increased opportunity to become established in the labour market for those who committed offences.

Employment training and work placement schemes do not seem to result in an increased degree of self-sufficiency

Approximately one million people were registered as jobseekers with the Swedish Public Employment Service at some point in 2020. Most received jobs somewhat quickly, but not all. In 1999, at age 20, 50 per cent of the 1979 cohort were registered as jobseekers with the Public Employment Service. The establishment process thereafter proceeded rather slowly: 30 per cent were registered with the Public Employment Service at age 25 and 20 per cent were registered at age 30.

In this study, we describe the trend for all people born in 1979 who participated in some programme clearly aimed at strengthening human capital, employment training and work placement schemes. The long-term path to self-sufficiency for those who participated in such programmes in comparison with other programme participants is approximately four per cent lower for those who are established and approximately two per cent lower for those who are well-

established in 2017. These cannot, of course, be interpreted as causal effects, but rather that the selection in the various programmes plays an important role. However, it can still be noted that those who were unemployed and received support in the form of employment training and/or work placement schemes do not have a higher degree of self-sufficiency in the long term than those who were unemployed and received other support. Moreover, having participated in a labour market policy programme has a negative covariance with being established when considering variables that describe inheritance, environment, choices in life and external events.

It is difficult to assess the long-term importance of labour market policy, as many different events influence the outcome over time. It is therefore difficult in the long term to isolate the importance of having participated in a labour market policy programme, and those who participated in employment training and work placement schemes are probably not fully comparable to those who did not. There is reason to reinforce the implementation of regular evaluations to find potential improvements in the design of labour market policy programmes. For example, allowing more randomised experiments would improve knowledge concerning which content provides the greatest effect on the degree of self-sufficiency and at what point in time.

Previously long-term unemployed have a weak long-term establishment process

Long-term unemployment is a major problem in today's labour market. Of all the people born in 1979 who were at some point registered with the Public Employment Service for an uninterrupted period of at least one year, at age 38:

- 11 per cent were outside the labour force;
- 14 per cent were openly unemployed;
- 23 per cent took part in some programme;
- 24 per cent had jobs with some form of subsidy; and
- 28 per cent had jobs without any form of subsidy.

The study shows that those who were unemployed for a year or longer have poor long-term prospects, as only 28 per cent had jobs at age 38. There is also a strong case for prioritising work with the long-term unemployed.

Well-established parents and university studies are success factors

The proportion of all people employed in Sweden with an annual earned income over SEK 1 million is low but has increased. In 2014, one per cent of those employed had an annual income over SEK 1 million. This group increased to two per cent in 2019.

Of the 90 716 individuals in the study, 538 had an annual earned income of over 25 base amounts, i.e. over SEK 1.1 million, at age 38 in 2017. Of those individuals, 93 per cent were born in Sweden, a total of 87 per cent had at least one well-established parent and 80 per cent had studied at university. A total of 95 per cent were employed and 5 per cent were entrepreneurs. The conclusion is that it seems to be important to have well-established parents and higher education, and an important choice to make on the path to high income is higher education and a good job.

The establishment process is influenced by major life changes

We have also chosen to consider a number of events as negative or positive shocks, which we do based on register data that shows changes from one year to the next. It may involve a person suddenly becoming wealthy through inheritance or lottery winnings, losing their job or losing a close relative. Our analyses revealed a number of correlations between certain shocks and various establishment outcomes.

Being securely established in the labour market for many years and then suddenly losing a job, for example, because the business closed down, is an event that can be considered a shock. Our analysis shows that most of those in the group who experience this return to the labour market quickly but with a lower salary; only five per cent land outside the labour market for the long term after having lost their jobs after a long establishment period.

Winning a large amount of money or receiving an unexpected inheritance has a positive impact on life. Those who received a positive income shock at some point are included among the well-established to a greater extent than those who did not receive such an increase.

The death of a partner has a negative correlation with the likelihood of being established.

Summary of the clearest results of the study

The following results are the clearest in our long-term follow-up of journeys of establishment in the labour market for people born in 1979 and residing in Sweden from 1995 to 2017.

- Women are established to a lesser degree than men; the difference is greatest with respect to the proportion with high incomes.
- Social inheritance seems to be important for future high incomes, as children of well-established parents are more likely to be well-established themselves.
- Low grades from compulsory school can be linked to long-term establishment problems, but continued studies and an upper secondary certificate seem to pay off.
- Family member immigrants and refugee immigrants have a significantly later entry into the labour market, which seems to have a negative long-term impact on the establishment process.
- From a long-term establishment perspective, having participated in upskilling labour market programmes (employment training or work placement schemes) provides, according to our results, no advantage in relation to all other labour market policy programmes.
- The likelihood of being established or well-established in the labour market increases for those who are married or cohabiting with the same person over the period studied.
- Those who committed offences represent a lower proportion of the long-term established, and the trend is increasingly negative for those who committed multiple offences. Multiple legal

proceedings have a negative correlation with the likelihood of being established.

- Major negative life changes, such as the death of a partner, seem to have negative consequences on long-term establishment in the labour market. A sudden decrease in income has a negative correlation with the long-term likelihood of being established.
- Approximately 500 of 90 000 people born in 1979 have become so well-established at age 38 that they have an annual earned income of over SEK 1.1 million in 2017. Their path to success is linked to well-established parents, higher education and good jobs.

Some proposals that can facilitate the journey to establishment

- Re-examine various institutional systems for identifying potential changes that can improve the conditions for more women to become well-established with an annual earned income that leads to a high degree of self-sufficiency.
- Analyse what can generate swifter processing of all types of migration cases linked to entry into the labour market.
- Strive to increase the number of individuals who have at least an upper secondary certificate and re-examine admission rules for vocational training, etc.
- Identify first-time offenders so as to prevent further legal proceedings. Committing one offence does not covary significantly with a lower degree of self-sufficiency, whereas multiple offences clearly do. Multiple legal proceedings entail a clearly increased risk of not being established as a middle-aged person.
- Investigate possible solutions for increased or amended support in the event of negative shocks in life, such as sudden serious illness, sudden loss of jobs or the death of a close relative. There are risks that temporary negative shocks develop into long-term deteriorated establishment in the labour market.

- Inform pupils in compulsory school and upper secondary school and their parents as regards which paths to success are available in the labour market and compile appropriate information that schools and other relevant authorities can communicate.

1 Inledning

Att ha ett arbete som ger en inkomst som går att försörja sig på är oftast en förutsättning för individers självständighet. Det utgör också grunden för finansieringen av välfärdssystemen. Egenförsörjning genom arbete är därför ett centralt mål för politiken. Det finns ett behov av ökad kunskap kring hur inträdet på arbetsmarknaden och vägen fram till att vara etablerad i olika utsträckning ser ut.

I den här rapporten studerar vi långsiktiga etableringsprocesser för samtliga individer som föddes 1979 och som var bosatta i Sverige under perioden 1995-2017. I analysen följs hela födelsekohorten årligen från 16 till 38 års ålder genom att studera sju olika etableringsgrader som vi själva definierar. Till skillnad från andra studier analyseras därmed inte enbart om individerna är etablerade eller ej utan också olika framgångs- och motgångsvägar på väg mot självförsörjning. Studiens ansats innebär att vi kan presentera uppföljningar av specifika framgångsvägar, till exempel att nå en årlig förvärvsinkomst över 1,1 miljoner kronor, men även beskriva motgångsvägar, till exempel för gruppen som erhållit det lägsta betyget (en 1:a) i något av kärnämnen² i nionde grundskoleklass. Vår ansats har också gjort det möjligt att analysera betydelsen av olika val i livet, som till exempel att begå brott, eller olika dramatiska livshändelser inverkan, som till exempel att plötsligt bli av med jobbet eller att ens livspartner går bort.

Arbetsmarknadsforskare studerar ofta arbetslösheten och sysselsättningen vid en viss tidpunkt. Det gängse sysselsättningsmålet säger dock ingenting om individerna kan betraktas som självförsörjande, eftersom det enligt SCB:s definition för att vara sysselsatt räcker att ha arbetat en timme under mätveckan. En del tidigare studier av arbetsmarknadsintegration eller arbetsmarknadsinträde

² Med "kärnämnen" i grundskolan avser vi de ämnen där det krävs godkänt betyg för behörighet till gymnasiet, nämligen svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik.

analyserar däremot andelen etablerade definierade i termer av att ha en lön som motsvarar en viss andel av medianinkomsten för någon grupp, se t.ex. Eriksson m.fl. (2006), Engdahl och Forslund (2015), Forslund m.fl. (2017), Ruist (2018) och Andersson Joonas (2020). De nämnda studierna fokuserar på hela grupper av ungdomar och/eller anhörig- och flyktinginvandrare. Fördelarna med studier som har ovannämnda angreppssätt är att de kan följa individer över en längre tidsperiod samt att sysselsättningen får en tydligare koppling till försörjningen. En nackdel är att man enbart följer upp om en viss andel av den studerade gruppen är över eller under en godtyckligt vald inkomstnivå. Att studera grupper i en population, exempelvis samtliga ungdomar och/eller flyktinginvandrare under en viss tidsperiod, är också en utmaning eftersom grupperna är heterogena och utfallen beror på en rad olika faktorer.

1.1 Utvecklingen på svensk arbetsmarknad

En ökad automatisering och ökade kunskapskrav gör att debatten ibland präglas av dystra prognoser av utvecklingen på arbetsmarknaden. En analys av arbetskraftsdeltagande och arbetslöshet bland OECD-länderna ger dock en annan bild. Där framträder en, historiskt sett, relativt låg arbetslöshet och höga arbetskraftstal.

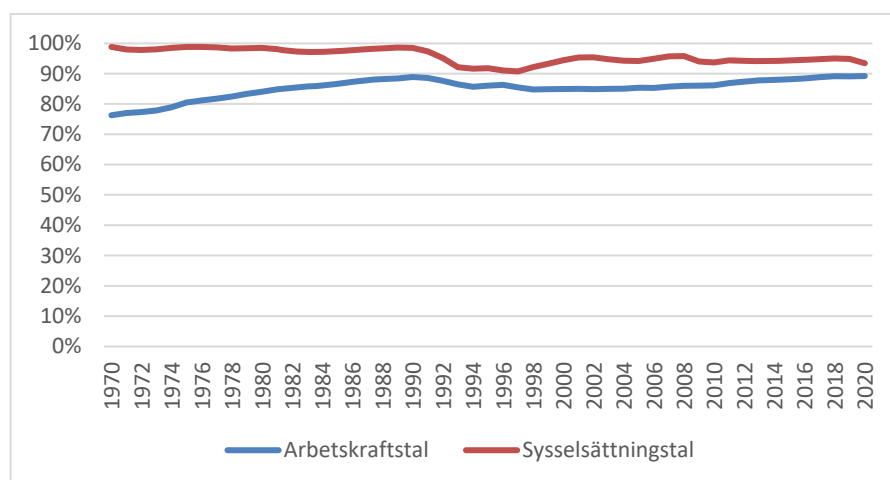
Sverige hade 2020 en av de allra högsta sysselsättningsgraderna i världen, ungefär 75 procent av befolkningen mellan 15–64 år var sysselsatt. Nära 90 procent av gruppen 15–64 år tillhörde arbetskraften, arbetslösa och sysselsatta, 2020 och i åldern 25–64 var över 80 procent i sysselsättning under den ekonomiska krisen orsakad av pandemin. Det är den högsta sysselsättningsgraden inom EU för den aktuella gruppen. Av samtliga sysselsatta i Sverige 2020 hade också 76 procent en fast anställning. Arbetslösheten 2020 för gruppen 15–74 år låg dock på över 8 procent vilket var över EU-genomsnittet.

Svensk arbetsmarknad ställer höga krav på arbetskraften. År 2020 hade 54 procent av samtliga sysselsatta chefsjobb eller arbeten som kräver högskolekompetens. Denna utveckling har gått fort och har ökat från att det 2015 var 48 procent som hade denna höga kravbild i sina anställningar. På grund av den demografiska utvecklingen med en åldrande befolkning sker även en utveckling där allt färre ska försörja allt fler. Nedan ges en kort beskrivning av utvecklingen på

den svenska arbetsmarknaden de senaste 50 åren för de mellan 25 och 64 år, dvs. gruppen som till stora delar bör vara i arbete för att finansiera välfärden.

En allt större del av unga personer är i utbildning fram till 25 års ålder, först med gymnasium och sedan universitets- och högskolestudier. Enligt SCB hade 44 procent av befolkningen i åldern 25–64 år läst vidare efter gymnasieskolan 2019, och andelen ökar för varje år. Medelpensioneringsåldern i Sverige 2020 var 65 år enligt Pensionsmyndigheten.

Figur 1.1 Arbetskraftens andel av befolkningen och andelen sysselsatta av arbetskraften 1970-2020 för personer mellan 25 och 64 år

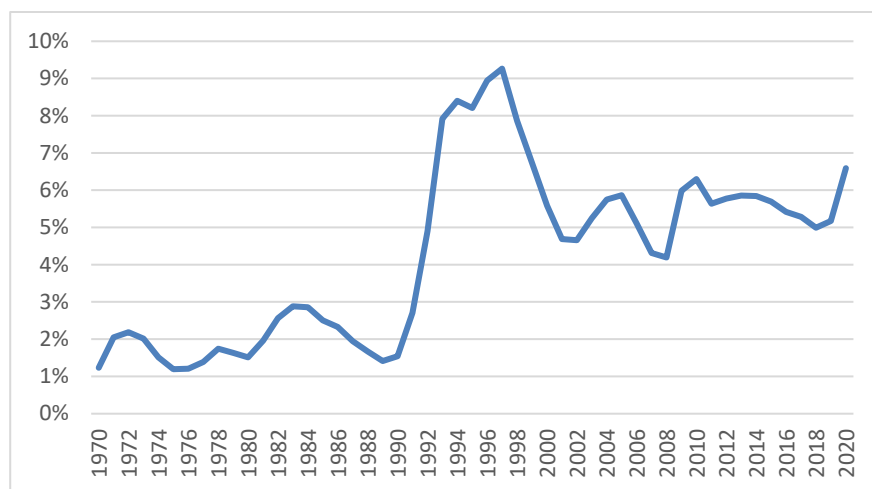
Källa: SCB, AKU.

Den största förändringen på svensk arbetsmarknad under de senaste 50 åren är att arbetskraftens andel har ökat, från 76 procent 1970 till 89 procent 2020. Detta är resultatet av flera olika politiska reformer i syfte att öka arbetskraftsdeltagandet. Kvinnor har ökat sitt arbetskraftsdeltagande från ungefär 60 procent 1970 till över 80 procent 2020, det är ca 1 miljon fler kvinnor på svensk arbetsmarknad 2020 jämfört med 1970. Den kraftiga ökningen av arbetsutbudet har också bidragit till att andelen arbetslösa i åldern 25–64 ökat från endast 1 procent 1970 till att 2020 ligga på nästan 7 procent.

Även politiska perspektivförändringar har påverkat utvecklingen på arbetsmarknaden, exempelvis övergången till inflationsbekämpning där politiken inriktad på att ”rädda jobben” ersattes med att

sätta inflationsbekämpningen främst. Andra politiska beslut, som till exempel neddragningar i den offentliga sektorn och en skattereform som gjorde det mindre attraktivt att låna pengar, har också påverkat arbetsmarknaden. Arbetslösheten har efter mitten av 90-talet bitit sig fast på en stabilt hög nivå och arbetsutbudet har ökat kontinuerligt. Under 70- och 80-talen uppskattades jämviktsarbetslösheten till ungefär 1,5 procent för gruppen 25–64 år, en nivå som nu bedöms ligga på ungefär 5,5 procent.

Figur 1.2 Arbetslösheten 1970–2020 för dem mellan 25–64 år

Källa: SCB AKU.

Trots att Sverige under pandemiperioden 2020–21 fört en extremt expansiv finans- och penningpolitik är arbetslösheten, och framför allt långtidsarbetslösheten, hög. Personer med svag utbildningsbakgrund, flykting- och anhöriginvandrare, personer med långa arbetslöshetstider bakom sig och personer med någon funktionsnedsättning är exempel på grupper som har stora svårigheter på arbetsmarknaden.

1.2 Syfte och upplägg

Syftet med denna rapport är att öka kunskapen om långsiktiga etableringsvägar på den svenska arbetsmarknaden genom att årsvis studera sju olika etableringsfaser för en hel kohort. I rapporten

beskriver vi olika framgångs- och motgångsvägar på arbetsmarknaden. Genom att följa vägen in på arbetsmarknaden för en kohort som möter samma omvärldsvillkor kan vi urskilja tänkbara orsaker till både framgångar och motgångar på arbetsmarknaden. Med hjälp av linjära sannolikhetsmodeller försöker vi även identifiera korrelationer mellan olika förklaringsfaktorer och sannolikheten att vid 38 års ålder vara antingen utanför, etablerad eller väletablerad på arbetsmarknaden. Rapporten syftar också till att ge uppslag till fördjupad forskning och till att ge underlag för en politisk diskussion om tänkbara insatser och förändringar av institutionella system för ökad etableringsgrad.

Vi analyserar etableringsprocessen separat för olika grupper. I rapporten ägnar vi speciellt intresse åt ungdomar med låga betyg, personer som begått brott, personer som deltagit i arbetspraktik eller arbetsmarknadsutbildning, individer som upplevt en större plötslig och/eller dramatisk förändring i livet, samt personer som vid 38 års ålder hade en årlig förvärvsinkomst på över 1,1 miljoner kronor.

Egenskaperna för personer med svårigheter på arbetsmarknaden är delvis överlappande men vi finner det ändå värt att studera olika grupper var för sig. Vår empiriska strategi att följa etableringsprocessen för en hel kohort ger inte förutsättning för att dra några kausala slutsatser. Det innebär att analysen i rapporten inte fastställer orsaks- och verkansamband, utan endast visar på faktorer som samvarierar med inträdet på arbetsmarknaden samt hur etableringsprocessen fram till en fast etablering ser ut. Det är utanför syftet med denna rapport att genomföra egna utvärderingar av den politik som förts. Däremot ger rapporten, utifrån sina observationer, uppslag till fördjupade studier som är relevanta för policyutformning.

De grupper vi valt att studera är grupper med välkända svårigheter vad gäller arbetsmarknadsinträdet. De valda grupperna överlappar delvis varandra så att samma personer kan ingå i flera av grupperna. Exempel på grupper som enligt tidigare litteratur visat sig ha stora problem att bli etablerade är:

1. anhörig- och flyktinginvandrare (nästan hälften av samtliga personer inskrivna vid Arbetsförmedlingen 2020 var födda i ett utomeuropeiskt land),

2. personer med låga betyg från grundskolan (låga betyg innebär en risk att inte ha en gymnasieexamen, och arbetslösheten var 30 procent bland personer med förgymnasial utbildning som högsta utbildning),
3. personer som har haft lång tid i arbetslöshet (60 procent av samtliga inskrivna vid Arbetsförmedlingen 2020 hade varit arbetslösa längre än 6 månader och nästan 40 procent över ett år).

Vi studerar även grupper som inte analyserats i lika stor omfattning tidigare. Särskilt studerar vi etableringsprocessen för personer som på olika sätt utsatts för en större förändring i livet, t.ex. att ens livspartner har avlidit eller att plötsligt ha förlorat en väletablerad ställning på arbetsmarknaden. Vi studerar även unika framgångsvägar, i den här rapporten i form av personer som vid 38 års ålder har uppnått en årlig förvärvsinkomst på 1,1 miljoner kronor eller över. Kunskapen om sådana framgångsvägar har tidigare varit högst begränsad.

I denna rapport presenterar vi också långsiktiga uppföljningar av hur det går för personer som blivit lagförda för brott. Vi studerar etableringsprocessen separat för personer som begått brott i ungdomen respektive för dem som begått allvarliga brott senare i livet.

Disposition

I kapitel 2 ger vi en empirisk och teoretisk bakgrund till etableringsprocesser på arbetsmarknaden. Rapportens tredje kapitel består av en redogörelse för dataunderlag, analysmetoder och hur vi definierar våra mått av etablering. I kapitel 4 ger vi en översiktlig bild av etableringsprocessen för kohorten född 1979. Kapitel 5 till 10 ger en fördjupad redogörelse av den årsvisa etableringsprocessen från 16 års ålder till 38 års ålder med fokus på ungdomar med svaga betyg, anhörig- och flyktinginvandrare, personer som begått brott, långtidsarbetslösa, deltagare i arbetsmarknadspolitiska program, personer som plötsligt drabbats av en stor förändring i livet, personer som vid 38 års ålder är toppetablerade med en årlig förvärvsinkomst över 1,1 miljoner kronor. Kapitel 5–10 börjar samtliga med en översiktlig teoretisk och empirisk bild av kunskapsläget inom det aktuella

området för att sedan övergå till att beskriva den årsvisa etableringsprocessen för olika delgrupper 1996–2017. Därefter vänder vi på perspektivet i kapitel 11 och analyserar situationen 2017 med hjälp av linjära sannolikhetsmodeller med ett stort antal förklarande variabler. I rapportens avslutande kapitel sammanfattar vi våra resultat och kopplar dessa till möjliga implikationer för politiska reformer.

2 Tidigare studier av etableringsprocesser på arbetsmarknaden

I detta avsnitt gör vi nedslag i den oerhört omfångsrika teoretiska och empiriska forskningen kring långsiktig etablering på arbetsmarknaden för att ge en bakgrund till de olika processer som etablering på arbetsmarknaden innebär. Vi diskuterar också vilka empiriska erfarenheter som finns kring långsiktig uppföljning på arbetsmarknaden.

2.1 En teoretisk bakgrund

Ökad förståelse för varför individer har olika etableringstakt på arbetsmarknaden är centralt som underlag till olika typer av ställningstagande och beslut. Att det tar lång tid för många unga att komma in på arbetsmarknaden och att många äldre är långtidsarbetslösa är några av vår tids stora utmaningar.

Teoretiskt kan en individs arbetsutbud ses som konsekvensen av arv och miljö samt val som innefattar val av utbildning, eventuella jobberfarenheter, nätverk och sökprocessen för arbete. Valen som individen gör har alternativkostnader, till exempel innebär utbildning att individen förlorar inkomst under studieperioden. Denna investerings- och sökprocess skickar viktiga signaler till den arbetsgivare som överväger att anställa en aktuell person. Även tid utanför arbetsmarknaden kan skicka signaler till arbetsgivare. Det kan också medföra att vissa personer anpassar sitt liv till en situation där man inte har någon förvärvsinkomst med vilken man kan försörja sig själv. Långvarig arbetslöshet riskerar göra att individer förlorar en del av sina kunskaper och att individen inte fortsätter att

utveckla sina färdigheter. Arbetsgivare kan också tolka tidigare arbetslöshet som en signal om låg produktivitet (scarring). Att bedöma vad som förklarar olika individers etableringssituation kompliceras av att det är svårt att särskilja olika samband ifrån varandra. Till exempel är det svårt att skilja vad som är en effekt av tidigare perioder av arbetslöshet från effekten av att vissa individer har högre risk för arbetslöshet generellt, så kallad selektionseffekt.

Det första inträdet på arbetsmarknaden är annorlunda jämfört med arbetssökande efter att ha haft ett tidigare arbete. Den första anställningen innebär ett steg in i samhället med viktiga erfarenheter och kontakter samt en inkomst. Dessutom får individen tillgång till socialförsäkringar vid händelse av arbetslöshet och sjukdom. Den som förlorar sitt arbete och sedan blir arbetssökande har ofta kontakter och erfarenheter som kan hjälpa hen tillbaka in i arbete. Ur arbetsgivarens perspektiv är en person som haft ett arbete också förknippad med mindre osäkerhet eftersom det går att få information om hur personen har fungerat i tidigare anställningar.

I kartläggningar av etableringsprocesser för olika grupper över tid kan teorin om "transitional labour markets" bidra med insikter. I den betraktas den moderna arbetsmarknaden som en social institution som kräver en flexibilitet för att kunna säkerställa "full sysselsättning", men också med hänsyn tagen till individens frihet att välja och till den egna livssituationen.

Det innebär att det behöver finnas så kallade övergångsarbetsmarknader för individerna under livscykeln för att åstadkomma full sysselsättning. Vi väljer att inte närmare beskriva teorin om "transitional labour markets" här, men se exempelvis Schmid m.fl. (1996), O'Reilly och Bothfeld (2002) och Schmid (2015) för en mer utvecklad diskussion. Även studier inom fältet "life course" ger kompletterande insikter genom att studera dynamiska händelser i människors liv. Att analysera olika typer av livsförlopp är ett perspektiv som är vanligt inom flera ämnestraditioner som till exempel demografi, nationalekonomi och sociologi. För en fördjupad beskrivning, se till exempel standardverket "Handbook of the Life Course" av Layard m.fl. (2014) samt Mortimer och Shanahan (2003). Målet med studier av övergångar är att identifiera viktiga och kritiska livshändelser och övergångar mellan olika tillstånd samt att använda dynamiska perspektiv för att analysera t.ex. ändamålsenliga statliga institutionella arrangemang.

2.2 Empiriska erfarenheter av att studera långsiktig etablering på arbetsmarknaden

Detta avsnitt innehåller en översikt av ett urval av empiriska studier av händelser över livsrytmen som påverkar etableringen på arbetsmarknaden. Presentationen av studierna syftar till att dels ge en bakgrund till hur kunskapsläget ser ut vad gäller långsiktiga uppföljningar av etableringsprocesser, dels ge uppslag till hur man kan tänka kring fortsatt utveckling av kunskapsläget om långsiktig arbetsmarknadsetablering.

De svenska studier som ligger närmast vår analys är Eriksson m.fl. (2006) och Engdahl och Forslund (2015). I de båda studierna analyseras dels det första jobbet, dels arbetssökandes inträde på arbetsmarknaden där etablering definieras som ”det första året då en individ har en årsinkomst som överstiger halva medianinkomsten för en 45-åring.” Resultaten av analyserna i Eriksson m.fl. (2006) visar att i) många av de som avslutar yrkesinriktade utbildningar finner jobb på en gång, ii) personer som hoppar av gymnasiet drabbas hårt av konjunkturnedgångar, iii) barn till föräldrar med högre utbildning får ett senare inträde på arbetsmarknaden genom högre sannolikhet att genomgå en högskoleutbildning och iv) generellt tar det längre tid för personer med rötter i utomeuropeiska länder att bli etablerade på arbetsmarknaden. Engdahl och Forslund (2015) visar att i) yrkesförberedande gymnasieutbildning ger en snabbare etablering på arbetsmarknaden, ii) högskoleutbildade etablerar sig snabbt på arbetsmarknaden, iii) slutbetyg är viktiga för framtida arbetsmarknadsutfall och iv) unga med utländsk bakgrund har en svagare ställning på arbetsmarknaden.

Det finns också flera studier som tittat på etableringen på arbetsmarknaden specifikt för personer med utländsk bakgrund. Ruist (2018), Eklund och Larsson (2020) och Andersson Joonas (2020) är tre exempel på studier med en långsiktig uppföljning av personer med utländsk bakgrunds integration på den svenska arbetsmarknaden. Ruist (2018) studerar inträdet på den svenska arbetsmarknaden för manliga flyktingar i åldern 20–50 år. Etablering definieras som att individerna når 40 procent av medianinkomsten för 20–50 år gamla män under motsvarande år. Studien visar en gradvis försämring av integrationstakten för männen i aktuell ålder från mitten av 90-talet fram till 2015. De offentligfinansiella kalkylerna visar på

en negativ total inverkan på de offentliga finanserna av flyktinginvandringen från 1980-talet och fram till 2015.

Att fokusera på förvärvsfrekvens och sysselsättningsstatistik kan vara missvisande och ge en felaktig bild av ekonomisk integration. En individ kan exempelvis vara sysselsatt utan att tjäna tillräckligt för att försörja sig själv. Enligt Eklund och Larsson (2020) tar det i genomsnitt fyra till fem år för hälften av alla utrikes födda att uppnå sysselsättning mot, i genomsnitt, 12–13 år för hälften av alla utrikes födda att uppnå självförsörjning, mätt som en bruttoinkomst motsvarande fyra prisbasbelopp. Andersson Joonas (2020) beskriver den del av flykting- och anhöriginvandrarna som deltagit i etableringsprogrammet och deras väg till arbete under 2006–16. Studien har undersökt hur stark anknytning personerna får till arbetsmarknaden, sett både till inkomst och till rörelse mellan olika branscher. Att vara etablerad mäts dels som att vara sysselsatt, dels som att ha en inkomst som överstiger 60 procent av medianinkomsten för en person med förgymnasial utbildning med samma ålder och kön. Resultaten från studien anger att efter elva år är omkring 55 procent av männen etablerade. Drygt 15 procent ses som svagt etablerade och ungefär 10 procent är egenföretagare. Resterande 20 procent är utan arbete. Analysen för kvinnor visar att andelarna etablerade respektive svagt etablerade är ungefär lika stora. Resultaten i Andersson Joonas (2020) visar att sysselsättningsgapet mellan kvinnor och män minskar över tid i Sverige. Andelen kvinnor utan arbete är 28 procent efter elva år.

Genom att kartlägga utvecklingen för en grupp arbetslösa och följa dem under lång tid får man svar på relevanta frågor vad gäller långsiktig arbetsmarknadsutveckling. Eriksson och Rooth (2014) studerar den långsiktiga effekten av att ha varit arbetslös under en sammanhängande period av nio månader. Resultaten tyder på att det finns ”scarring effects” på den svenska arbetsmarknaden. Schmelzer och Veira-Ramos (2018) finner dock inte några negativa effekter på långsiktiga arbetsmarknadskarriärer av att ha varit arbetslös i Storbritannien och Tyskland. En annan fråga är om det spelar roll vilka man växer upp med. Thompson (2018) visar att unga med ekonomiskt svag bakgrund i genomsnitt har sämre ekonomiskt utfall över livscykeln jämfört med grupper från starkare hemmiljö.

Ytterligare en vinkling på frågeställningen kring etableringsprocessen är vad som händer när man förlorar ett arbete. En japansk

studie (Fujii m.fl. 2018) anger en tydlig negativ effekt för män av att förlora sitt första arbete inom fem år efter sin högsta utbildningsexamen på den framtida arbetsmarknadssituationen. Ett exempel på en svensk analys av betydelsen av att förlora sitt arbete är Eliason (2011). Studien analyserar jobbförluster i samband med arbetsplatsnedläggningar och visar på ett bestående inkomstbortfall där de som förlorat jobbet hade betydligt lägre inkomster långt senare än vad de annars skulle haft.

Över hälften av de under 25 år på den svenska arbetsmarknaden har eller har haft ett tillfälligt arbete (Berglund m.fl. 2017). Flera tidigare studier har undersökt om dessa tillfälliga arbeten kan fungera som en språngbräda till ett fast jobb eller om de har negativa effekter för långsiktig etablering. Calmfors m.fl. (2018) visar att visstidsanställningar överlag kan fungera som språngbrädor till tillsvidareanställning om jämförelsen avser arbetslöshet. Liknande resultat återfinns även i en studie som använt brittiska data (Dorsett och Lucchino 2018). En annan studie med ungefär samma frågeställning, som studerat tillfälligt arbetslösa i Australien, visar dock att dessa tillfälliga arbeten har långsiktiga ”scarring effects” för män, men inte för kvinnor (Mooi-Reci och Wooden 2017). En orsak till denna negativa effekt av tillfälliga anställningar kan vara att arbetsgivare inte har samma incitament att investera i internutbildning och därmed får inte tillfälligt anställda tillgång till samma kompetensutveckling. Teoretiskt kan man dock tänka sig att denna negativa signal av att endast ha haft tillfälliga arbeten kan minska i betydelse över tid (Hopp m. fl. 2016).

Det råder konsensus om att gruppen med en svag utbildningsbakgrund, exempelvis de som inte slutfört gymnasiet, har en utsatt situation på arbetsmarknaden. Nordström Skans m.fl. (2017) konstaterar att knappt 70 procent av dem som inte slutfört gymnasiet är sysselsatta och att inkomsterna endast är drygt 60 procent av medianinkomsten bland 45-åringar. Liknande resultat konstateras i Norberg (2003), som visar att bland dem med skolproblem som gick ut grundskolan i början av 1990-talet förvärvsarbetade år 1996 endast 33 procent. Det är att jämföra med 53 procent för samtliga i årskullen. Dessa negativa resultat kan bero på att man saknar viktigt humankapital, men det kan också bero på att ofullbordade gymnasiestudier skickar en negativ signal till arbetsgivare. En studie från Australien visar dock att personer med svaga läskunskaper inte får

en bestående negativ utveckling på arbetsmarknaden jämfört med de med medelgoda läskunskaper (Polidano och Ryan 2017). Förklaringen ligger i att de med svaga läskunskaper kompenserat sig med en stor omfattning av yrkesutbildning.

Policyförändringar brukar ofta följas upp med kortsiktiga analyser av effekter. Att beskriva utvecklingen över längre tid kan ge ett annat perspektiv på aktuell policy (Abbott m.fl. 2019). Negativa händelser som sker under livet, som t.ex. sjukdom, dödsfall i familjen samt brott och straff kan få högst olika effekter beroende på om man analyserar utfallen på kort eller lång sikt.

Något som studeras bäst med hjälp av en kartläggning av arbetsökande under en längre tid är frågan om vad som händer med de som under en period är borta från antingen arbetsmarknaden och/eller utbildningssystemet. En longitudinell studie i Storbritannien som följt individer under perioden 1991-2008 visar att en period av inaktivitet där man varken varit i utbildning eller i någon form av ekonomisk aktivitet har en större negativ långsiktig effekt på arbetsmarknadskarriären än att ha varit arbetslös (Dorsett och Lucchino 2018).

Det finns även regionala skillnader som påverkar enskilda individers möjligheter på arbetsmarknaden. Arbetsmarknaden är inte homogen och det finns stora skillnader i arbetsmarknadsläget mellan våra största städer och landsbygden. En regional effekt skulle kunna vara tillfällig beroende på en kraftig allmän konjunkturförändring, men skulle också kunna vara en mer långsiktig effekt av någon lokal kraftig upp- eller nedgång i konjunkturen som påverkar den regionala långsiktiga utvecklingen (Jacobsen och Parker 2014). En tysk studie visar att det inte fanns någon stor skillnad i chansen att få ett jobb ett år efter examen mellan storstäder och landsbygd i Tyskland under perioden 2002–09 (Unay-Gailhard 2016).

Även effekter på arbetsmarknadsutfall av ett ökat arbetsutbud kan studeras genom långsiktiga uppföljningar. Ytterligare en frågeställning som kräver att individer följs över livscykeln gäller frågan om hur kvinnors och mäns löneutveckling påverkas av att få barn (Adda m.fl. 2017; Angelov m.fl. 2016). Effekterna på utvecklingen på arbetsmarknaden av att vara gift kräver också långsiktig uppföljning och en ändamålsenlig identifikation för att skatta effekter (Eckstein m.fl. 2019).

En speciell form av långsiktiga studier som inriktar sig på dynamiska övergångar på arbetsmarknaden använder sig av kartläggningar över livscykeln och har fått namnet "life course" studier. Att undersöka mönster för integration på arbetsmarknaden under mäns och kvinnors liv kräver en analys som studerar olika övergångar av t.ex. utbildning, arbete och barnledighet. Med denna typ av analys som grund hävdas att den nordiska modellen har minst ojämlikhet och medför en bättre etablering på arbetsmarknaden för både män och kvinnor än övriga europeiska länder (Anxo m.fl. 2007). Studier av livsförlopp försöker skapa en djupare förståelse för den långsiktiga utvecklingen på arbetsmarknaden för olika grupper. I exempelvis Damaske och Frech (2016) studeras kvinnors långsiktiga arbetsmarknadskarriärer. Krutova m.fl. (2016) är ett exempel på en kartläggning där man studerar invandrades utveckling på arbetsmarknaden genom att följa individer under perioden 2000–10.

3 Data och analysupplägg

Analysen omfattar samtliga individer födda 1979 och som var bosatta i Sverige 1995–2017. Att använda kohorten födda 1979 är godtyckligt, men fyller syftet att ge en lång uppföljningsperiod. En brist i att använda endast en kohort är att det kan finnas skillnader mellan kohorter vars konsekvenser vi inte fångar. Kohortens övergångar mellan olika stadier eller händelser (t.ex. studier, sjuk-skrivningar, dömda för brott, arbetslöshet, deltagit i arbetsmarknadspolitiskt program eller varit med om någon negativ eller positiv yttre livshändelse) har studerats med årsvisa data från 1995 fram till och med 2017. Studien omfattar totalt 90 716 individer. Analysen bygger på individbaserade registeruppgifter från SCB (LISA, Grundskoleregistret, Gymnasieregistret och STATIV), Brottsförebyggande rådet (Lagföringsregistret) och Arbetsförmedlingens datalager.

Tabell 3.1 Beskrivande statistik över ett urval av variabler, samtliga individer födda 1979

Variabel	Antal	Andel
Kvinna	43 990	0,48
Utrikes född	8 267	0,09
Utländsk bakgrund	12 438	0,14
Vuxit upp i ett hem där någon fått försörjningsstöd	19 958	0,22
Väletablerad pappa	42 637	0,47
Väletablerad mamma	15 394	0,17
Mamma eftergymnasial utbildning	25 634	0,28
Pappa eftergymnasial utbildning	22 527	0,25
Föräldrar gifta 1996	58 014	0,64
Antal barn i familjen 1996	2,16	
Betyg 1 i kärnämnen i nionde klass	2 113	0,02
Högsta utbildning grundskola	7 207	0,08

Variabel	Antal	Andel
Högsta utbildning gymnasium	35 330	0,392
Eftergymnasial utbildning	46 011	0,510
Behörig till eftergymnasial utbildning senast 2017	57 459	0,63
Ensamhushåll (hela perioden)	19 281	0,21
Totalt antal barn under observationsperioden	1,45	
Antal flyttar till annan kommun under observationsperioden	2,1	
Företagare 2017	6 166	0,07
Lagförts för ett allvarligt brott	8 706	0,10
Aldrig varit sjukskriven 1996-2017 med ersättning från socialförsäkringen	39 519	0,44
Genomsnittligt antal arbetslöshetsdagar fram till 25 års ålder	152	

Not: Med utländsk bakgrund avses personer födda i Sverige och där båda föräldrarna är födda utanför Sverige. Väletablerad förälder definieras som att förälderns inkomst överstiger den undre skiktgränsen för statlig inkomstskatt. Nivåer för högsta utbildning avser år 2017. Skiktgränser för statlig inkomstskatt presenteras i appendix 2. Med "kärnämnen" avses matematik, svenska och engelska.

Det finns ingen vedertagen definition av att vara etablerad och självförsörjande på arbetsmarknaden. Att studera andelen sysselsatta vid en viss tidpunkt i en grupp ger viss information, men inte en fullständig bild av graden av långsiktig självförsörjning. Flera svenska studier har försökt analysera integration av ungdomar och/eller utrikes födda genom en längre tidsuppföljning samt med inriktning på att man nått en inkomst över en viss gräns. I Eriksson m.fl. (2006) och Engdahl och Forslund (2015) definieras en person som etablerad på arbetsmarknaden om hen har "halva medianinkomsten för en 45-åring". En annan möjlig definition, som används i Hansson och Tjernberg (2021), är att utgå från hur beroende en person är av offentligt stöd för sin självförsörjning. Det görs genom att jämföra hur mycket en individ betalar i skatt med vad samma person erhåller i offentliga transfereringar under ett och samma år.

Vi studerar årsvisa etableringsutfall för kohorten genom att redovisa utvecklingen av andelen personer i olika etableringsstadier över tid. Vi ser behov av ett mått som både kan kopplas till en inkomstnivå som representerar en lön man kan leva på, och som ger information om olika grader av etablering. Att endast godtyckligt välja en nivå av självförsörjning som man når eller inte når ger begränsad information av den dynamiska etableringsprocessen. Vi

har därför i denna studie vidgat analysen genom att beskriva sju olika etableringsstadier. De olika stadierna representerar olika former av egenförsörjning, från att stå helt utanför arbetsmarknaden till att vara toppetablerad med en årlig förvärvsinkomst över 25 basbelopp. Att vi rör oss på gruppnivå snarare än individnivå beror på mängden potentiella etableringsvägar. Att försöka bygga upp analyser kring individuella sekvenser för ungefär 90 000 olika individer blir komplicerat och kräver sekventiella modeller som är svåra att presentera på ett överskådligt sätt. Vi väljer även att inom ramen för denna rapport inte generellt studera varaktigheten i olika stadier, exempelvis hur länge en person är i en viss fas.

I denna studie har vi valt att använda förvärvsinkomst och inte till exempel lön. I förvärvsinkomsten ingår lön och ersättningar från företagande samt andra skattepliktiga transfereringar. Argumentet är att vi har velat analysera etablering i termer av att de totala inkomsterna under året inneburit att man varit egenförsörjd.

I analysen studerar vi sju olika etableringsstadier på arbetsmarknaden.

1. *Utanför* – ingen förvärvsinkomst överhuvudtaget varken från arbete eller från arbetslöshets-, socialförsäkring eller studier.
2. *Socialinkomst* – ingen inkomst från arbete eller företagande men mottar ersättning från arbetslöshets- eller socialförsäkringen eller från studier.
3. *Introduktionsfasen* – förvärvsinkomst från arbete eller företagande under ett prisbasbelopp⁴ (PBB) ($1 < FV < 1PBB$).
4. *Etableringsfasen* – förvärvsinkomst från arbete eller företagande mellan ett och fyra PBB ($1PBB \leq FV < 4PBB$). År 2017 utgjorde drygt tre prisbasbelopp existensminimum.
5. *Etablerad* – förvärvsinkomst över fyra PBB men under gränsen för statlig inkomstskatt ($4PBB \leq FB < 438\,900$ kr).
6. *Väletablerad* – förvärvsinkomst överstiger den undre gränsen för statlig inkomstskatt men når inte den övre brytpunkten för statlig inkomstskatt. Den undre gränsen för statlig inkomstskatt var 438 900 år kronor 2017 ($438\,900 \text{ kr} \leq FB < 638\,500$ kr).

⁴ De olika årens prisbasbelopp redovisas i appendix 2.

7. *Väletablerad+* – förvärvsinkomsten från arbete och/eller företagande överstiger den övre gränsen för statlig inkomstskatt (den övre gränsen avskaffades 2020 men denna studie har följt individerna från 1995-2017). Den övre gränsen för statlig inkomstskatt var 638 500 kronor år 2017 ($FV \geq 638\,500$ kr).
- 7+ *Toppetablerad* – förvärvsinkomst över 25 PBB (delmängd av Väletablerade+). År 2017 motsvarade 25 PBB 1 120 000 kronor ($FV \geq 1\,120\,000$ kr).

Vi har tagit hänsyn till flera olika faktorer när vi satt gränserna för ovanstående faser. Existensminimum för en ensamstående person är enligt Kronofogden ett belopp som ska täcka omkostnader för mat, kläder och resor m.m. (ca 5 000 kronor) samt boendekostnad under en månad. Enligt Boverket är en normalhyra i Sverige ungefär 7 000 kronor i månaden för 2 rum och kök. En ensamstående som bor i 2 rum och kök har således existensminimum på 12 000 kronor per månad vilket motsvarar 144 000 kronor per år. Det framräknade årsbeloppet för existensminimum motsvarar lite mer än tre prisbasbelopp 2017. Det innebär att vi har valt att lägga gränsen för att vara ”etablerad” knappt ett basbelopp över gränsen för existensminimum. Vid inkomster strax under detta pågår en ”etableringsfas”. Samma nivå, dvs. fyra basbelopp, används också i Eklund och Larsson (2020) för att mäta graden av självförsörjning. Gränsen för att vara väletablerad har vi satt vid den undre gränsen för att betala statlig inkomstskatt vilken var ungefär 36 000 kronor per månad 2017. I analysen använder vi två typer av ”väletablerad”, där väletablerad+ innebär att man har en förvärvsinkomst över den övre gränsen för att betala statlig skatt, ungefär 53 000 i månadslön 2017. För att kunna beskriva utvecklingen för de riktigt framgångsrika på arbetsmarknaden studerar vi även de personer som haft en årlig förvärvsinkomst som överstiger 25 PBB, ungefär 1,1 miljoner kronor 2017.

3.1 Analysupplägg och metod för resultatredovisningen

Alla resultatkapitel inleds med en allmän överblick av det aktuella området och därefter beskrivs utvecklingen för den studerade

gruppen. Vi redovisar hur stora andelar av gruppen som årsvis befinner sig i de olika etableringsstadierna. Detta görs för ett flertal delgrupper för att belysa utvecklingen över tid för personer med olika bakgrund. Genom att visa etableringsutvecklingen för den studerade gruppen år för år från 16 till 38 års ålder kan vi studera under vilka perioder gruppens etableringsfaser ändras kopplat till olika händelser i livet. Vi kan också presentera hur olika typer av bakgrundsvariabler (till exempel födelseland och socioekonomisk bakgrund), olika livsval (till exempel utbildning, civilstånd, deltagande i arbetsmarknadspolitik och brott) och yttre händelser (exempelvis livsförändringar såsom att en nära anhörig går bort) är relaterade till etableringsprocessen vid olika tidsperioder.

Beskrivningen av årsvisa etableringsutfall kompletteras med skattningar av linjära sannolikhetsmodeller. Vi presenterar beräkningar av sannolikheten att vara etablerad varje år för någon grupp givet individens bakgrundsegenskaper. Det är inte fråga om kausala orsakssamband utan om korrelationer. Skattningarna visar hur stor samvariation en viss egenskap har med sannolikheten att vara etablerad i någon grad.

I kapitel 11 har vi valt att utgå från hur situationen ser ut det sista året i vår observationsperiod, 2017, då individerna var 38 år. Vi tar avstamp i nuet och vill se om arv, miljö, de val man gör respektive olika typer av yttre händelser i livet samvarierar med sannolikheten att vara mer eller mindre etablerad på arbetsmarknaden. Analyserna bygger på sannolikhetsmodeller med en stor mängd förklarande variabler och vi studerar tre utfall: a) att individen varken har inkomst från arbete/företagande eller från socialförsäkringen, studier eller arbetsmarknadspolitiska åtgärder (vi har valt att benämna detta utfall som utanför), b) om individen är etablerad på arbetsmarknaden definierat genom en årlig inkomst som överstiger fyra prisbasbelopp och c) om individen är väletablerad på arbetsmarknaden definierat genom en årlig inkomst som överstiger gränsen för statlig inkomstskatt.

3.2 Kommentarer kring valt analysupplägg

Eftersom datamaterialet är omfattande och analyserna ska rymmas inom ramen för denna rapport har avgränsningar gjorts. I detta

avsnitt presenterar vi ett urval av frågeställningar som kartläggningen genererat men som kvarstår att besvara. Vi motiverar även valet av att använda en kohortstudie.

Det finns undergrupper som vi inte studerat och där våra val av avgränsningar kan göras annorlunda

- I vår framställning har vi valt att inte specialstudera personer med funktionsvariationer.
- Eftersom vi valt att avgränsa vår kartläggning till personer som under hela observationsperioden 1995–2017 varit bosatta i Sverige finns det två grupper som vi inte studerar. Den ena är invandrare som kom till Sverige under perioden, dvs. de som är födda 1979, men som kom till Sverige efter 1995. Den andra gruppen är de som lämnat landet, dvs. de som bodde i Sverige 1995 men som lämnat landet, helt eller periodvis, under observationsperioden.

Metodmässiga utmaningar

En metodologisk utmaning är, som vi indikerar på flera ställen, att modeller som studerar sekvenser av händelser bör ta hänsyn till att de tillstånd man befunnit sig i även påverkar utfallen framöver (s.k. "path dependence" eller vägberoende). Att det sker en selektion är uppenbart. Våra analysmodeller är förenklade i syfte att beskriva data på ett överskådligt sätt. För att djupare studera etableringsresor och för att kunna identifiera kausala effekter bör man använda sig av statistiska modeller som tar hänsyn till den selektion som sker samt försöka undanröja alla andra hot mot en övertygande identifikation.

Vi studerar etableringsprocessen på arbetsmarknaden genom en så kallad kohortstudie. En kohort är olika typer av avgränsade grupper, t.ex. en födelsekohort där samtliga i gruppen är födda samma år. Kohortstudier kan vara både hypotestestande och hypotesgenererande och är vanliga inom till exempel medicinsk vetenskap. De används då för att identifiera tänkbara förklaringar till att vissa individer utvecklar olika sjukdomar och andra inte, men också för att följa utvecklingen för en grupp som har en viss typ av

sjukdom över tid och att försöka hitta tänkbara förklaringar till att vissa blir friska och andra inte (Collins 2004; Williamson m.fl. 2020). Kohortstudier gör det möjligt att studera samband över tid för en stor mängd av olika typer av individer. Denna studie har som syfte att studera hur etableringen för olika delgrupper sett ut över tid. Kohortstudier är ändamålsenliga för att påvisa långsiktiga förhållanden och vi tillämpar metoden för att identifiera olika problem under etableringsprocessen för skilda grupper som möter samma arbetsmarknad. Resultaten kan sedan användas som grund för fördjupande studier för att ge en bättre förståelse för när, och på vilket sätt, långsiktiga etableringsproblem uppkommer för specifika grupper. Att följa en sammanhållen grupp årsvis över en längre tid gör det lättare att identifiera sällsynta händelser. Eftersom hela gruppen är i samma ålder under den studerade perioden påverkas den på samma sätt av konjunktur och av institutionella system. Studier som har en blandning av personer från olika födelsekohorter behöver ta hänsyn till skillnader som kan uppstå mellan olika år.

En nackdel med kohortstudier är att resultaten endast gäller för den studerade kohorten. Det krävs därför viss försiktighet om korrelationer mellan individuella karaktäristika och olika etableringsutfall ska kunna generaliseras till att andra grupper. Det finns dock anledning att tro att de korrelationer och samband som vi funnit för kohorten födda 1979 och dess arbetsmarknadsinträde fram till 38 års ålder är giltiga även för andra födelsekohorter eftersom förhållandena på svensk arbetsmarknad inte förändrats kraftigt mellan olika år.

En kohort är en heterogen grupp och när den delas upp i mindre grupper blir urvalet betydligt mindre vilket medför osäkrare resultat jämfört med ett stort urval. En annan nackdel med kohortstudier är att inga kausala effekter kan identifieras eftersom det inte finns någon randomisering. Det kan vara svårt att avgöra hur mycket utvecklingen för hela gruppen har påverkats av den institutionella situationen under den studerade perioden och hur mycket som beror på vilka olika typer av egenskaper individerna har.

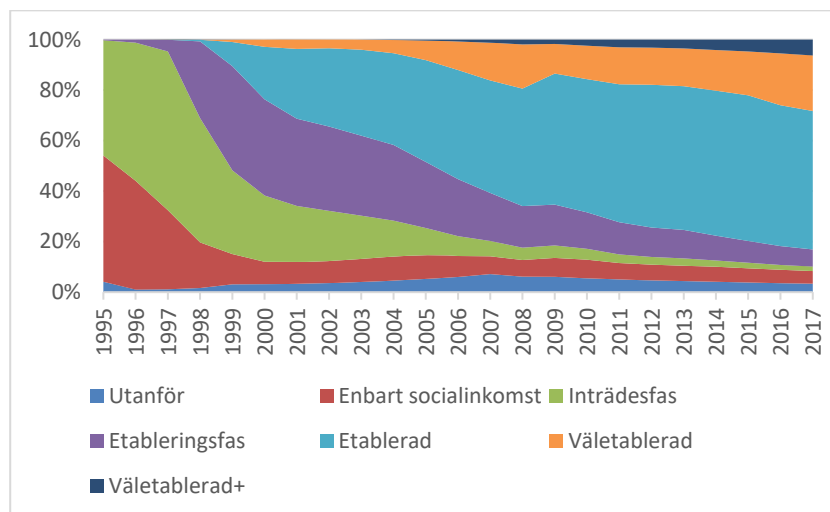
4 Etableringsprocessen för personer födda 1979

I detta kapitel studeras utvecklingen för den grupp som beskrivs närmare i föregående kapitel, och med särskilt fokus på etableringsprocessen för kvinnor respektive män, personer med olika civilstånd samt personer med olika social bakgrund. I appendix 3 och 4 återges två exempel på etableringsprocesser i detalj för att beskriva hur data är uppbyggda.

4.1 Etableringsprocessen för samtliga individer födda 1979

Figur 4.1 återger den övergripande vägen in i arbetslivet för samtliga födda 1979 som var bosatta i Sverige under perioden 1995–2017.

Figur 4.1 Etableringsprocessen för samtliga personer födda 1979 från 16 till 38 års ålder

Figur 4.1 visar på en i huvudsak stabil utveckling in i arbetslivet för kohorten födda 1979. När kohorten var 26 år (2005) var 50 procent etablerade med en årlig förvärvsinkomst över fyra basbelopp, 2 procent var helt utanför, 8 procent levde på sociala inkomster, 13 procent var i en inträdesfas och 27 procent var i etableringsfasen. Ytterligare fem år senare hade andelen etablerade ökat till 67 procent. Vid 31 års ålder (2010) var 18 procent delvis utanför arbetsmarknaden med 3 procent helt utanför, 7 procent i en inträdesfas och 8 procent i en etableringsfas.

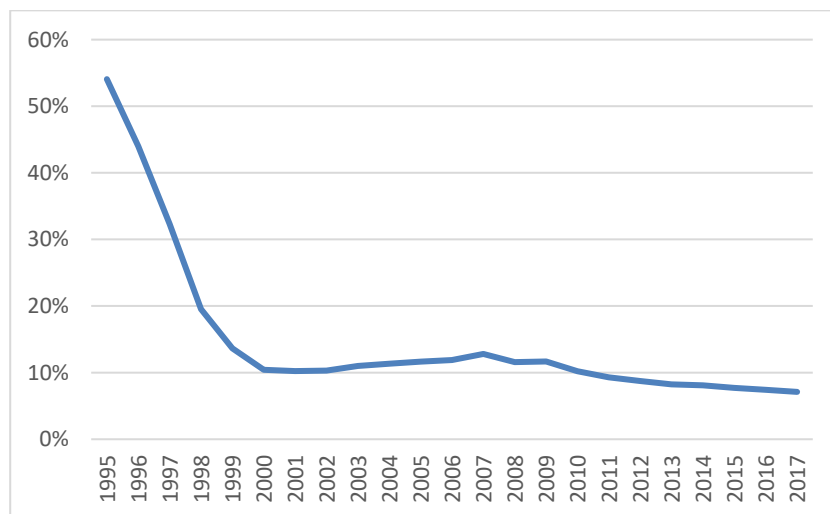
Tabell 4.1 Lägesbild 2017 för samtliga individer födda 1979

	Antal	Andel i %
(1) Utanför	2 216	2,4
(2) Socialinkomst	4 218	4,6
(3) Introduktionsfas	2 858	3,0
(4) Etableringsfasen	8 008	8,8
(5) Etablerade	49 294	54,2
(6) Väletablerade	18 749	20,6
(7) Väletablerade+	5 373	5,9
(7+) Toppetablerade	538	0,5
Summa	90 716	100

Tabell 4.1 visar var kohorten befann sig i processen 2017. Den allmänna bilden är att det går bra för ungefär 80 procent, medan ca 20 procent stod helt eller delvis utanför arbetsmarknaden. Drygt hälften hade en trygg förvärvsinkomst över fyra basbelopp men under gränsen för statlig inkomstskatt och 27 procent hade en årlig förvärvsinkomst över gränsen för statlig inkomstskatt.

Figur 4.2 visar att det gick snabbt att komma in på arbetsmarknaden för de allra flesta i födelsekohorten 1979, men att det tog längre tid för ungefär 10 procent. Under perioden 2000–17 ingår årligen ca 10 procent av kohorten i den gruppen som definieras som utanför arbetskraften. Varje enskild individ kan vara i olika faser under studerandeperioden.

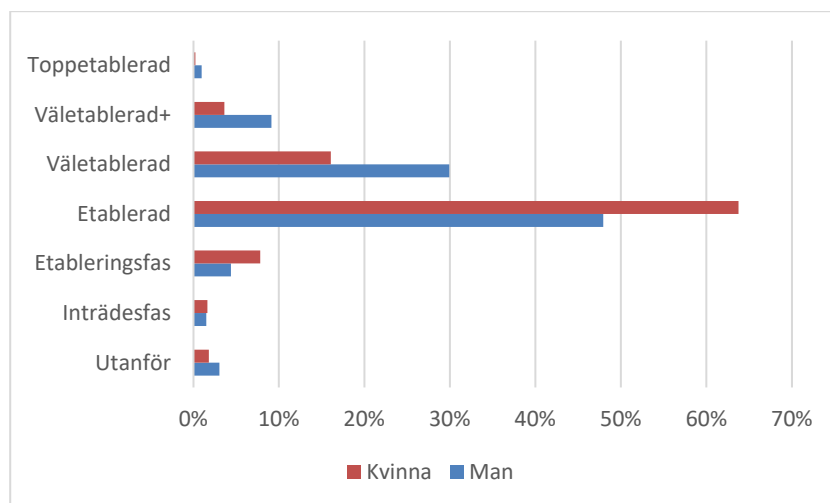
Figur 4.2 Andel av kohorten födda 1979 som inte tillhör arbetskraften 1995–2017

Det är skillnader mellan kvinnors och mäns etableringsprocess

Nedan beskriver vi hur kvinnors och mäns etablering på arbetsmarknaden skiljer sig åt.

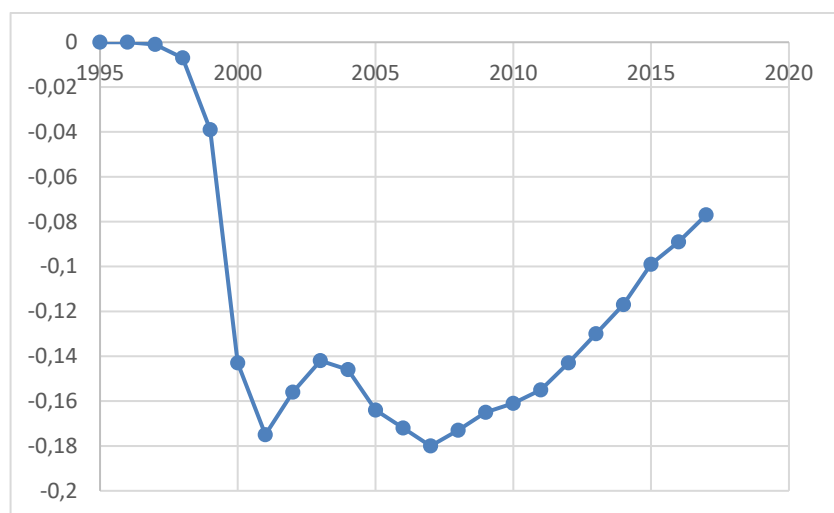
Figur 4.3 Andel kvinnor och män födda 1979 i olika delar av etableringsprocessen 2017

Vid 38 års ålder hade ca 20 procent av kvinnorna en årlig förvärvsinkomst under gränsen för att anses som etablerad på arbetsmarknaden. Motsvarande nivå bland männen var 11 procent. Nästan 40 procent av männen, men bara 17 procent av kvinnorna, hade inkomster över gränsen för att betraktas som väletablerade.

Jämförelsen i figur 4.3 kan analyseras vidare genom att beräkna sannolikheten att vara etablerad för kvinnor jämfört med män varje år givet olika bakgrundsvariabler.

Figur 4.4 Sambandet mellan att vara kvinna och sannolikheten att vara minst etablerad

Not: Årsvisa skattningar med linjära sannolikhetsmodeller för kohorten födda 1979, kontroll för bakgrundsegenskaper enligt appendix 5. Referenskategori är män.

Resultaten i figur 4.4 bygger på årsvisa linjära sannolikhetsmodeller. Detta innebär att vi skattat sannolikheten att vara minst etablerad (jämfört med utanför, inträdesfas samt etableringsfas) för varje år. De koefficienter som blir resultatet av skattningarna visar hur stor påverkan en viss egenskap, i detta fall att vara kvinna, har på sannolikheten att vara etablerad. Ett positivt tecken betyder att egenskapen att vara kvinna är positivt korrelerad med sannolikheten att vara etablerad och ett negativt tecken följaktligen att det är negativt korrelerat givet ett antal övriga förklaringsfaktorer.

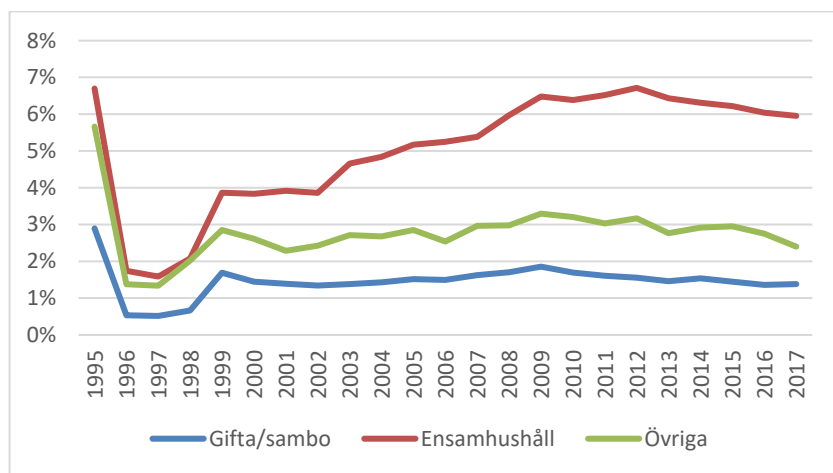
I den studerade kohorten har kvinnor efter 18 års ålder en lägre sannolikhet att vara åtminstone etablerade. Störst är skillnaden

mellan 22 och 28 års ålder. Skillnaden i sannolikheten att vara etablerad mellan kvinnor och män kan spegla könsskillnader i etableringsprocessen. En högre andel kvinnor läser vidare på högskolor och universitet och tar mer ansvar för familjen med till exempel ett större uttag av föräldraledighet. Då vi kontrollerar för en mängd olika bakgrundsegenskaper som till exempel födelseland, boendeort och föräldrarnas socioekonomiska ställning har kvinnor vid 38 års ålder ungefär 8 procentenheters lägre sannolikhet att vara åtminstone etablerade på arbetsmarknaden jämfört med män. Resultat i studier som studerat kausala effekter av att bli mamma visar på en tydligt sämre livslång förvärvsinkomst (Lundborg m.fl. 2017). Huvudorsaken uppges vara att kvinnor tenderar att ta lägre betalda jobb i närheten av hemmet.

Personer i 'tvåsamhet' har en högre grad av etablering

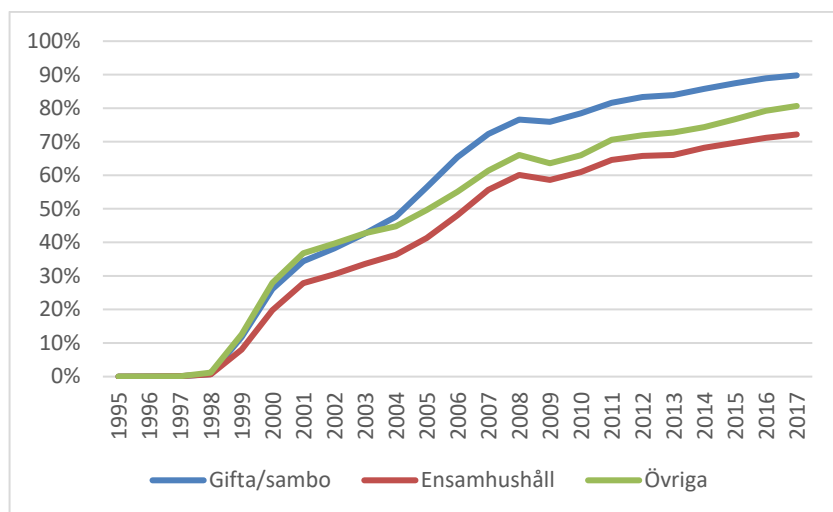
Vi studerar även civilståndets roll i etableringsprocessen. Olika civilstånd kan påverka etableringsprocessen genom att man på olika sätt kan delta i arbetslivet beroende på familjesituation. Hemarbete kan exempelvis delas upp i ett sambo- eller äktenskapsförhållande medan ett ensamhushåll får göra allt själv. Att välja eller bli vald att ingå i en relation innebär också att man har vissa egenskaper som kan påverka etableringsprocessen. I analysen nedan har vi valt att dela upp gruppen i tre kategorier, de som haft ensamhushåll hela perioden mellan 16 och 38 år, de som varit gifta/sambo med samma person (från att de gift sig eller ingått samboförhållande) fram till 38 års ålder. Slutligen används "Övriga" för att beteckna de som varit gifta/sambo men som efter det haft en eller flera perioder i ensamhushåll. Ungefär 20 procent av gruppen har varit ensamstående under hela perioden och ungefär 70 procent av gruppen har varit gift/sambo med samma person från att de ingått i ett förhållande. För denna uppdelning har vi använt data från SCB om civilstånd och familjeställning.

Figur 4.5 Andelar med olika civilstånd som var "utanför" arbetsmarknaden

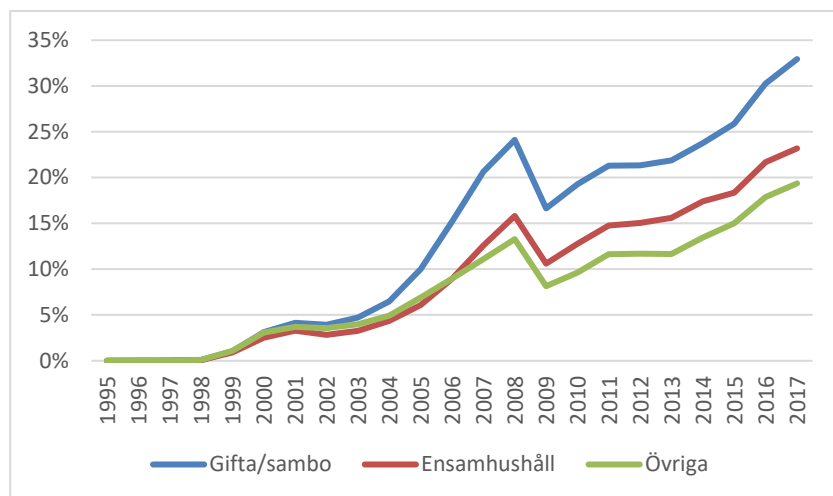
Andelen personer födda 1979 som var utan någon form av inkomst var låg under hela den studerade perioden 1996–2017. Andelen personer som var ensamstående och utanför var dock betydligt högre jämfört med personer som var eller hade varit gifta eller sammanboende. Låt oss nu se om etableringsandelen på arbetsmarknaden också samvarierar med civilstånd.

Figur 4.6 Andelen etablerade av kohorten födda 1979 fördelat på civilstånd

Andelen etablerade som varit sambo eller gift med samma person under den studerade perioden är betydligt högre jämfört med andelen som varit ensamstående under hela observationsperioden. Gruppen övriga består av personer som någon gång varit gift/sambo, men en eller flera gånger växlat detta med perioder i ensamhushåll eller med en ny partner. Figur 4.7 visar utvecklingen för dem som var väletablerade på arbetsmarknaden med en lön över den undre gränsen för att betala statlig inkomstskatt.

Figur 4.7 Andelen väletablerade, med en årlig förvärsinkomst över den undre gränsen för att betala statlig inkomstskatt, av gruppen födda 1979 fördelade på olika civilstånd

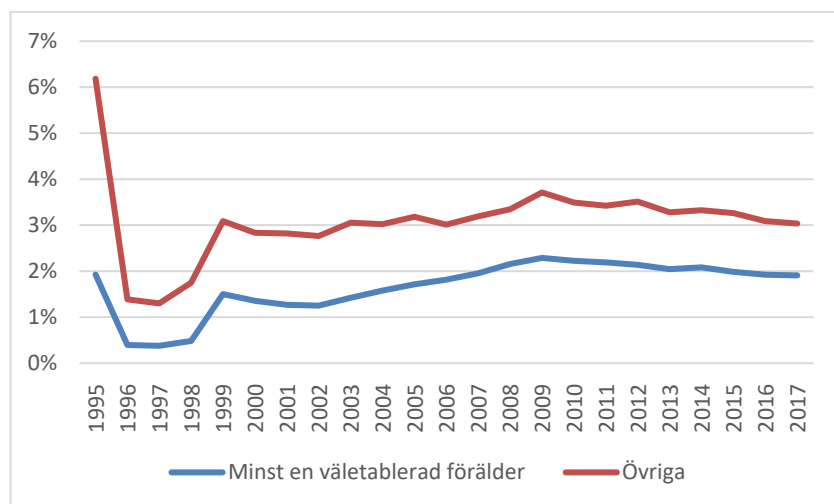

Rent allmänt ser man en tydlig inverkan av finanskrisen 2008 på andelen väletablerade oavsett civilstånd. Figur 4.7 visar att andelen väletablerade var klart störst bland dem som var gifta och sammanboende med samma person fram till 38 års ålder. Figuren visar också att andelen ensamstående som är väletablerade är högre än andelen som skiljt sig eller brutit upp ett samboförhållande. Detta kan jämföras med analysen av individer som är utanför (figur 4.5), där ensamstående är klart överrepresenterade jämfört med dem som skiljt sig. Från att ha fokuserat på etableringsprocessen för personer med olika civilstånd övergår vi nu till att beskriva utvecklingen för personer med olika social bakgrund.

Föräldrarnas etableringsnivå har inverkan på individens etableringsprocess

Ett stort antal tidigare studier visar att en stabil socioekonomisk bakgrund är betydelsefullt för framgång på arbetsmarknaden. Socioekonomisk bakgrund är en nyckelfaktor för att förklara individuella utfall på arbetsmarknaden. Föräldrar överför förmågor, preferenser och resurser som påverkar den ekonomiska framgången, se t.ex. Becker och Tomes (1979). Även interaktioner under uppväxten utanför familjen med övriga i samhället kommer i form av kamrat-effekter, förebilder, beteendenormer och exponering för brottslighet påverka en individs utfall på arbetsmarknaden, se t.ex. Benabou (1996). Ett framgångsrikt arbetsliv som leder till rikedom bestäms mer av miljön än av biologin, se Black m.fl. (2020). I detta avsnitt beskrivs skillnader i etableringsprocessen mellan personer med olika socioekonomisk bakgrund.

Figur 4.8 Andelen utanför (utan förvärvs- eller social inkomst) med och utan väletablerade föräldrar

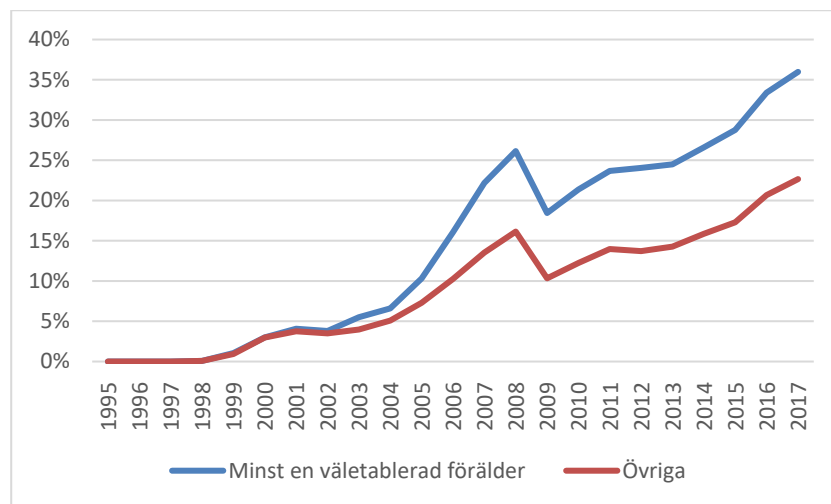

Not: Med väletablerad avses att individen har en förvärvsinkomst som överstiger gränsen för statlig inkomstskatt det aktuella året.

Antalet personer som helt saknar inkomst, från arbete eller sociala inkomster, är lågt. Figuren ovan visar dock att bland dessa är det fler som har föräldrar som ej är väletablerade än som har åtminstone en

väletablerad förälder. Skillnaden är ungefär en procentenhet mellan grupperna.

Figur 4.9 Andelen väletablerade (betalade statlig inkomstskatt) med och utan väletablerade föräldrar

Figur 4.9 visar på att bland de väletablerade i vår studerade grupp föreligger betydande skillnader utifrån föräldrarnas etablering. När andelen väletablerade stiger ordentligt, då personerna befinner sig i 24-årsåldern, ökar andelen betydligt mer för personer som kommer från ett hem med minst en väletablerad förälder. Båda grupperna drabbades av finanskrisen 2008 men återhämtade sig rätt fort. År 2017 var det en skillnad på över 10 procentenheter mellan de två grupperna.

I detta kapitel har vi gett några övergripande beskrivningar av hur etableringsprocessen sett ut för hela gruppen födda 1979 och som var bosatta i Sverige 1995–2017. Vi övergår nu till att fördjupa oss i olika typer av förutsättningar som har betydelse för förståelsen av etableringen på svensk arbetsmarknad.

5 Utbildningsvägar

I det här kapitlet studerar vi etableringsprocessen för olika utbildningsbakgrunder. Enligt Arbetsförmedlingen kräver 95 procent av anmälda lediga arbeten en fullgjord gymnasial eller eftergymnasial utbildning (Arbetsförmedlingen 2020). Det innebär att en fullgjord utbildning utöver grundskola i princip är en förutsättning för att bli långsiktigt etablerad på den svenska arbetsmarknaden. Samtidigt hade 33 procent av samtliga arbetslösa och deltagare i program med aktivitetsstöd endast förgymnasial utbildning som högsta utbildning (Arbetsförmedlingen 2020). Framtidsutsikterna på den svenska arbetsmarknaden för dem utan gymnasiebehörighet är således dystra.

Tabell 5.1 visar utvecklingen av andelen arbetslösa med olika utbildningsbakgrund. Gruppen med endast förgymnasial utbildning har fått ökade svårigheter på den svenska arbetsmarknaden i form av högre arbetslöshetsstal, och det gäller speciellt kvinnor. De som gått i sarskola eller som blivit sarskoleplacerade men gått i allmän skola är överrepresenterade bland dem som inte fullgjort grundskolan. Personer med gymnasial eller eftergymnasial utbildning har inte haft motsvarande negativa utveckling på arbetsmarknaden. Skillnaden mellan eftergymnasial utbildning och gymnasial utbildning som högsta utbildningsnivå är störst för kvinnor, där skillnaden i andel arbetslösa är över 3 procentenheter 2020.

Tabell 5.1 Andel arbetslösa i åldern 15–74 år under perioden 2015-20 i procent efter högsta utbildningsnivå, kön och år.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Grundskola, män	16,8	18,1	17,6	17,5	19,0	23,1
Grundskola, kvinnor	25,5	24,1	23,2	24,0	28,0	31,5
Gymnasium, män	6,9	6,3	5,9	5,2	5,4	6,8
Gymnasium, kvinnor	6,8	6,0	5,7	5,6	5,8	8,0
Högskola, män	5,2	5,1	4,8	4,5	4,4	5,6
Högskola, kvinnor	4,2	3,9	3,9	3,5	4,0	4,9

Källa: SCB, AKU.

Det finns stora geografiska skillnader mellan olika kommuner när det gäller andelen behöriga till gymnasiet. Enligt statistik från SCB 2020 hade t.ex. endast ca 65 procent av de som slutade nian gymnasiebehörighet i Vingåker, Ljusnarsberg, Haparanda, Hylte och Markaryd, medan över 95 procent hade gymnasiebehörighet i Danderyd, Vaxholm, Lomma, Grästorps och Älvsbyn.

Att mäta hur utbildningens längd och inriktning påverkar etableringen på arbetsmarknaden försvåras av att vi inte kan observera individers personliga egenskaper. Dessa är sannolikt kopplade både till utbildningsval och till arbetsmarknadsutfall vilket gör att vi inte kan renodla resultatet av själva utbildningen. För att analysera kausala samband har utbildningsforskning därför jämfört individer med likvärdig bakgrund, till exempel tvillingar, och också utnyttjat olika typer av naturliga experiment, se exempelvis Holmlund (2019). Utbildningsbakgrund har empiriskt visat sig ha stor betydelse. Teoretiskt har individers utbildningsnivå förklarats som resultatet av en kombination av ärvda förmågor, t.ex. kognitiva, samt att individer gör olika investeringsbeslut, ofta tillsammans med sin familj, om mer eller mindre utbildning (Becker 1975). Mer moderna modeller av humankapital beskriver hur olika typer av aktiviteter under uppväxten inom familjen skapar förutsättningar för att kunna ta till sig utbildningen i den valda skolan på olika bra sätt (Heckman 2006). Enligt denna modell beror utvecklingen av individers färdigheter på föräldrars egenskaper, tidiga erfarenheter i låg ålder och föräldrarnas investeringar i uppväxten. Investeringsbesluten påverkas starkt av familjens socioekonomiska ställning eftersom den medför olika möjligheter att ge barnen en bra start i livet. I vissa fall kan skolan kompensera för en dålig hemmiljö, men för många förmågor är

skolan ett komplement och då kommer bakgrunden från hemmiljön att spela en stor roll. Eftersom kognitiva, språkliga, sociala och emotionella färdigheter utvecklas redan vid låg ålder är avkastningen på investeringar i barn före skolåldern allra mest lönsamma (Heckman 2006). En mängd tidigare studier, som utnyttjat naturliga experiment, visar att förskolan spelar en viktig roll i att förbättra barns förutsättningar, speciellt för personer som kommer från en svag socioekonomisk bakgrund. Dessa effekter är långvariga och har visat sig påverka även framtida skolresultat och arbetsmarknadsutfall (Dietrichson m.fl. 2020).

Uppväxtmiljö inkluderar inte bara familjeförhållanden och socioekonomisk bakgrund utan även vilken skola man går i och vilka klasskamrater man har. Det finns mycket forskning om så kallade kamrateffekter, dvs. betydelsen av vilka klasskamrater man har för hur det går i skolan. Lågpresterande klasskamrater försämrar ens egen prestation medan högpresterande klasskamrater gör att det går bättre än vad det annars skulle ha gjort. I en studie från USA framkommer att föräldrar väljer skolor där man förväntar sig högpresterande skolkamrater (Abdulkadiroglu m.fl. 2020).

Fredriksson m.fl. (2013) har undersökt om mindre klasser på mellanstadiet leder till bättre resultat i kognitiva och icke kognitiva tester. Även långsiktiga effekter studeras och resultaten tyder på att lönerna i åldern 27–42 år påverkas positivt. Skolans inverkan på elevers prestationer beror också på lärarkvaliteten. Att definiera ”en bra lärare” är svårt, men lärarnas betydelse kan testas genom att försöka koppla elevresultat vid olika tillfällen till vilka lärare eleven haft. Det finns empiriskt stöd för att lärarnas kvalitet har betydelse (Hanushek 1971), och att lärares insatser för en elev också spiller över till andra elever genom kompisnätverk (Opper 2019).

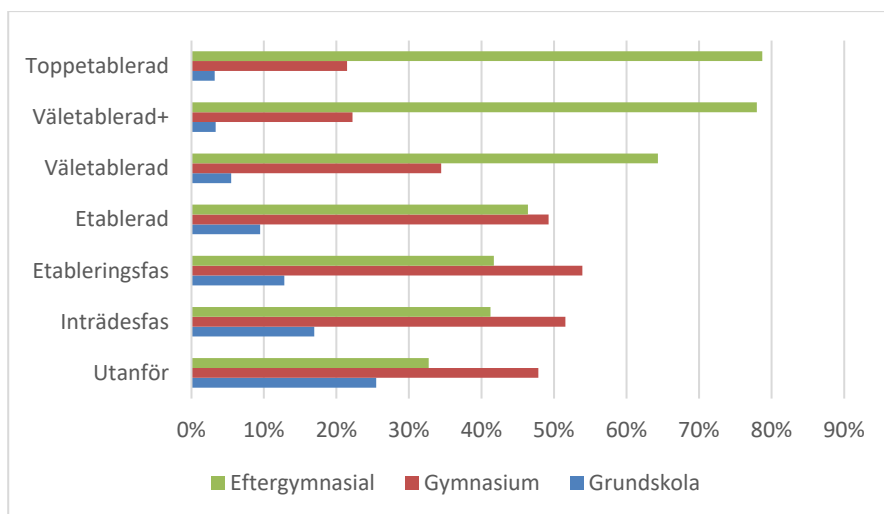
Elevens, eller familjens, val av skola skapar en konkurrens mellan skolor och den skapar också olika typer av segmentering. Marknadsinriktade ekonomer har sedan Friedman (1962) i olika sammanhang anfört att ett fritt val av skola där en skolpeng följer individen som kan välja mellan privata och offentliga skolor i olika områden kan ge effektivitetsvinster. Men de kan också bidra till en hög grad av segregering som av många skäl kan vara skadlig. Den svenska skolreformen har lett till en ökad skolsegregation (Holmlund m.fl. 2019). Segregationen har i sin tur fått stor betydelse för skolresultaten.

Vilken skola man går på spelar en allt större roll i att förklara förväntade betyg i årskurs 9. Skolans resurser är kompensatoriska vad gäller antalet lärare men inte vad gäller andelen behöriga lärare (Holmlund m.fl. 2019). Det finns också en stor regional variation i skolkvalitet mellan olika kommuner (Holmlund m.fl. 2019).

5.1 Utbildningsnivån har stor betydelse för etableringsprocessen

I detta avsnitt beskriver vi årsvis etableringsutveckling för individer med olika utbildningsbakgrund födda 1979.

Figur 5.1 Etableringssituationen 2017 uppdelad på högsta utbildningsnivå för samtliga personer födda 1979

Figur 5.1 visar att det finns en tydlig koppling mellan utvecklingen på arbetsmarknaden och utbildningsbakgrund. Högre utbildningsnivå är förknippat med en framgångsrik etableringsprocess. De med endast grundskoleutbildning har en svag etablering. De med gymnasium som högsta utbildning är mer spridda i etableringsprocessen, ungefär hälften i gruppen etablerade har en gymnasieutbildning som högsta utbildning. De är inte lika representerade bland grupperna som är minst väletablerade. Endast 20 procent av de vi definierat som toppetablerade har gymnasial utbildning som högsta utbildning.

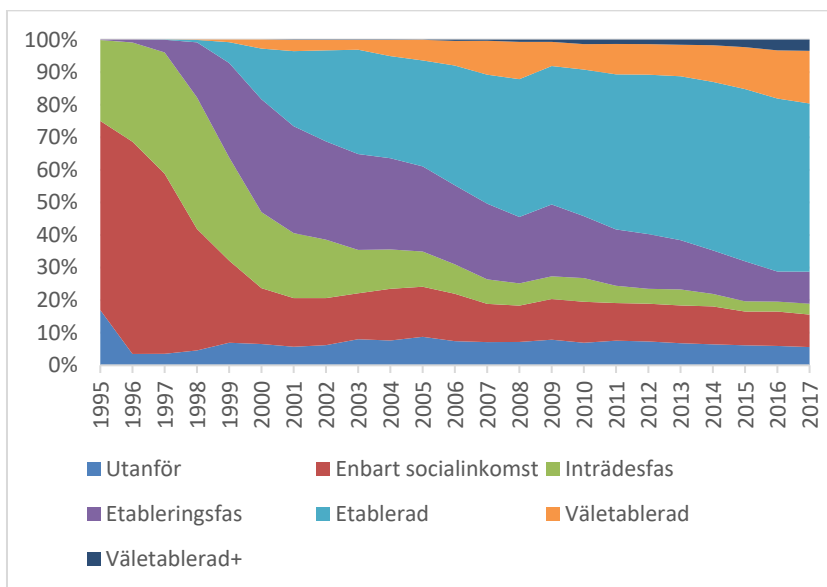
Låga betyg i grundskolan är förknippat med en sämre etableringsprocess

I den allmänna debatten kring utbildningsfrågor är betydelsen av avhopp eller låga betyg från grundskolan ofta förekommande. Att inte ha fullständiga betyg från grundskolan medför att man inte är behörig till gymnasiet och därmed har en dålig prognos vad gäller etableringen in på arbetsmarknaden. Den kohort vi studerar fick i huvudsak sina slutbetyg från grundskolan 1995 eller 1996. Då användes det relativa betygssystemet med betygen 1–5 (1 lägst och 5 högst) och, i princip, alla elever fick betyg. Det innebar att det nästan inte fanns någon som var obehörig till gymnasiet, utan nästan alla kunde gå vidare till gymnasiet om man kom in. För att illustrera vad låga betyg kan innebära har vi definierat en grupp som i grundskolan fått betyget 1 i svenska, matematik eller engelska, dvs. de så kallade kärnämnen⁶. Om dessa elever hade gått ut, med samma utfall, under perioden från 1998 och framåt är det högst troligt att de skulle hamnat i någon av kategorierna, ”ej fullständiga betyg”, eller ”inte uppnått målen” och därmed inte varit behöriga till vidare studier.⁷ De allra flesta hade, trots låga betyg, gått vidare i utbildningssystemet och vi börjar därför med att studera dem med låga betyg i grundskolan som valt att läsa vidare.

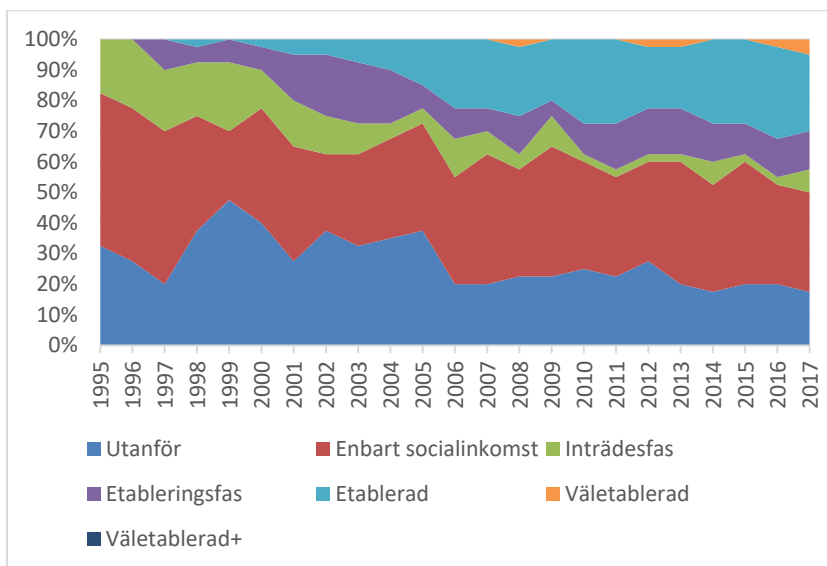
⁶ Med ”kärnämnen” i grundskolan avser vi de ämnen där det krävs godkänt betyg för behörighet till gymnasiet, nämligen svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik.

⁷ Vi har inte haft information om betyg i anpassad matematik eller engelska eller om individen fått betyg i särskild matematik eller engelska varför vår definition inte inkluderar svaga betyg i dessa varianter.

Figur 5.2 Etableringsprocessen för de som hade betyg 1 i svenska, matematik eller engelska och läst vidare efter grundskolan

Figur 5.3 Etableringsprocessen för de som hade betyg ett i svenska, matematik eller engelska och som saknar gymnasieexamen

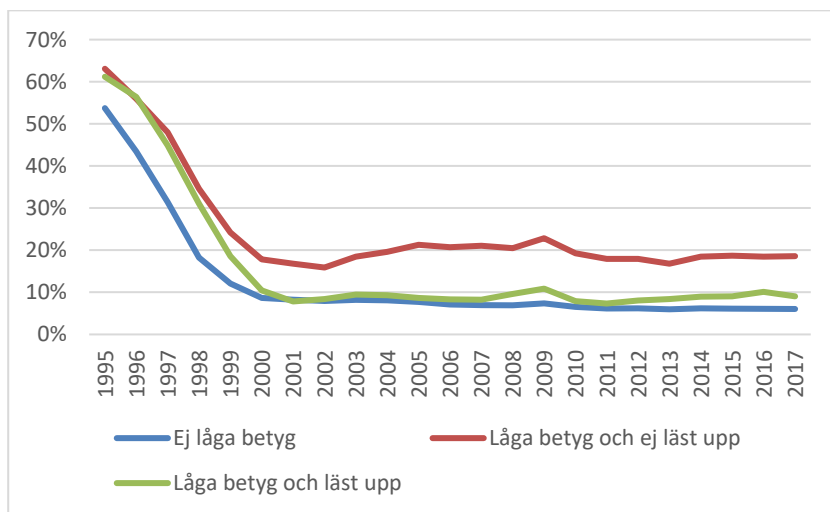

Gruppen med betyg 1 i något av kärnämnen är ungefär 2 000 personer. Figur 5.2 visar att etableringen på arbetsmarknaden tar längre tid för personer med låga betyg i något av kärnämnen i nionde klass, även om de läst upp sina betyg och slutfört en gymnasieutbildning. Det dröjer till 25-årsåldern innan 45 procent av hela den studerade gruppen med låga betyg har blivit etablerade på arbetsmarknaden jämfört med över 50 procent för hela den studerade gruppen. Vid 38 års ålder var ungefär tre fjärdedelar av gruppen som hade låga betyg från grundskolan, men med en utbildning högre än grundskola, etablerade på arbetsmarknaden vilket är 5 procentenheter lägre än för hela kohorten födda 1979. En delgrupp inom gruppen med låga betyg är de som antingen valt att inte gå vidare till gymnasiet eller påbörjat, men inte slutfört, gymnasieutbildningen. I data utgörs denna delgrupp av 894 individer. Figur 5.3 illustrerar etableringsprocessen för denna grupp.

Etableringsresan förefaller mödosam för gruppen med låga betyg som inte valt eller inte kunnat genomföra en gymnasieutbildning. Efter tolv år var 50 procent etablerade vilket kan jämföras med nio år för de med låga betyg som läst upp dem och tagit ut en gymnasieexamen. 7 procent var 2017 helt utan förvärvsinkomst och ungefär 15 procent levde på det vi valt att kalla "socialinkomster", som t.ex. socialbidrag, ersättning vid arbetslöshet eller studier.

Vi övergår nu till att beskriva hur arbetskraftsdeltagandet, enligt SCB:s definition om samtliga arbetslösa samt sysselsatta, ser ut för personer som hade låga betyg från grundskolans nionde år.

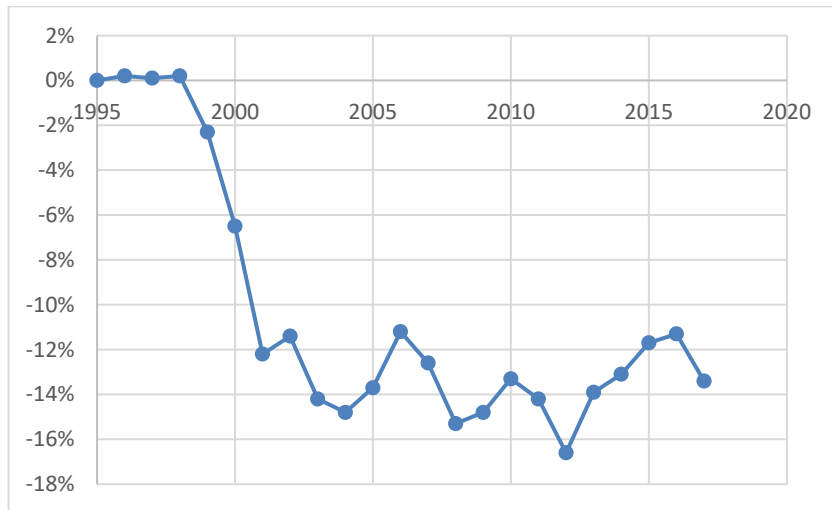
Figur 5.4 Andel ej i arbetskraften utifrån höga respektive låga betyg i grundskolan samt förekomst av gymnasieexamen eller ej

Figur 5.4 visar att det tycks vara lättare att etablera sig på arbetsmarknaden om man har en gymnasieutbildning, trots låga betyg i nionde klass. Andelen med låga betyg som inte tillhörde arbetskraften var ungefär 10 procent vid 20 års ålder för de med gymnasieexamen jämfört med ungefär 20 procent för de utan gymnasieexamen. Figuren visar att det finns svårigheter i etableringsprocessen för de som haft låga betyg i nian. Även de med gymnasieexamen, men med låga betyg i nian, har högre andel som inte tillhör arbetskraften jämfört med totalpopulationen vid 38 års ålder. Resultaten visar dock att det lönar sig att fullfölja en gymnasieutbildning även med låga betyg i nian.

Nedan studerar vi skillnaden i sannolikheten att vara etablerad per år beroende på om man hade låga betyg i nian eller inte. I beräkningarna tar vi även hänsyn till de bakgrundsegenskaper som är kopplade till det miljömässiga och sociala arvet genom att kontrollera för exempelvis föräldrarnas socioekonomiska bakgrund, kön, födelseland och var man bor.

Figur 5.5 Skillnaden i sannolikhet att vara etablerad om personen hade betyg 1 i något av kärnämnena från grundskolan

Not: Figuren redovisar årsvisa skattningar av linjära sannolikhetsmodeller för kohorten födda 1979 med kontroller för bakgrundsegenskaper enligt appendix 5. Referenskategori är de som inte hade betyg 1 i något av kärnämnena i grundskolans nionde klass.

Figur 5.5 visar hur gruppen som hade låga betyg i nian har betydande svårigheter uttryckt som en lägre årlig sannolikhet att vara etablerad. Den linjära sannolikhetsmodellen visar att även då vi tar hänsyn till centrala bakgrundsegenskaper, som t.ex. kön, socioekonomisk bakgrund och födelseland är sannolikheten att vara etablerad från 22 års ålder fram till 38 års ålder mer än 10 procentenheter lägre för personer med betyg 1 i något av kärnämnena från grundskolan.

6 Vägar in i arbetslivet för flykting- och anhöriginvandrare

Drivkrafterna för att flytta till ett annat land har studerats under lång tid. Redan på 1930-talet skrev John Hicks (1932), att “differences in net economic advantages, chiefly differences in wages, are the main causes of migration”. I detta perspektiv blir det en form av human-kapitalinvestering att söka sig till den arbetsmarknad där man tror sig maximera netto nyttan över livs cykeln. I dag är orsakerna till migrationen andra. Krig och naturkatastrofer driver stora grupper till nya länder, och teoretiskt kan man säga att ”push” (till exempel krig och terror) istället för ”pull” (lockas av en bra arbetsmarknad) har blivit den främsta migrationsorsaken till Sverige.

År 2021 är Sverige ett land med ungefär 10 miljoner invånare och ca 2 miljoner av dessa är födda i andra länder. Sedan 2000 har Sverige ökat sin befolkning med 1,5 miljoner personer och av dessa nya invånare är 67 procent utrikes födda. En stor del av denna invandring utgörs av flyktingar från länder i krig.

Tabell 6.1 Antal och andel (i procent) utrikes födda i Sverige från de tio vanligaste födelseländerna 2020

Land	Antal	Andel av samtliga utrikes födda
Syrien	193 594	9,5
Irak	146 440	7,2
Finland	140 337	6,9
Polen	93 762	4,6
Iran	81 301	4,0
Somalia	70 184	3,4
F.d. Jugoslavien	63 419	3,1
Bosnien-Hercegovina	60 161	2,9
Afghanistan	60 158	2,9
Turkiet	52 628	2,6

Källa: SCB, Befolkningsstatistik.

Kriget som en ”push” från krigshärjade länder till Sverige ses tydligt när man studerar var de utrikes födda kommer ifrån. Störst andel kommer från Syrien och Irak. Finland dominerade arbetskraftsinvandringen till Sverige på 60- och 70-talet och utgör fortfarande en stor grupp i Sverige. Tabell 6.2 visar utvecklingen på arbetsmarknaden för inrikes och utrikes födda män respektive kvinnor i åldern 16–64 år.

Tabell 6.2 Arbetskraftstillhörighet för kvinnor respektive män i åldern 16–64 år, 2010 och 2020, födda i Sverige och utrikes födda

	2010		2020	
	Inrikes födda	Utrikes födda	Inrikes födda	Utrikes födda
Kvinnor:				
Arbetskraftstal	0,80	0,68	0,84	0,74
Arbetslöshet	6,9	16,7	4,8	20,0
Män:				
Arbetskraftstal	0,84	0,80	0,86	0,85
Arbetslöshet	7,5	16,0	5,5	17,9

Källa: SCB, AKU.

Etableringen på arbetsmarknaden ser olika ut för inrikes respektive utrikes födda kvinnor. Arbetskraftstalet är högt och arbetslösheten låg för inrikes födda kvinnor medan arbetslösheten är hög för utrikes födda kvinnor. Andelen utrikes födda kvinnor som tillhör arbetskraften har ökat mellan 2010 och 2020. Arbetskraftsdeltagandet för

män är högt, både för inrikes och utrikes födda. Andelen som är arbetslösa skiljer sig dock åt, där arbetslösheten är betydligt högre bland utrikes födda män.

Vi kan därmed konstatera att det finns stora skillnader i arbetsmarknadsutfall mellan de som är födda i Sverige och de som är födda utomlands. Skillnaderna är allra störst mellan inrikes och utrikes födda kvinnor. Orsakerna till den svaga etableringen för personer med utländsk bakgrund på den svenska arbetsmarknaden är väl analyserad och forskningsläget är omfattande. Det finns några tydliga slutsatser som ger en ingång till förståelsen av den svaga arbetsmarknadsutvecklingen för speciellt flykting- och anhöriginvandrare. Ett starkt humankapital är grunden för framgång på arbetsmarknaden. Formell utbildning, yrkesfärdigheter och språkkunskaper är viktiga egenskaper som arbetsgivare värdesätter vid anställningar. Det finns stora skillnader i utbildningsnivå mellan utrikes födda och personer födda i Sverige. Hela 19 procent av både män och kvinnor av de utrikes födda hade 2018 förgymnasial utbildning som högsta utbildning, medan motsvarande andel endast var 11 procent för männen och 7 procent för kvinnorna bland inrikes födda. Bland personer födda i Asien eller Afrika är andelen med endast förgymnasial utbildning ca 25–35 procent beroende på land och kön.

Det finns studier som visar att arbetsmarknadsintegrationen underlättas av goda kunskaper i svenska. Rooth och Åslund (2006) visade att sannolikheten att vara sysselsatt är 10 procent högre om språkkunskaperna är goda. En senare studie av Pareliussen (2019) visade att om man kontrollerar för språkkunskaper samt övriga bakgrundsegenskaper som t.ex. utbildning, försvinner skillnaderna i sysselsättningsgrad mellan utrikes och inrikes födda. Det finns dock studier som visar att språkkunskap i termer av att ha fullgjort Svenska för Invandrare (SFI) inte verkar öka sannolikheten att bli anställd (Ek m.fl. 2020). Detta tyder på att innehållet i SFI har brister och därför inte ger den positiva signal den borde. Långsiktiga uppföljningar av SFI visar dock på positiva effekter på sysselsättningsgraden (Kennerberg och Åslund 2010).

Kraven från arbetsgivare ökar hela tiden i takt med den struktur-omvandling som sker. Satsningar på att förbättra humankapitalet för vissa grupper borde därför vara viktiga för att öka arbetsmarknadsintegrationen, men denna process kan ta tid. Istället kan enkla jobb bli en viktig ingång till arbetsmarknaden. Betydelsen av enkla jobb

och språkkunskaper för förbättrad arbetsmarknadsintegrering belyses i Ek m.fl. (2020) och deras resultat visar att förekomsten av enkla jobb bidrar positivt till integrationen särskilt för personer från Afrika och Mellanöstern.

Det förekommer diskriminering på den svenska arbetsmarknaden. Carlsson och Rooth (2007) visar genom ett fältexperiment att personer med svensk klingande namn fick 50 procent fler kallelser till anställningsintervju jämfört med personer med arabiskt klingande namn trots samma egenskaper i övrigt. En senare studie med ungefär samma metod bekräftade resultaten (Carlsson 2010). En slutsats är att diskrimineringen verkar handla om etnicitet i sig, och inte bero på födelseland, språk eller utländsk utbildning. I linje med dessa studier visar Arai och Skogman Thoursie (2009) på stora positiva effekter av att byta namn från ett arabiskt klingande namn till ett svensk klingande.

En persons nätverk påverkar sannolikheten att få ett jobb. Det kan handla om både information om vilka lediga jobb som finns och om att kontakter medför en ökad sannolikhet att bli anställd. Nätverken har också betydelse för till exempel löneutveckling och karriärmöjligheter (Behtoui och Neergaard 2011). Det finns också studier som visar att utrikes födda använder sina nätverk av vänner och släktingar i större utsträckning än personer födda i Sverige, men att det ofta leder till låga lönenivåer på grund av typen av nätverk (Carlsson m.fl. 2017).

År 2020 var totalt 437 422 personer inskrivna vid Arbetsförmedlingen eller i arbetsmarknadspolitiska program i genomsnitt per månad. 54 procent av dessa var födda utomlands och 43 procent var födda i ett utomeuropeiskt land. Under en lång tid har stora ansträngningar gjorts för att med olika typer av integrationspolitik påverka utfallet på arbetsmarknaden för de som immigrerar till Sverige. Edin m.fl. (2003) har studerat vilka långsiktiga effekter som "Hela Sverige-strategin" hade på utplacerade flyktingars arbetsmarknadsutfall. De finner att utplaceringen ledde till lägre inkomster, ökad arbetslöshet och ett ökat socialbidragsberoende men att effekterna var relativt små. År 2010 introducerades Etableringsreformen i syfte att påskynda nyanländas etablering på den svenska arbetsmarknaden. Reformen omfattade flyktingar och andra skyddsbehövande med uppehållstillstånd samt deras anhöriga

i åldrarna 20 till 64 år. Reformen hade en positiv effekt på arbetsmarknadsutfallet, speciellt för män (Andersson Joona m.fl. 2016). Effekterna varierade dock mellan olika regioner (Liljeberg och Åslund 2019).

Det tar lång tid att etablera sig på arbetsmarknaden för flykting- och anhöriginvandrare och handläggningstiderna är av stor betydelse. Väntetiden för handläggning av till exempel flyktingärenden är lång och det dröjer innan individerna är redo att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden (Nordström Skans m.fl. 2017).

Trots att antal asylärenden har minskat med nästan 70 000 ärenden sedan 2014 har handläggningstiderna ökat från 142 dagar till 302 i genomsnitt 2020. Att vänta på besked på en asylansökan är förknippat med en osäkerhet vilket medför en fördröjning i etableringen på arbetsmarknaden (Nordström Skans m.fl. 2017). Väntetiden i sig ger en negativ inverkan på framtida arbetsmarknadsinträde.

Enligt Ek m.fl. (2020) tar det mellan tre och fem år, lite beroende på invandringsår, innan 50 procent av gruppen flyktingar är sysselsatta. Av de flyktingar som kom till Sverige 2010 var två tredjedelar sysselsatta efter åtta år. Uppskattningsvis tar det fem år innan ca hälften av de som invandrat ett visst år kan anses vara etablerade på arbetsmarknaden, där etablering definieras som att ha en inkomst som motsvarar hälften av medianinkomsten för en 45-åring (Forslund m.fl. 2017).

6.1 En uppföljning av etableringsprocessen för anhörig- och flyktinginvandrare

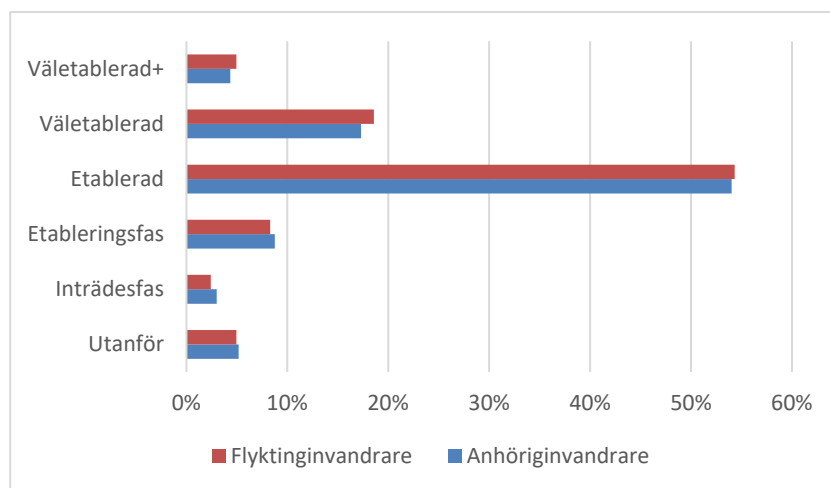
För gruppen anhörig- och flyktinginvandrare omfattar vår studie personer födda 1979 som kommit till Sverige i åldern 0-15 år.

Tabell 6.3 Födelselandsandelar för samtliga individer födda 1979 och boende i Sverige 1995

Land	Andel
Afrika	0,004
Asien	0,032
Australien, Europa och Nordamerika	0,027
Sydamerika	0,010
Sverige	0,927

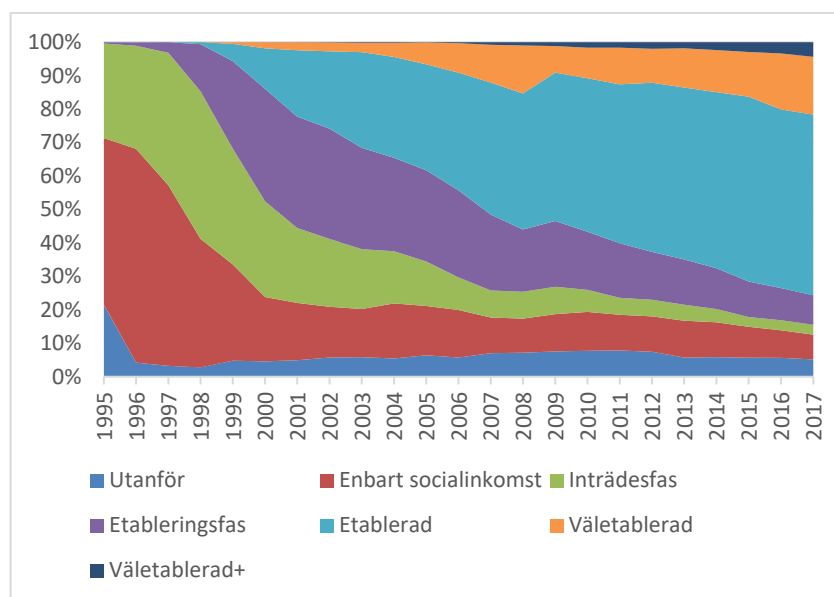
Ca 7 000 personer i 1979-kohorten är födda utomlands och bodde här fram till åtminstone 2017. Gruppen utgör ungefär 8 procent av den aktuella kohorten. De flesta är födda i något asiatiskt land och åldern då de kom till Sverige är ganska jämnt fördelad från nyfödda till 15 år. Könsfördelningen bland de utrikes födda är relativt jämn, av anhöriginvandrarerna var 49 procent kvinnor och av flyktinginvandrarerna var 46 procent kvinnor.

Vi övergår nu till att beskriva den övergripande etablerings-situationen 2017 för gruppen. Samtliga personer i denna analys kom till Sverige som barn före 16 års ålder. Beslutet att komma till Sverige är därför sannolikt fattat av föräldrarna.

Figur 6.1 Etableringsstadier 2017 för samtliga anhörig- och flyktinginvandrare födda 1979

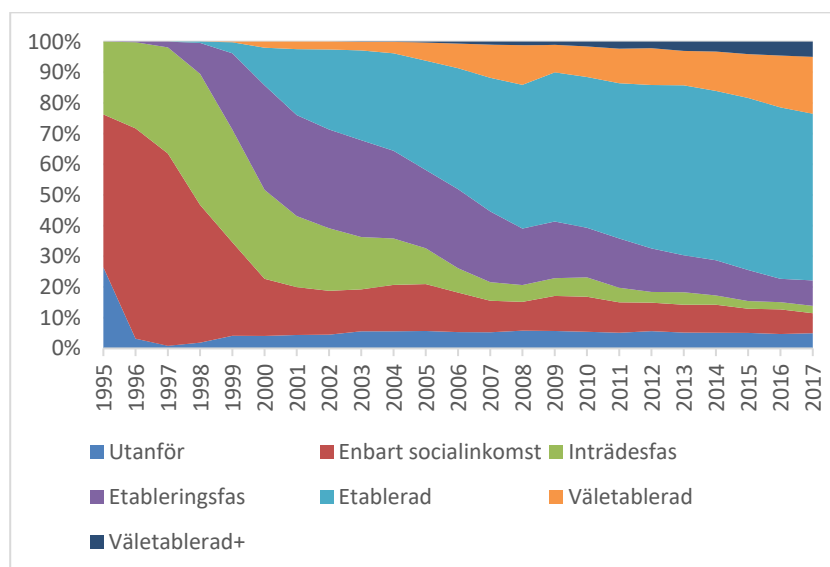
Figur 6.1 visar att skillnaderna mellan andelen etablerade och väletablerade är små mellan anhörig- och flyktinginvandrare. Med stor sannolikhet har det att göra med att de kommit till Sverige i ung ålder. Resultaten visar att gruppen flyktinginvandrare har klarat sig något bättre än gruppen anhöriginvandrare. Jämfört med delgruppen av kohorten födda 1979 som är födda i Sverige är det ungefär 10 procentenheter lägre andel bland de utrikes födda som är etablerade och väletablerade vid 38 års ålder.

Figur 6.2 Etableringsprocessen 1995-2017 för samtliga anhöriginvandrare födda 1979

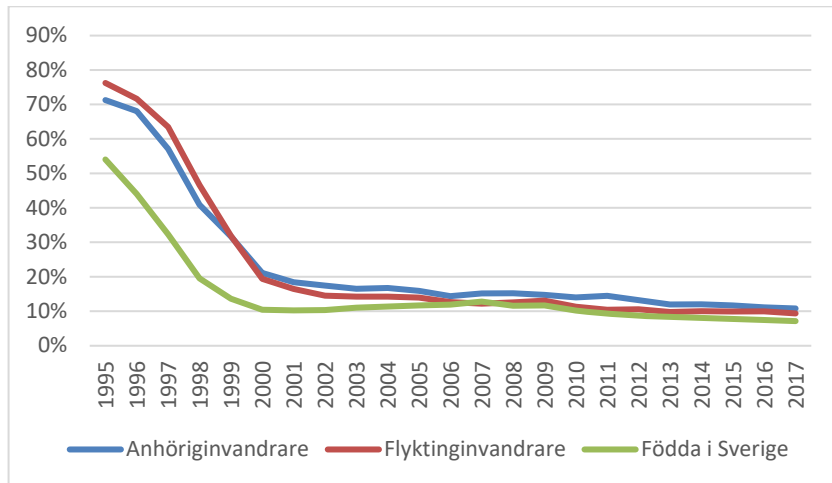
Från figur 6.2 framgår att det tog tolv år innan mer än 50 procent av gruppen anhöriginvandrare var etablerade eller väletablerade på arbetsmarknaden. Vid slutuppföljningen 2017 var 68 procent etablerade eller väletablerade på arbetsmarknaden vilket är en stor skillnad jämfört med hela gruppen födda 1979 där ungefär 80 procent var etablerade vid samma tidpunkt. 89 procent tillhörde arbetskraften (var arbetslösa eller sysselsatta) 2017, vilket var lägre än för genomsnittet i kohorten. Vi övergår nu till att beskriva utvecklingen för de personer födda 1979 som kommit till Sverige som flyktingar före 1996.

Figur 6.3 Etableringsprocessen 1995–2017 för flyktinginvandrare till Sverige födda 1979

Figur 6.3 beskriver etableringsprocessen för samtliga flyktinginvandrare födda 1979 som invandrat till Sverige senast 1995. Det tar lång tid för en stor grupp av flyktinginvandrarna att etableras på arbetsmarknaden. År 2009, när individerna var 30 år och 14 år in i den period vi studerar, var 50 procent etablerade på den svenska arbetsmarknaden. Vid slutet av uppföljningsperioden 2017 var 75 procent etablerade eller väl etablerade vilket var en högre andel jämfört med gruppen anhöriginvandrare men en lägre andel jämfört med personer födda i Sverige. År 2017 var ungefär 12 procent av flyktinginvandrarna utanför (personer helt utan inkomster) eller hade endast sociala inkomster och 14 procent var i inträdes- eller etableringsfasen. Inträdet på arbetsmarknaden mätt som andel ej i arbetskraften skiljer sig åt mellan, å ena sidan anhörig- och flyktinginvandrare och å andra sidan övriga personer födda 1979.

Figur 6.4 Andel ej i arbetskraften av personer födda 1979 beroende på invandringsstatus anhöriginvandrare, flyktinginvandrare samt personer födda i Sverige

Av figur 6.4 framgår att 9 procent av flyktinginvandrarna och 11 procent av anhöriginvandrarna födda 1979 efter över 20 år i Sverige (2017), ej var i arbetskraften. Motsvarande andel för inrikes födda är 6 procent. Det är störst skillnad i andel i arbetskraften i yngre åldrar. När personerna var 20 år tillhörde ungefär 89 procent av inrikes födda arbetskraften jämfört med ca 70 procent av anhörig- och flyktinginvandrarna.

7 Etableringsprocessen för de som dömts för brott

Att begå brott kan påverka en individs arbetsmarknadskarriär. Ekonomer har sedan Becker (1968) förklarat förekomsten av brott utifrån en modell där individer gör val utifrån den situation man befinner sig i. Ett val mellan den lagliga eller den brottsliga banan beror på möjliga vinster av brott, ekonomiska eller psykologiska, som ställs mot kostnaderna av brott, till exempel straff. Ett utfall från modellen är att en ung arbetslös person som saknar sammanhang i livet har lättare att begå brott jämfört med en något äldre person med fast inkomst och familj. Detta eftersom den yngre arbetslöse personen har mindre att förlora, hen har en lägre alternativkostnad för brott. Kostnaden för att begå brott beror på straffvärdet och sannolikheten att bli dömd, men påverkas också av andra faktorer som till exempel arbetslöshetsnivån och förväntningar på framtida inkomster. Ju högre arbetslöshet, desto fler som inte har någon inkomst att förlora, medan om man tror sig ha goda chanser att få ett fast arbete med bra lön i framtiden så blir kostnaden av att begå brott i dag högre. Forskning visar också att arbetslöshet och utanförskap kan skapa en frustration vilket kan medföra en ökad risk för att begå brott (Agnew 1992). Arbetslöshet medför också mer tid och möjligheter att begå brott (Felson 1998). En arbetsmarknadspolitik som är inriktad på att minska ungdomsarbetslösheten kommer därmed sannolikt att få effekter på brottsbenägenheten bland ungdomar.

Även om det finns ett tydligt teoretiskt samband mellan arbetslöshet, speciellt ungdomsarbetslöshet, och antalet brott är de empiriska erfarenheterna inte helt entydiga. Amerikanska studier har oftast visat på en ökad brottslighet vid ökad arbetslöshet (se till exempel Gould m.fl. (2002)), medan europeiska studier uppvisar

mer varierande resultat (se till exempel Entorf och Spengler (2000) eller Fougère m.fl. (2009)).

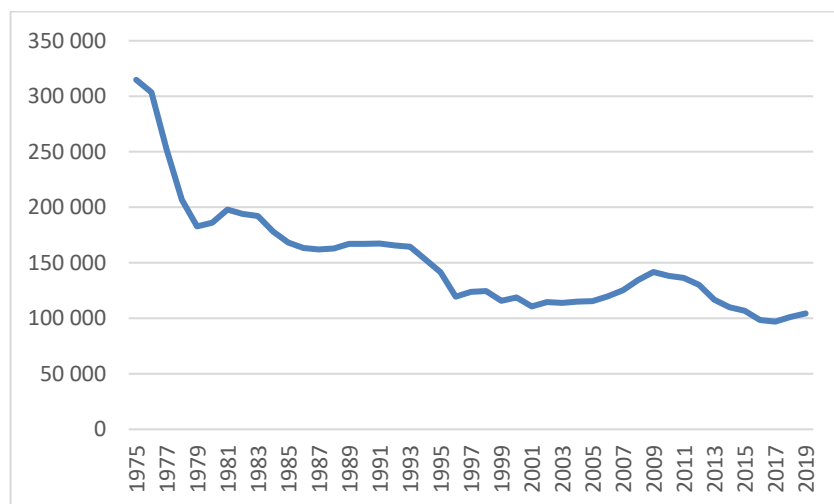
Inte heller de svenska empiriska studierna ger helt entydiga resultat. Edmark (2005) använder en panel av svenska län under åren 1988–99 för att studera arbetslöshetens effekter på egendomsbrott och visar att ökad arbetslöshet ledde till signifikant fler egendomsbrott (inbrott, bilstöld och cykelstöld). Liknande resultat finns i Öster och Agell (2007), men någon tydlig koppling mellan ungdomsarbetslöshet och brottslighet hittar man inte. Däremot hittar man ett signifikant samband mellan vuxnas arbetslöshet och brott där unga är överrepresenterade. Författarna tolkar detta som att föräldrarnas arbetsmarknadssituation kan ha en inverkan på de livsval deras barn gör. Grönqvist (2011) finner också att ökad arbetslöshet leder till ökad kriminalitet, och påvisar även en förhöjd sannolikhet för brott med ökad tid i arbetslöshet. Det finns dock även studier som inte funnit något robust långsiktigt samband mellan arbetslöshet och brott. Det är exempelvis slutsatsen i Blomqvist och Westerlund (2014) som studerar länsspecifika skillnader över 35 år.

Nordin och Almén (2017) undersöker förhållandet mellan arbetslöshet och brottslighet med fokus på effekterna av långtidsarbetslöshet. Långtidsarbetslöshet visar sig vara starkt kopplad till våldsbrott, en effekt som är större än den totala arbetslöshetens effekt på egendomsbrott i de flesta tidigare studier. Långa arbetslöshetstider medför en högre form av utanförskap och därmed också lägre alternativkostnad för brott, samtidigt medför också långtidsarbetslöshet en ökad frustration och hat och det ökar risken för våldsam beteende. Effekten av arbetslöshet på egendomsbrott är betydande men relativt liten och ger inga tydliga effekter på våldsbrott.

I Sverige är straffbarhetsåldern 15 år, vilket innebär att straffrättsliga påföljder inte får dömas ut till personer som var under 15 år när brottet begicks. Andelen i en ålderskohort som begår brott sjunker med åldern, från att vara som högst på ungefär 4 procent för den yngsta gruppen till ungefär 0,5 procent för de som är 55 år. Av de personer som blir anklagade för ett brott i Sverige kommer ungefär 80 procent att prövas i domstol. Vål i domstol får 95 procent en fällande dom varav ca 25 procent döms till fängelse (Dobbie m.fl. 2019).

Det har skett en kraftig minskning av antal lagföringsbrott. Enligt Brottsförebyggande rådet skedde ungefär 100 000 lagföringsbrott 2018 och ungefär hälften av dessa begicks av personer under 30 år. Över 80 procent av de lagförda är män.

Figur 7.1 Totalt antal lagföringsbrott 1975-2019

Källa: Brottsförebyggande rådet.

Antal lagföringsbrott har minskat trendmässigt sedan 1970-talet även om vi kan se en liten uppgång de senaste åren.

En central fråga i forskningslitteraturen är om utbildning påverkar risken att begå brott och om utbildning är en väg ut ur brottsligheten för de straffade. Utbildning kan ha effekt på flera olika sätt. Den kan öka värdet av lagliga aktiviteter och därmed göra kriminella aktiviteter mindre attraktiva. Att studera vidare på gymnasium och att få en eftergymnasial utbildning innebär nya kontaktnät och en möjlighet att komma bort från kriminella gäng. Man skyddar också ungdomar från att begå brott när man är i utbildning genom den så kallade "oförmågaeffekten". Studier visar att ett års längre utbildning minskar sannolikheten att bli dömd för brott med 7 procent och risken för att hamna i fängelse med 15 procent (Hjalmarsson m.fl. 2015).

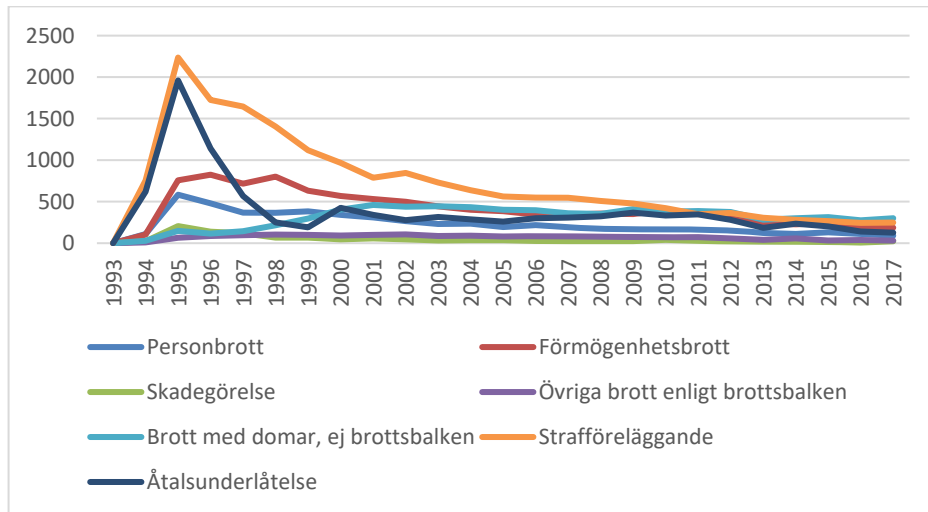
Barn från de mest missgynnade hemmen (mätt som de biologiska föräldrarnas utbildningsnivå, anställning, kriminella historia och drog- och alkoholmissbruk) är mer känsliga för chocker i familjen

som t.ex. arbetslöshet, fängelse eller dödsfall jämfört med andra barn. Barn till en förälder som döms till fängelse har 10 procentenheters ökad risk att själv hamna i fängelse, 25 procentenheters lägre sannolikhet att ta examen från gymnasiet och ungefär 30 procentenheters lägre sysselsättning vid 25 års ålder (Dobbie m.fl. 2019). Bland de som själva blir straffade är effekten störst för de med bättre förutsättningar, där det är stora effekter för t.ex. minskad sysselsättningsgrad med 26 procentenheter och ökad risk för separation från partner med 28 procentenheter (Dobbie m.fl. 2019). Det är dock svårt att belägga kausala samband eftersom det inte går att skilja effekten av att en förälder döms till fängelse från redan befintliga riskfaktorer som att till exempel bo i ett instabilt eller kränkande hem, gå i en lågkvalitativ skola eller att växa upp i ett kriminellt område. Det kan också vara så att en förälders frånvaro från hemmet kan göra det lugnare. Dobbie m.fl. (2019) utnyttjar slumpmässigheten i tilldelningen av mer eller mindre stränga domare för att skatta kausala effekter. De negativa effekterna av att en förälder döms till fängelse kommer både från den initiala chocken att tillfälligt förlora en förälder, och den omväxling av fängelse och frigivning som ofta följer genom återfallsbrott, snarare än från förändringar i ekonomiska resurser eller familjestruktur.

7.1 Etableringsprocesser och brott

Vi går nu över till att beskriva etableringsprocesser för personer födda 1979 och som någon gång blivit lagförda och vi analyserar också om det haft betydelse om man någon gång dömts i domstol. I statistiken över personer lagförda för brott redovisas de lagföringsbeslut som fattats av åklagare och domstol, dvs. fällande domslut, godkända strafförelägganden och meddelade åtalsunderlåtelse. I figur 7.2 ges en översiktlig beskrivning av mängden och typen av brott utförda av den studerade gruppen under perioden 1994–2017.

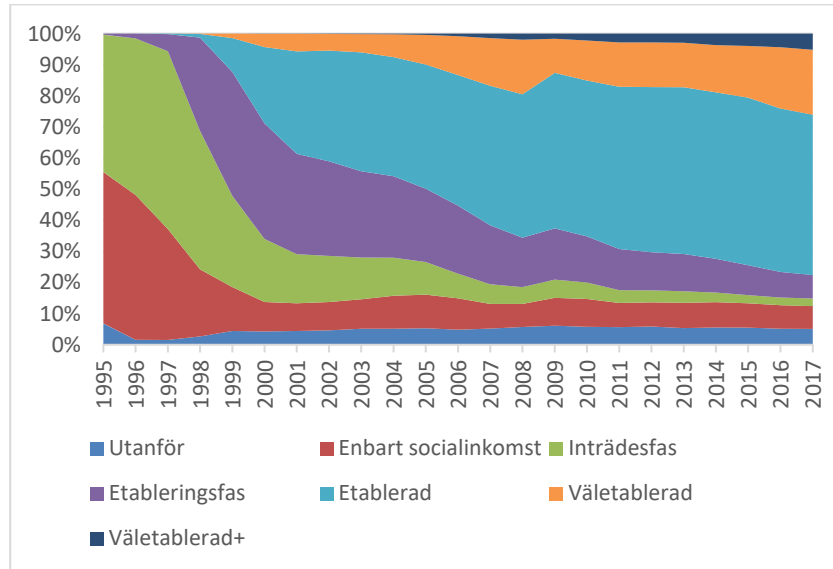
Figur 7.2 Antal brott av olika typer 1994-2017, samtliga personer födda 1979

Källa: Brottsförebyggande rådet.

Man ser en tydlig trend nedåt i antalet person- och förmögenhetsbrott som begåtts för kohorten födda 1979. Däremot ser man en ganska stabil utveckling för övriga typer av brott. Vi går nu över till att beskriva etableringsprocessen för personer födda 1979 och som någon gång varit lagförda.

Figur 7.3 Etableringsprocessen 1995-2017 för personer födda 1979 som någon gång under aktuell period varit lagförda för minst ett brott

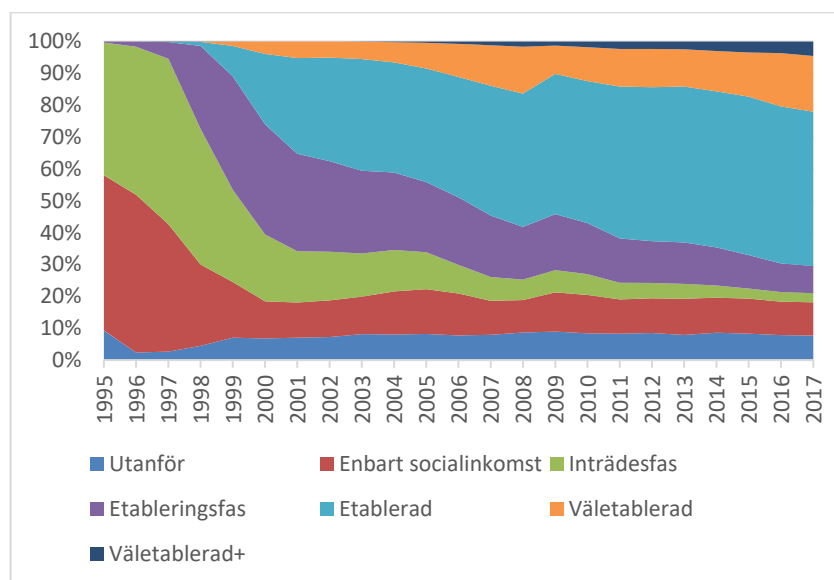

Lite över 20 procent, 19 241 personer, av samtliga personer födda 1979 har blivit lagförda minst en gång mellan 1995 och 2017. Efter ungefär 10 år var 50 procent av gruppen etablerade eller väletablerade det aktuella året vilket var ungefär som för hela kohorten. 75 procent var etablerade eller väletablerade på arbetsmarknaden 2017 vilket kan jämföras med 80 procent för samtliga personer födda 1979.

Dömda i domstol

Vi övergår nu till att analysera etableringen på arbetsmarknaden för individer där ett domslut har fattats för något av följande brott: personbrott (brottsbalken kap. 3–13, 15), förmögenhetsbrott (brottsbalken kap. 8–14), skadegörelse (brottsbalken, kap. 12 och 13) och övriga brott som har haft domslut och omfattas av brottsbalken. Vi kallar dessa för ”allvarliga brott”. Lagföringar som inte omfattas av brottsbalken eller där utfallet blivit strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse ingår alltså inte i denna kategori. Ett exempel är trafikbrott som inte regleras i brottsbalken och därmed inte ingår.

Figur 7.4 Etableringsprocessen 1995-2017 för personer födda 1979 som någon gång under aktuell period varit lagförda för minst ett allvarligt brott

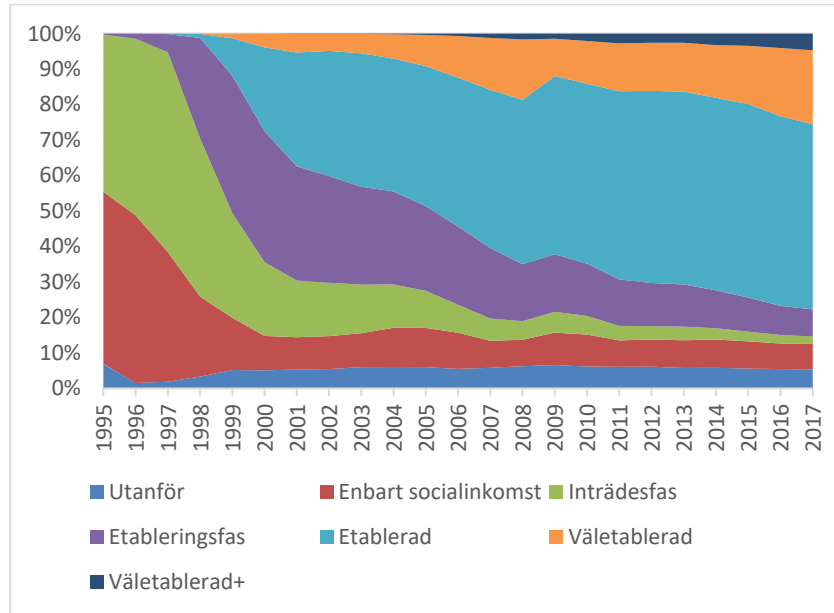

I kohorten har 8 706 personer, ungefär 10 procent, begått minst ett allvarligt brott enligt vår definition. Vid den sista uppföljningen 2017 var 16 procent av dem ej i arbetskraften. Ca 33 procent var inte etablerade vilket är ett något sämre utfall än för samtliga lagförda (figur 7.3) där 25 procent inte var etablerade. Det finns även en liten skillnad i hur lång tid det tog innan 50 procent av aktuell grupp hade en inkomst som motsvarar åtminstone etablerad; för personer som begått allvarligt brott dröjde det 13 år, jämfört med 10 år för samtliga lagförda för brott.

Ungdomsbrottslighet är en tydlig riskindikator för en långsammare etableringsprocess

Att begå brott i sin ungdom och därmed hamna i en miljö som påverkar etableringen på arbetsmarknaden negativt är en tydlig risk för en framtida svag etableringsprocess, se till exempel Nilsson och Estrada (2011). Ungdomsbrott har i denna analys definierats som att man begått brottet när man är under 20 år, dvs. att brottet begåtts under perioden fram till 1998.

Figur 7.5 Etableringsprocessen 1995-2017 för personer födda 1979 som i sin ungdom blev lagförda för minst ett brott

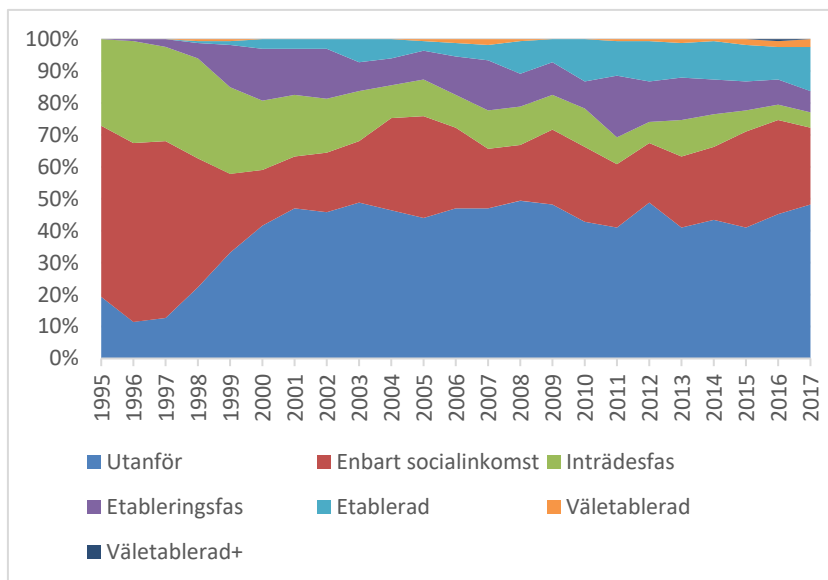

Totalt 3 889 av samtliga födda 1979 har begått brott i sin ungdom. 11 procent av den gruppen var ej med i arbetskraften 2017, vilket var ungefär en dubbelt så hög andel jämfört med hela gruppen födda 1979. Bilden är dock mycket varierad, där 22 procent som begått brott i sin ungdom var väletablerade på den svenska arbetsmarknaden 2017 jämfört med 27 procent för hela kohorten födda 1979.

Återfallsbrottslingar

Etableringsprocessen kan också påverkas av hur ofta en person begått brott. Vi undersöker därför etableringsprocessen för återfallsbrottslingar, i denna studie definierat som att vara dömd för minst ett allvarligt brott vid nio olika år under studerandeperioden 1995-2017.

Figur 7.6 Etableringsprocessen 1995-2017 för personer födda 1979 som blivit dömda för allvarliga brott vid minst nio tillfällen olika år mellan 1995–2017

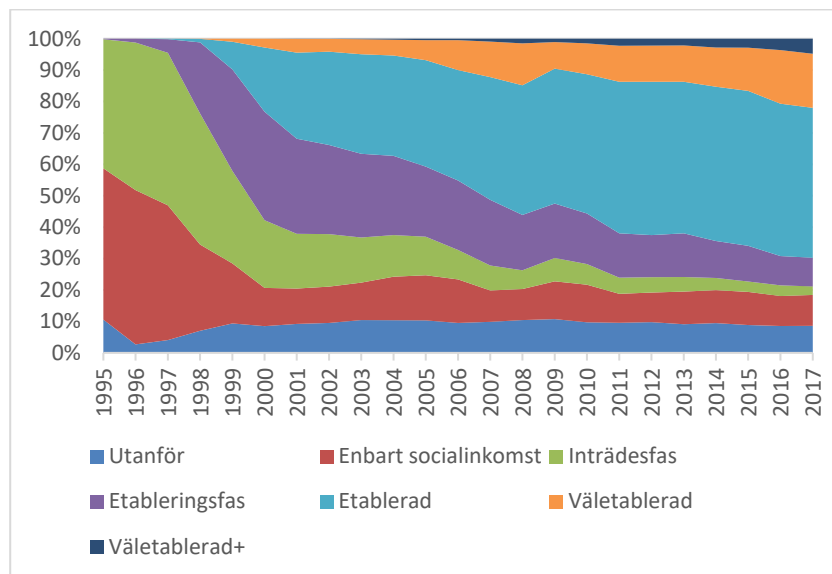
Totalt 166 personer av samtliga individer födda 1979 i vår studie kan klassas som återfallsbrottslingar. 65 procent av denna grupp var ej i arbetskraften och endast 15 procent var etablerade på arbetsmarknaden 2017. I detta avseende är utfallet entydigt och visar att personer som ofta begått upprepade, allvarliga brott står långt från arbetsmarknaden.

Kan man flytta och få en nystart då man begått brott i sin ungdom?

Det finns belegg för att risken för framtida kriminalitet ökar om man bor i ett område med hög kriminalitet (Damm och Dustmann 2013; Grönqvist m.fl. 2015). Ett sätt att försöka "lämna gänget" är att flytta. Psykologiskt stöd och bearbetning av tunga perioder samt samordnade insatser mellan frivård och lokala samhällsaktörer utgör ofta förebyggande insatser för personer tidigare dömda för allvarliga brott. En intressant frågeställning är därför om utvecklingen av dömdas arbetsmarknadsetablering påverkas av om de flyttat till en ny kommun. Den teoretiska grunden för att en flytt har betydelse bygger på att personer som begår grova brott i sin ungdom kan bryta

dåliga kamrateffekter av en kriminell miljö som är svåra att komma ifrån. Vi beskriver i detta avsnitt etableringsprocessen för de personer som begått ett allvarligt brott i ungdomen, före 20 års ålder, och sedan flyttat till en ny kommun före 2006, alltså efter högst åtta år.

Figur 7.7 Etableringsprocessen för personer födda 1979 som begått allvarliga brott i sin ungdom och sedan flyttat före 2006

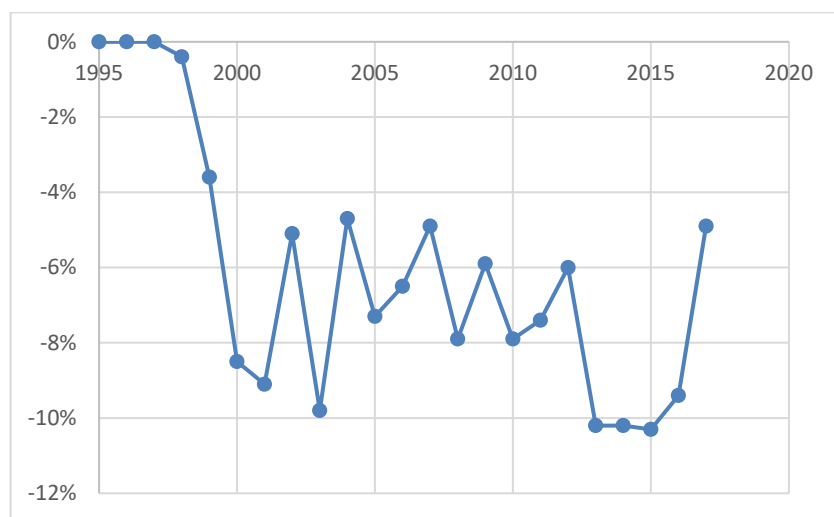

Av de som begått ett allvarligt brott i ungdomen flyttar ca 200 personer. Skillnaderna i utfall mellan de som flyttar och den totala gruppen som begått brott var små. År 2017 var 66 procent av de som begått allvarliga brott i sin ungdom och sedan flyttat etablerade på arbetsmarknaden, 19 procent var väletablerade. Det är något sämre utfall än för hela gruppen som begått allvarliga brott i sin ungdom vilket indikerar att det inte finns någon inverkan av att flytta, eller att de som flyttar har sämre etableringsförutsättningar av andra orsaker.

Att begå allvarliga brott speciellt i ungdomen verkar påverka chansen att vara etablerad. Naturligtvis kan sannolikheten att vara etablerad även påverkas av andra karaktäristika. Vi har på basis av ett antal bakgrundsvariabler som t.ex. föräldrarnas socioekonomiska bakgrund, kön, vilket län personen bor i och födelseland skattat

sannolikheten att vara minst etablerad. Utifrån dessa årsvisa regressionser har vi fokuserat på resultaten för inverkan av att ha begått ett brott före 20 års ålder. I figur 7.8 redovisas skillnaden i sannolikhet att vara minst etablerad beroende på om man begått ett allvarligt brott i ungdomen eller inte.

Figur 7.8 Skillnad i sannolikheten att vara etablerad för personer födda 1979 som begått ett allvarligt brott i ungdomen före 20 års ålder jämfört med de som inte begått brott före 20 års ålder, procentenheter

Not: Årsvisa skattningar med linjära sannolikhetsmodeller för kohorten födda 1979, kontroll för bakgrundsegenskaper enligt appendix 5. Referenskategori är de som inte begått ett allvarligt brott före 20 års ålder.

Att begå ett allvarligt brott i sin ungdom påverkar sannolikheten att vara etablerad negativt varje år, från det att många börjar försöka etablera sig på arbetsmarknaden, och även på lång sikt. Skillnaden i sannolikhet varierar varje år men ligger hela tiden betydligt under den för samtliga personer födda 1979. Alltså även när man kontrollerar för egenskaper som t.ex. föräldrarnas socioekonomiska bakgrund, boendeort, kön och födelseland finns en korrelation som indikerar att ett brott i unga år långsiktigt påverkar sannolikheten att vara etablerad negativt.

8 Etableringsprocessen och arbetsmarknadspolitiska åtgärder

Arbetsmarknadspolitiken har till uppgift att påverka humankapitalet för arbetssökande samt att påverka förmågan att söka arbete på ett effektivt sätt. I en klassisk humankapitalmodell är mer och bättre utbildning samt längre och mer kvalificerad erfarenhet kopplade till ökade chanser till etablering på arbetsmarknaden.

Att studera effekter av arbetsmarknadspolitik har stora utmaningar då egenskaper som vi inte kan observera är korrelerade med sannolikheten att delta i något arbetsmarknadspolitiskt program samt med sannolikheten att ha ett arbete. Olika typer av experimentella upplägg så som randomiserade experiment, fältexperiment eller naturliga experiment kan dock möjliggöra kausala studier av effekter av arbetsmarknadspolitik (Card m.fl. 2018). Den första experimentella studien i Sverige var den så kallade Eskilstunastudien som undersökte effekterna av intensifierad platsförmedling för långtidsarbetslösa (Delander 1978). Annars har det varit relativt få studier före 2000-talet, även internationellt, med experimentella upplägg men numera har vi ett betydligt bättre kunskapsläge (Card m.fl. 2018). Dock bör det påpekas att utfallet av experimentella studier inte skiljer sig avsevärt från studier som utnyttjat olika typer av icke-experimentella forskningsmetoder.

Omfattande internationell empirisk kunskap kring effekterna av arbetsmarknadspolitiska åtgärder på sysselsättningen visar att det i genomsnitt finns små kortsiktiga effekter, men att effekterna är större på längre sikt. Storleken på effekterna varierar mellan program, där program inriktade på jobbsökande har lägre effekter på sysselsättningen på lång sikt jämfört med program inriktade på utbildning och praktik, speciellt i privata företag. Program inriktade

mot utbildning och praktik har också störst långsiktig effekt för de långtidsarbetslösa. Subventioner av arbeten inom den offentliga sektorn har små eller inga effekter alls på sannolikheten att vara sysselsatt. De positiva effekterna av arbetsmarknadspolitiska åtgärder har störst positiv effekt för kvinnor och för långtidsarbetslösa. De har också visat sig ha störst genomsnittlig sysselsättningseffekt i lågkonjunkturer (Card m.fl. 2018).

Under 2020 var 1 038 000 individer inskrivna vid något tillfälle som arbetssökande vid landets arbetsförmedlingskontor. Arbetsförmedlingen är kärnan i den svenska arbetsmarknadspolitiken och ansvarar för den arbetsmarknadspolitiska verksamheten. Målet är att förbättra arbetsmarknadens funktionssätt genom en bra matchningsprocess mellan arbetssökande och lediga arbeten och att påverka den långsiktiga sysselsättningen genom att prioritera de arbetssökande med störst svårigheter. 40 procent av de inskrivna arbetslösa vid Arbetsförmedlingen 2020 hade varit arbetslösa i över ett år.

Tabell 8.1 Antal deltagare i program (16–64 år) samt resultat 90 dagar efter avslutat program 2020

Program	Antal individer	I arbete efter 90 dagar (%)	I arbete eller studier efter 90 dagar (%)
Etableringsprogrammet	39 832	24	34
Jobb- och utvecklingsgarantin	187 966		24
Jobbgaranti för ungdomar	54 046		31
Arbetsmarknadsutbildning	15 527	27	
Arbetspraktik	25 228	36	
Förberedande insatser	106 205	23	
Stöd till start av näringsverksamhet	4 352	68	
Upphandlade tjänster:			
Kundval Rusta och Matcha (KROM)	6 643	35	53
Stöd och Matchning (STOM)	121 182	20	25

Källa: Arbetsförmedlingens årsredovisning 2020. Olika program har startats vid olika tidpunkter och förändringar i de olika programmen sker löpande. Olika program riktar sig också till olika grupper av arbetssökande. En individ kan delta i flera program samtidigt.

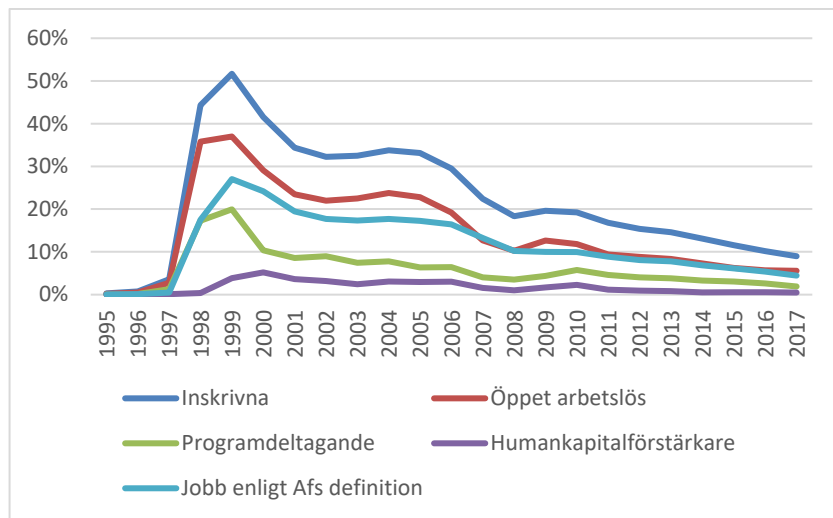
Antalet deltagare skiljer sig åt i olika program under 2020. Det är en tyngdpunkt på ”jobb- och utvecklingsgarantin” samt ”förberedande insatser”, vilka har ökat under 2020 med ungefär 50 000 personer

medan antalet i arbetsmarknadsutbildning varit i princip oförändrat och antalet i praktik minskat med ungefär 8 000 personer. Vad gäller resultaten 90 dagar efter avslutat program är de relativt lika, i de fall det går att göra jämförelser. Ungefär 20–35 procent är i arbete eller utbildning efter 90 dagar för samtliga program utom ”starta-eget” där hela 68 procent är i arbete – vilket är ett utfall som skiljer sig betydligt från övriga.

8.1 Etableringsvägar ut ur arbetsmarknadspolitiken

Etableringsvägar för personer som deltagit i arbetsmarknadspolitiska program studeras ofta bara vid ett uppföljningstillfälle. I denna studie redovisas årsvisa uppföljningar av hur etableringsprocessen utvecklas efter deltagande i program. Mer exakt ska vi i detta avsnitt beskriva etableringen på arbetsmarknaden för de som varit arbetssökande vid Arbetsförmedlingen någon gång under perioden 1995-2017.

Figur 8.1 Andel av kohorten födda 1979 som vid något tillfälle varit inskrivna vid Arbetsförmedlingen samt typ av åtgärd 1995-2017

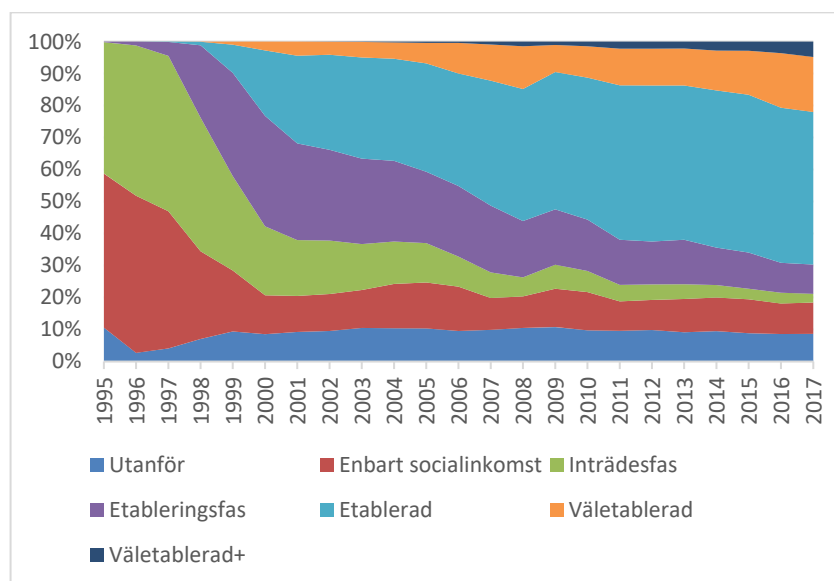

Not: Figuren visar andelen av de födda 1979 som varje år är inskrivna vid Arbetsförmedlingen och andelen arbetslösa. Bland de inskrivna anges också andelen som deltar i något arbetsmarknadspolitiskt program samt andelen i något program med syfte att stärka humankapitalet samt andelen ett visst år som kommit i jobb med stöd från Arbetsförmedlingen.

Vid 20 års ålder var mer än en tredjedel av kohorten födda 1979 registrerade som arbetslösa. De program vi kallar för ”humankapitalförstärkare” inkluderar arbetslivsutveckling, arbetspraktik, arbetsplatsintroduktion prova på plats, interpraktik och arbetsmarknadsutbildning. Med kategorin jobb enligt Arbetsförmedlingens definition avses jobb med stöd. Programutbudet har förändrats under den studerade perioden 1995-2017, där en del program har tillkommit medan andra försvunnit. Inriktningen av programmen har dock bestått av liknande insatser som t.ex. förmedlingstjänster, subventioner och praktik.

I kohorten födda 1979 var flest personer inskrivna vid Arbetsförmedlingen vid 20 års ålder, då ungefär 50 procent av gruppen var inskrivna som arbetssökande. Därefter minskade andelen inskrivna kontinuerligt, men med två undantag; 2004–05 och under finanskrisen 2008-09. Vid uppföljningens slut 2017 var ungefär 10 procent av samtliga personer födda 1979 inskrivna vid Arbetsförmedlingen. Under en period av tre år är mer än 10 procent av gruppen födda 1979 inskrivna i något program. Som mest får 5 procent av gruppen del av humankapitalförstärkare, och det främst i 21-års åldern. Vi går nu över till att beskriva etableringsutvecklingen för gruppen som aldrig varit inskrivna vid Arbetsförmedlingen.

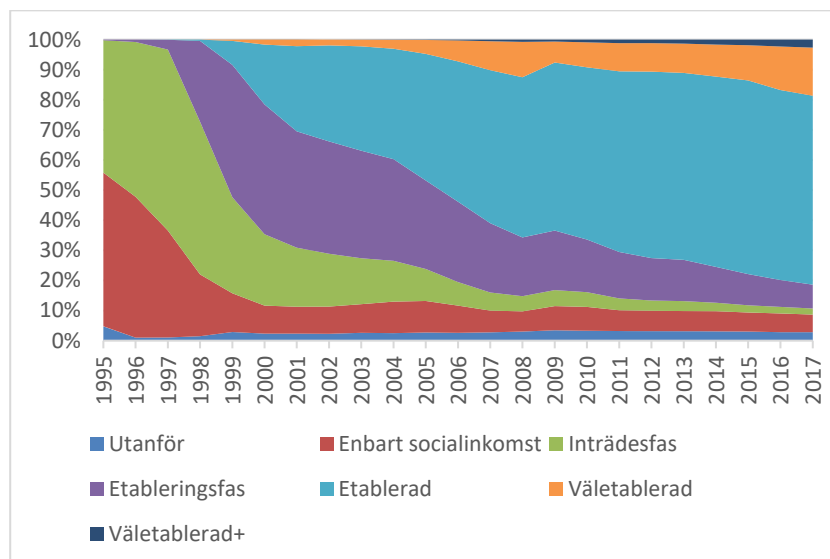
Figur 8.2 Olika stadier i etableringsprocessen för personer födda 1979 som aldrig varit inskrivna vid Arbetsförmedlingen

Ungefär 15 procent av de födda 1979 har aldrig varit inskrivna vid Arbetsförmedlingen. Över 50 procent av de som aldrig varit inskrivna vid arbetsförmedlingen var etablerade eller väletablerade vid 25 års ålder. 30 procent var vid 25 års ålder i en inträdes- eller etableringsfas och 2 procent var utanför arbetsmarknaden helt och hållet. Vid uppföljningens slut, år 2017, hade ungefär 12 procent av de som aldrig varit inskrivna vid Arbetsförmedlingen en inkomst som inte var i nivå med att vara etablerad på arbetsmarknaden. En delförklaring till heterogeniteten i gruppen kan vara att en del av dem som ansökt om aktivitetsersättning men fått avslag inte skriver in sig vid Arbetsförmedlingen (ISF 2021:1).

På dagens arbetsmarknad är den höga ungdomsarbetslösheten, där antalet ungdomsarbetslösa ökade med ungefär 15 000 personer under 2020, ett allvarligt problem. Vi definierar ungdomsarbetslöshet som att personen någon gång under perioden 1995-2004 (dvs. till och med 25 års ålder) har varit inskriven vid Arbetsförmedlingen i minst 180 sammanhängande dagar.

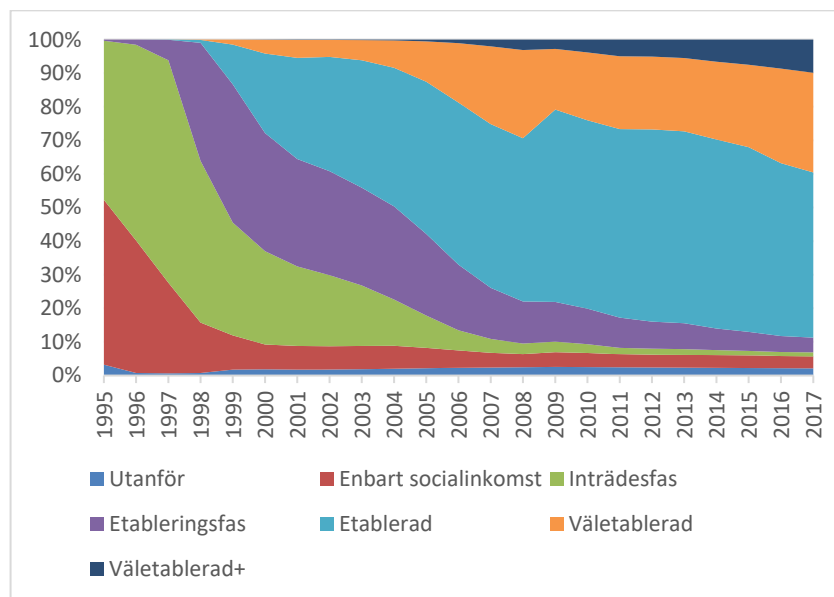
Figur 8.3 Olika stadier i etableringsprocessen för personer födda 1979 som varit i ungdomsarbetslöshet

Not: Ungdomsarbetslöshet definieras som att personen någon gång under perioden 1995-2004 (dvs. till och med 25 års ålder) har varit inskriven vid Arbetsförmedlingen i minst 180 sammanhängande dagar.

Ungefär 50 procent av den studerade kohorten har varit i ungdomsarbetslöshet, dvs. har någon gång under studerandeperioden varit arbetslösa i minst 180 dagar. 43 procent av dessa var etablerade vid 26 års ålder, en andel som sedan ökar över tid. Vid 38 års ålder var andelen som inte var etablerade på arbetsmarknaden 14 procent.

Figur 8.4 Olika stadier i etableringsprocessen för samtliga personer födda 1979 och som inte varit i ungdomsarbetslöshet

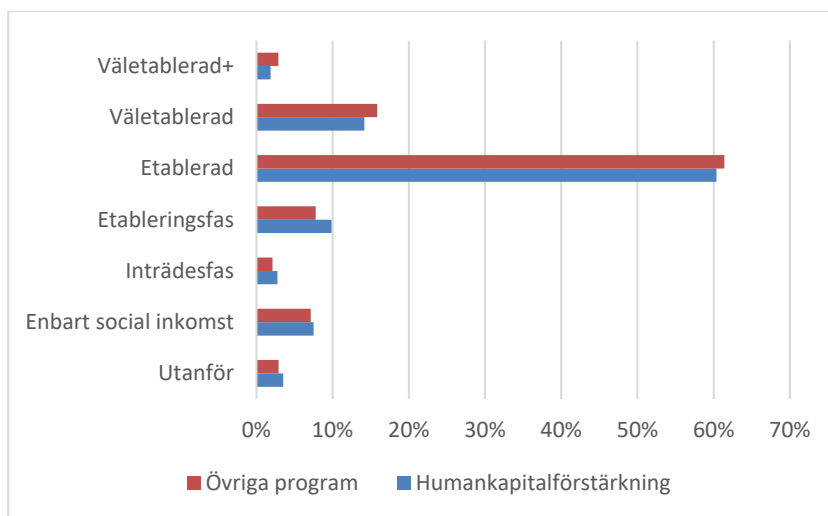
Vid 26 års ålder var 55 procent av de som aldrig varit ungdomsarbetslösa etablerade på arbetsmarknaden. Att aldrig ha varit i ungdomsarbetslöshet är dock inte någon garanti för att det inte ska uppstå problem med etableringen på arbetsmarknaden; 15 procent hade en inkomst lägre än den som motsvarar etablerad vid 38 års ålder. Även för andelen som ej är i arbetskraften, dvs. varken sysselsatta eller arbetslösa ett visst uppföljningsår, är skillnaderna små mellan de som varit och inte varit ungdomsarbetslösa.

Finns det en koppling mellan förstärkning av humankapitalet och en bättre långsiktig etablering?

Arbetsmarknadspolitiken för arbetslösa vad gäller att påverka arbetsmarknadens utbudssida kan inrikta sig mot att förbättra utbudet (humankapitalförstärkare) eller mot att förbättra sättet att söka jobb på. I detta avsnitt beskriver vi skillnader i den långsiktiga etableringen mellan de båda inriktningarna av arbetsmarknadspolitiken. En uppföljning av programdeltagare på lång sikt, ungefär

10–20 år efter det att man deltagit i programmen, möjliggörs av vår långa uppföljningsperiod.

Figur 8.5 Andel som deltagit i ett humankapitalförstärkande program (t.ex. arbetsmarknadsutbildning eller arbetspraktik) och övriga programdeltagare 2017

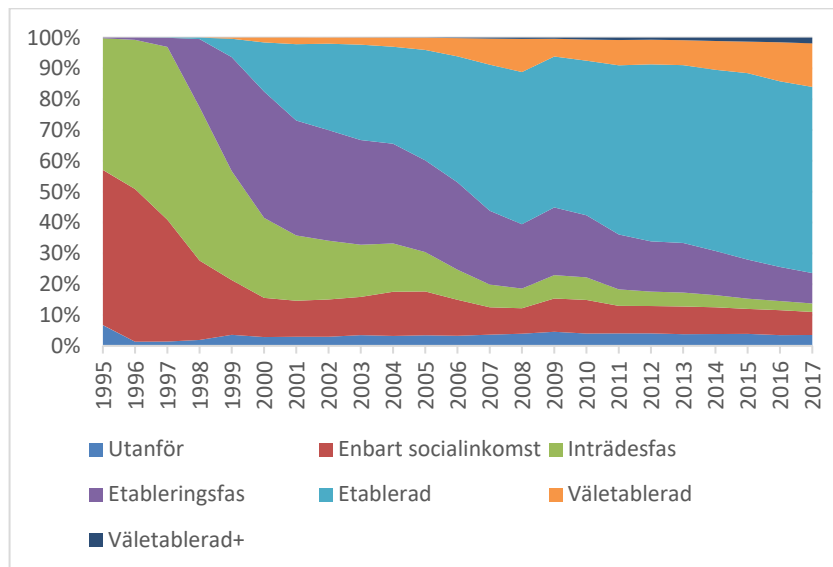

Not: Blå stapel anger andel i olika faser av etableringsprocessen 2017 för de som någon gång deltagit i ett program med inslag av utbildning och/eller praktik. Röd stapel anger andel i olika faser av etableringsprocessen för de som deltagit i något program förutom arbetsmarknadsutbildning eller arbetspraktik.

En stor andel av de som någon gång deltagit i något humankapitalförstärkande program, som t.ex. arbetsmarknadsutbildning och arbetspraktik, står vid 38 års ålder utanför arbetsmarknaden. Två saker är tydliga i skillnaden mellan de som deltagit i humankapitalförstärkande och de som deltagit i övriga program. För det första är det fler som inte är etablerade eller väletablerade bland de som deltagit i något humankapitalförstärkande program. För det andra är det betydligt färre som är väletablerade jämfört med deltagare i övriga program. När man drar slutsatser av dessa uppföljningar måste hänsyn tas till att olika typer av selektionseffekter påverkar resultaten. Eftersom det finns skillnader mellan grupperna som påverkar om man varit deltagare i humankapitalförstärkande program eller inte är grupperna inte helt jämförbara.

I figur 8.6 återger vi årsvisa uppföljningar av etableringsprocessen för de som deltagit i humankapitalförstärkande program.

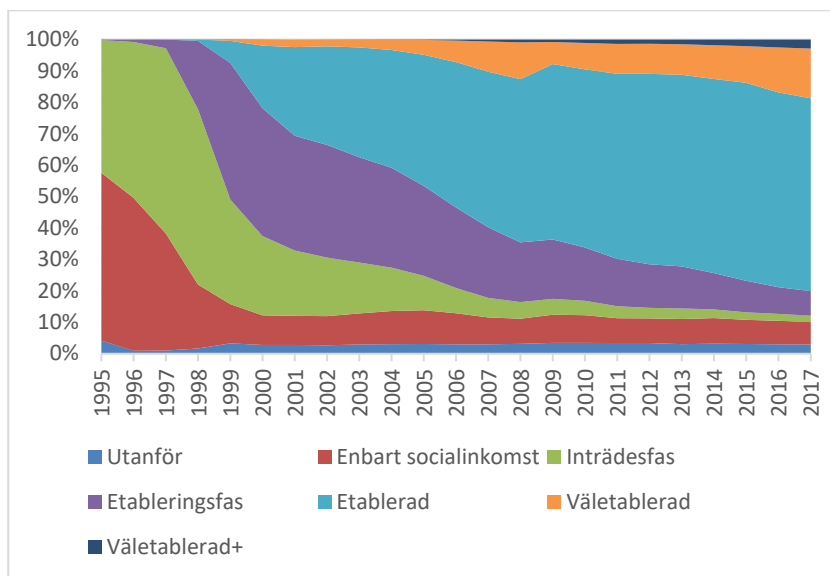
Figur 8.6 Olika stadier i etableringsprocessen för personer födda 1979 som deltagit i humankapitalförstärkande program

Den långsiktiga uppföljningen av etableringen för gruppen som deltagit i humankapitalförstärkande program visar att vid 38 års ålder (2017) var 58 procent etablerade och 14 procent väletablerade. Etableringsprocessen tar tid för gruppen och 28 procent var ej etablerade 2017, dvs. när vi analyserar situation för hela kohorten vid 38 års ålder.

Nedan beskrivs utvecklingen för personer födda 1979 som deltagit i något arbetsmarknadspolitiskt program där huvudfokus istället varit på något annat än en direkt förstärkning av humankapitalet.

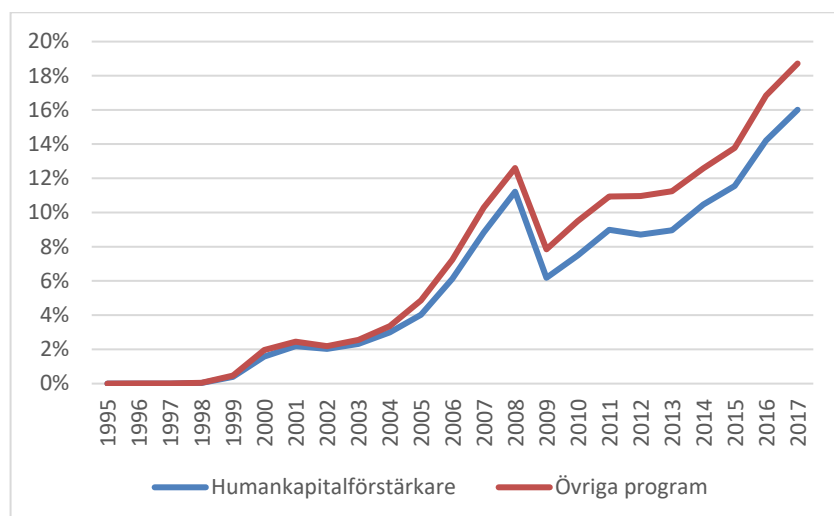
Figur 8.7 Olika stadier i etableringsprocessen för personer som deltagit i arbetsmarknadspolitiska program med inriktning mot annat än direkt förstärkning av humankapitalet

Ungefär 25 procent av de födda 1979 har deltagit i något arbetsmarknadspolitiskt program där huvudfokus varit på något annat än direkt förstärkning av humankapitalet. Deltagande i program påverkas till stor del av arbetslöshetstiden, eftersom man erbjuds programinsatser beroende på tid som arbetssökande. Den långsiktiga uppföljningen av etableringsprocessen för personer som deltagit i program med fokus på t.ex. jobbsökaraktiviteter visar på en likartad utveckling som de som genomgått humankapitalförstärkande program. Av de som deltagit i andra arbetsmarknadspolitiska program än de humankapitalförstärkande var 58 procent etablerade och 17 procent väletablerade på arbetsmarknaden vid 38 års ålder.

Vi beskriver också hur stor andel av de som tidigare deltagit i någon arbetsmarknadspolitisk åtgärd som är väletablerade olika år.

Figur 8.8 Andelen väletablerade bland deltagare i "humankapitalförstärkande" program respektive andra arbetsmarknadspolitiska program

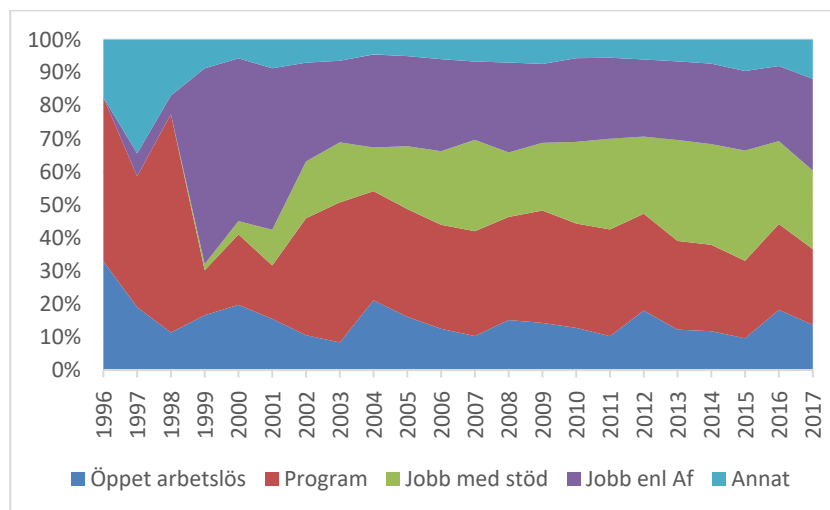

Det finns en skillnad som tycks förstärkas på längre sikt där de som tagit del av humankapitalförstärkare inte i lika hög grad som de som deltagit i andra program blir väletablerade. Under perioden från att man var 30 år till dess att man var 38 år var andelen väletablerade betydligt högre bland gruppen som ej har erhållit humankapitalförstärkande insatser. Skillnaderna kan vara ett resultat av att grupperna som deltagit i olika typer av program haft olika bakgrundsegenskaper som dels påverkat selektionen in i olika program, dels kan ha påverkat etableringsprocessen.

Vilka insatser får de långtidsarbetslösa ta del av? Vad gör man inom Arbetsförmedlingen med de som varit inskrivna under lång tid?

En lång uppföljningsperiod möjliggör att studera vilka insatser som Arbetsförmedlingen riktar till de som varit arbetslösa under en lång period. Nedan beskriver vi de insatser som de som vid minst ett tillfälle varit inskrivna i 365 dagar eller mer i vår kohort har tagit del av.

Figur 8.9 Insatser från Arbetsförmedlingen för samtliga personer födda 1979 som varit arbetslösa i 365 dagar eller mer

Figur 8.9 visar att programinsatserna var ganska jämnt fördelade över den studerade perioden förutom de första åren då en hög andel av de som varit arbetslösa i 365 dagar eller mer var i program. Andelen som var i jobb med stöd ökar över hela perioden. Andelen som var i jobb med stöd var som störst i 20-årsåldern då 50–60 procent var i jobb. Av de som någon gång varit arbetslösa över ett år var 14 procent öppet arbetslösa, 23 procent i program, 24 procent i arbete med någon form av stöd och 28 procent i ett osubventionerat jobb år 2017. Denna analys visar på en svag långsiktig etableringsprognos för gruppen långtidsarbetslösa, där endast knappt en av tre är i arbete utan stöd vid 38 års ålder.

9 Livets positiva och negativa chocker

År 2020 delade ATG ut 367 miljonvinster på trav. 2019 fick 3 005 ungdomar beskedet att deras mamma och/eller pappa gått bort. Under 2020 inleddes 7 296 konkurser av svenska företag vilket sannolikt medförde negativa upplevelser för åtskilliga. Livet kan medföra stora förändringar i både negativ och positiv riktning som kan påverka i stor utsträckning. Att förlora en nära anhörig, att ens förälder döms till fängelse, att bli långtidssjukskriven, att få besked om att ens livskamrat hittat en annan partner eller att företaget som man jobbat på i hela sitt liv går i konkurs påverkar oss som människor.

I detta kapitel studeras chockers bidrag till utvecklingen av etableringsprocessen. Det finns en stor mängd studier som visar på negativa effekter av hälsochocker på sysselsättning och inkomst, se t.ex. Smith (2004). En annan chock är en plötslig nedläggning av den arbetsplats man jobbar på och där visar erfarenheterna att det ger olika långsiktiga effekter beroende på ålder, se t.ex. Salvanes m.fl. (2021). Att chocker kan ha en stor betydelse för t.ex. etableringen på arbetsmarknaden anges i en omfattande litteratur kring de långsiktiga effekterna av chocker i barndomen och dess långsiktiga effekter, se t.ex. Almond och Currie (2011).

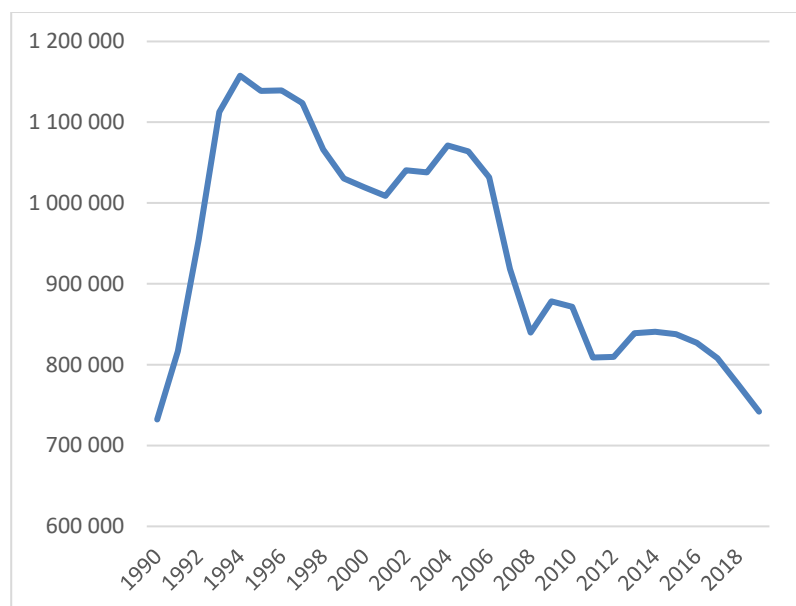
Med chock menar vi i detta kapitel ”en plötslig positiv eller negativ händelse som förändrar livet på ett betydande sätt”. Det kan t.ex. handla om sjukdom, nedläggning av arbetsplats, vinst av en stor summa pengar eller nära anhörigs död. Chocker kan få individer att omvärdera livsval vilket får bestående konsekvenser. Livsbeslut är i grunden bundna till specifika perioder av en individs livsförlopp genom t.ex. individens karriär och ekonomiska situation. Ekono-

miska chocker kan vara mer benägna att påverka humankapitalinvesteringar och rörlighetsbeslut som t.ex. påverkar familjebildning och fertilitetsbeslut för personer i mitten av karriären och äldre arbetskrafts beslut om utträde ur arbetskraften som t.ex. pensionering.

Vi kan inte identifiera om en förändring i livet är en chock eller om förändringen långt i förväg kunde förutses. Det finns inte heller någon statistik om "chocker" i sig. Vi väljer därför att beskriva sjukdoms- och ohälsotillstånd samt unga utanför utbildning och arbetsliv för att ge en bild av tillstånd som kan ha orsakats av olika typer av oförutsedda händelser. Till exempel finns det forskning som visar att om ens förälder får ett fängelsestraff ökar risken för att hamna utanför arbetsmarknaden, se Dobbie m.fl. (2019).

Att hamna i en långvarig sjukskrivning eller i en långvarig arbetslöshetsperiod medför att man blir beroende av olika typer av sociala ersättningar. Låt oss börja bakgrundsbeskrivningen av yttre händel-sers påverkan genom att beskriva antalet helårsekvivalenter som försörjts med någon form av bidrag i Sverige de senaste 30 åren.

Figur 9.1 Antal helårsekvivalenter i åldrarna 20–64 år som försörjs med sociala ersättningar och bidrag*, 1990-2019

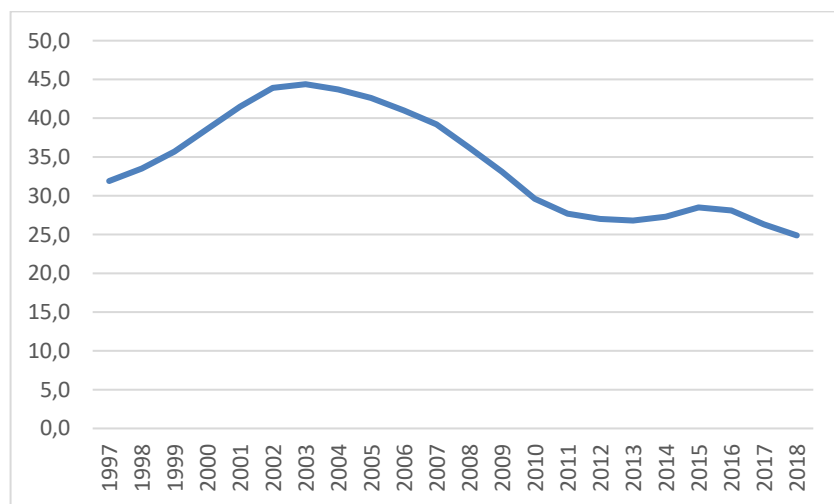

Källa: SCB. *) Sjukpenning, sjuk- och aktivitetsersättning, arbetslöshet, arbetsmarknadsåtgärder, ekonomiskt bistånd och etableringsersättning.

Att drabbas av någon form av negativ livsförändring, som t.ex. en allvarlig sjukdom, eller att plötsligt förlora sitt arbete kan medföra försörjningssvårigheter. Ofta blir man beroende av bidrag eller försörjning från anhöriga. Den kraftiga ökningen av arbetslösheten under mitten av 90-talet ledde exempelvis till en ökning av antalet (mätt som heltidsekvivalenter) som försörjde sig på någon form av bidrag till fler än 1,1 miljoner. Efter 90-talskrisen ser vi en tydlig trendmässig minskning av antalet (mätt som heltidsekvivalenter) som försörjer sig med hjälp av ersättningar och bidrag, där dock början av 2000-talet samt finanskrisen innebar en uppgång. Förändringar av de institutionella systemen i syfte att öka arbetsutbudet har haft betydelse. 2021 var det ungefär 750 000 heltidsekvivalenter som försörjde sig genom ersättningar och bidrag i någon form.

Ett angränsande mått på hur nedsatt arbetsförmåga påverkar försörjningsförmågan är ohälsotalet. Ohälsotalet summerar antalet sjukdagar (delar av dagar omvandlas till hela ersättningsdagar) som ersätts genom socialförsäkringen under ett år i relation till antalet personer som finns i åldern 16-64 år. Ohälsotalet är alltså ett mått på det genomsnittliga antalet uttagna ersättningsberättigade sjukdagar per person.

Figur 9.2 Ohälsotalet i Sverige, 1997-2018

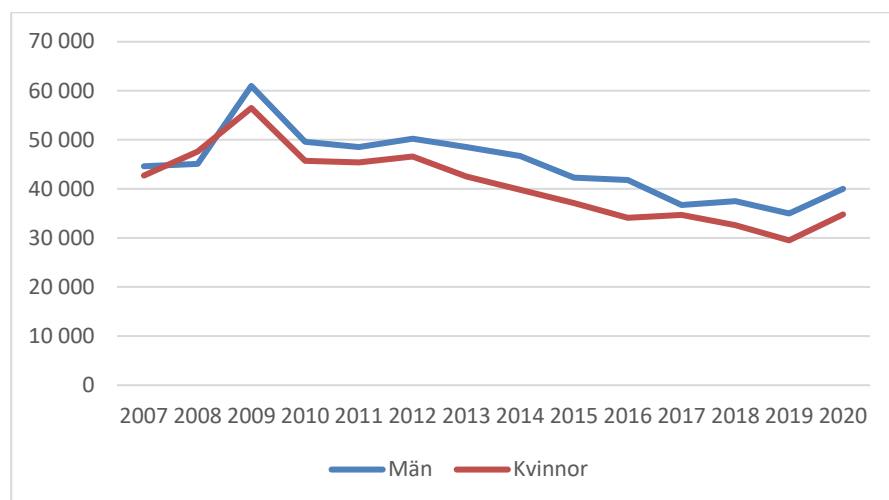

Källa: SCB.

En betydande förändring har skett under 2000-talet av ohälsotalet i Sverige. Från 2003 till 2018 har det minskat från 44,4 till 24,9, vilket får sägas vara en avsevärd minskning och återspeglas i ett ökat arbetskraftstal på den svenska arbetsmarknaden.

I denna rapport studerar vi genomgående olika typer av händelser och dess påverkan på etableringsprocesser. Unga som varken arbetar eller studerar, Uvas, är ett mått på utanförskap bland unga och mäter hur stor andel som står utanför både utbildningssystem och arbetsmarknad. År 2012 var det nästan 100 000 personer som ingick i gruppen Uvas, men det har därefter minskat och uppmättes till 75 000 personer 2020. I figur 9.3 redovisas förändringen i andelen personer 15–34 år som är klassade som Uvas.

Figur 9.3 Andel män och kvinnor i åldern 15–34 år som varken studerar eller arbetar (Uvas), 2007-20

Källa: SCB.

9.1 Chockers inverkan på etableringsprocessen

I detta avsnitt analyseras hur stora förändringar i livet från ett år till ett annat, vi kallar det ”chocker”, påverkar etableringsprocessen. Vi vill dock inledningsvis påpeka att det vi kan observera i data inte är den specifika chocken. Istället observerar vi till exempel stora förändringar i förvärvsinkomster, en plötslig ökning av kapital eller

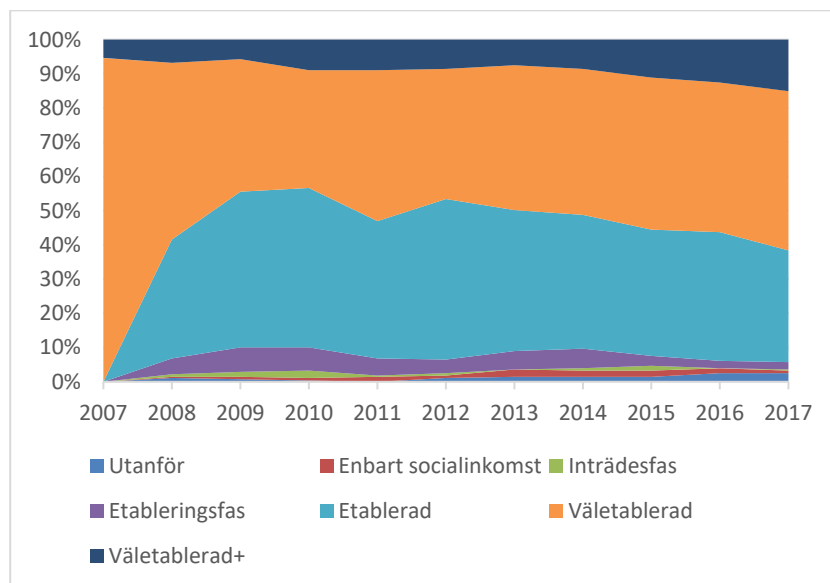
att en nära anhörig har avlidit. Om dessa stora förändringar upplevts som en chock eller inte vet vi naturligtvis inte.

Att studera olika oförutsedda livshändelsers långsiktiga påverkan på etableringsprocessen ger en insikt i vad som kan påverka utfall och även ha betydelse för policyutformning för att exempelvis mildra negativa effekter. Etableringen på arbetsmarknaden beror på ett socialt, miljömässigt och biologiskt arv samt ett antal val man själv och ens föräldrar gör i livet. Men utvecklingen inom etableringsprocessen påverkas också av händelser som är helt eller delvis bortom individens kontroll. I detta avsnitt studeras följande stora förändringar i livet: att efter en lång tid som väletablerad på arbetsmarknaden förlora sin arbetsinkomst, att erhålla en stor positiv inkomstökning samt att ens partner avlider.

Att bli av med jobbet – vad betyder det för den framtida inkomstutvecklingen?

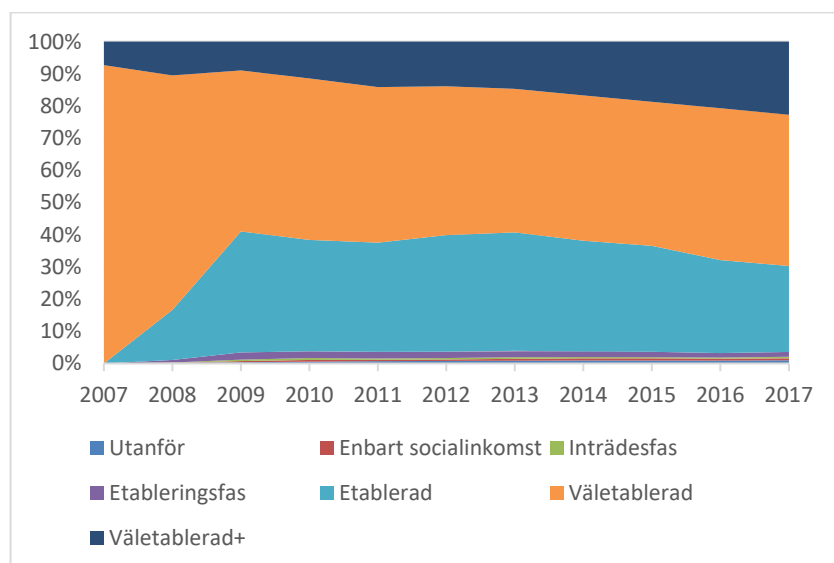
I denna analys har vi identifierat de som 2007 var väletablerade på arbetsmarknaden men som under samma år förlorade sin arbetsinkomst och därefter registrerades som öppet arbetslösa. Det är en liten grupp, drygt 300 personer.

Figur 9.4 Stadier i etableringsprocessen för personer födda 1979 och som 2007 var väletablerade men samma år lämnade jobbet

85 procent av de som var väletablerade och hade förlorat sitt arbete var åter etablerade eller väletablerade redan året efter. När den långsiktiga uppföljningen slutar 2017 hade 57 procent åter blivit väletablerade, 36 procent hade fått en lägre förvärvsinkomst men var etablerade och 7 procent stod på olika sätt utanför arbetsmarknaden. I figur 9.5 visar vi motsvarande utveckling för gruppen väletablerade som inte förlorade jobbet 2007.

Figur 9.5 Stadier i etableringsprocessen för personer födda 1979 som var väletablerade 2007 och som inte förlorade jobbet 2007

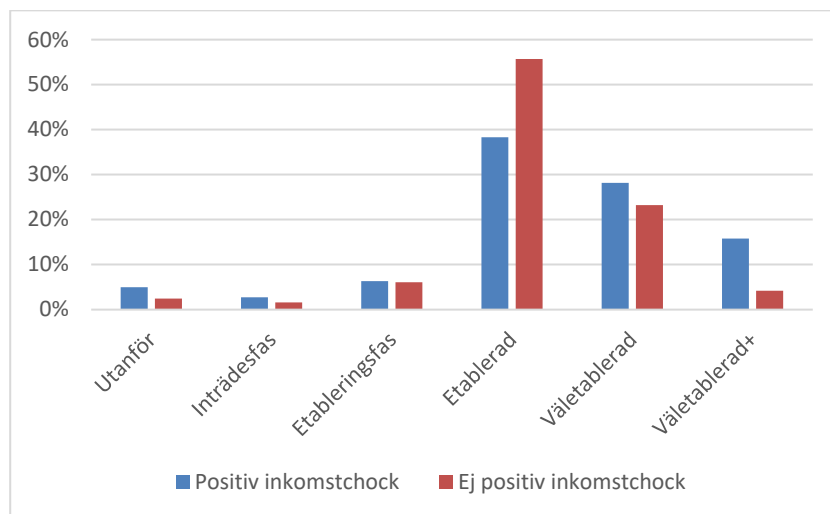

I denna grupp var 68 procent fortfarande väletablerade tio år senare 2017 vilket ska jämföras med 57 procent för de som förlorade jobbet 2007.

Positiva inkomstchocker

Plötsliga förändringar i livet kan också vara positiva. Låt oss gå över till att se hur etableringsprocessen påverkas av att få en positiv inkomstchock. I analysen definierar vi en positiv inkomstchock som att en person som är under 26 år får en kapitalinkomst ett visst år som är över nivån för statlig inkomstskatt och som sedan inte fått motsvarande kapitalinkomst året efter eller två år efter. Dvs. en kapitalinkomst som i någon mening inte varit regelbunden. De berörda individerna är 444 st.

Figur 9.6 Etableringsfaser 2017 för de som fått en positiv inkomstchock före 26 års ålder

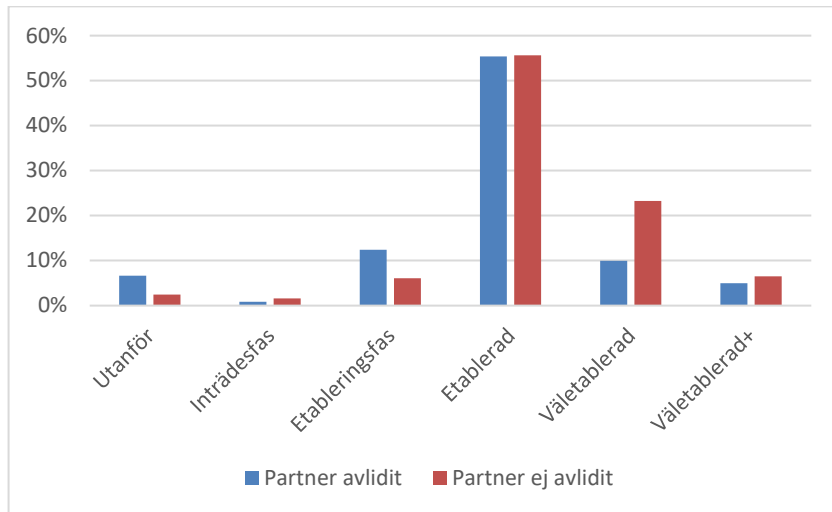

Av de personer som är utanför 2017 har fler erhållit en positiv inkomstchock (blåa staplar), 5 procent, jämfört med 2 procent för de som inte fått någon positiv inkomstchock (röda staplar). En förklaring till detta skulle kunna vara att en del använder kapitaltillskottet till att helt lämna arbetsmarknaden. Att vinna på lotteri ökar livstillfredsställelsen och minskar arbetsutbudet (Lindqvist m.fl. 2020). Av de som fått en positiv inkomstchock före 26 års ålder finns en betydligt högre andel med riktigt höga förvärvsinkomster 2017 (väletablerad+).

Att förlora sin partner

En negativ livshändelse är att ens partner avlider. I statistiken har vi tillgång till data som visar civilstånd och då även uppgifter om personen är änka/änkling. Figur 9.7 redovisar en jämförelse mellan de 121 personerna som har haft en partner som avlidit och de som inte har det.

Figur 9.7 Olika etableringsfaser för kohorten födda 1979 om ens partner avlidit

TVå skillnader mellan grupperna utmärker sig. Dels är det nästan tre gånger så många som 2017 hamnat utanför bland de som blivit änka eller änklings, dels är det endast ungefär en tredjedel så många som är väletablerade jämfört med de som inte blivit änka eller änklings. Varför detta sker har vi inte analyserat, utan kan bara konstatera att det är stora skillnader som är värda att analysera vidare.

10 Framgångsvägar på arbetsmarknaden

Sedan 1980-talet och framåt har inkomstskillnaderna mellan olika grupper i samhället ökat över hela världen, vilket har lett till ett ökat fokus på frågor rörande inkomstskillnader. Intresset för att studera inkomstskillnader märks också på genomslaget för Thomas Pikettys forskning (Piketty 2013; 2019). Inkomstskillnaderna har ökat både i USA och Europa under senaste decennierna (Piketty och Saez 2014). Även i Sverige har vi sett en utveckling där andelen av de totala inkomsterna som går till toppinkomsttagarna (de 10 procent med högst inkomster) är över 30 procent.

En toppinkomsttagare i Sverige tjänar ungefär tre gånger så mycket som en normalinkomsttagare, i USA är det ungefär åtta gånger så mycket (Badel m.fl. 2017). Några av de ekonomiska modellerna över vad som bestämmer inkomstjämligheter i världen baseras på idén om en kamp mellan utbildning och teknik (Goldin och Katz 2008). Dvs. en expansion av utbildning leder till ett ökat utbud av färdigheter, medan en teknisk förändring leder till en ökad efterfrågan på färdigheter. Beroende på vilken process som sker snabbare kommer ojämlikheten i arbetsinkomster antingen att minska eller öka. Ökade toppinkomster i USA förklaras främst av ökade inkomster för den procent som tjänar mest, topp 1 procenten. Detta beror till stor del på den kraftiga ökningen av de högsta chefslönerna i USA under de senaste 50 åren. Länders politiska system så som förekomst av minimilöner, skattesystem, regeringens politik gentemot fackföreningar och ekonomiska regleringar kan påverka inkomstjämligheten. Eftersom politiken i demokratier speglar samhällets syn kan en av de största förklaringarna till ojämlikheter i inkomster vara sociala normer om rättvis fördelning av inkomst och förmögenhet (Piketty och Saez 2018).

Vid jämförelser av olika länders inkomstskillnader brukar en så kallad Gini-koefficient användas (vid värdet 0 har alla samma inkomst och för värdet 100 är alla inkomster samlade till de med de högsta inkomsterna). Gini-koefficienten i Sverige 1980 var ca 20 och 40 år senare var den 28 vilket är en kraftig ökning men fortfarande bland de lägsta i världen (Waldenström 2020). Sett till de totala inkomsterna, både löne- och kapitalinkomster, har inkomstskillnader ökat världen över, speciellt i Sverige. Ökningen förklaras i huvudsak av utvecklingen på kapitalmarknaden samt olika politiska beslut.

Från 1980 och framåt har åtskilliga avregleringar, skattesänkningar och annan politik som ökar ojämlikheter genomförts. Både borgerliga och socialdemokratiska regeringar har medverkat till bland annat avskaffande av arvsskatt, förmögenhetsskatt och fastighetsskatt, vilket minskat skattesystemets bidrag till omfördelning. Skillnaden mellan att ha ett arbete och att inte ha ett har ökat med jobbskatteavdraget samt att ersättningsnivåer inte ökat och urholkats. Inkomsterna av kapital, till exempel avkastning av aktier och fastighetsförsäljning, har ökat och därmed ökat de totala inkomstskillnaderna mellan grupper i Sverige. Därutöver blir de äldre med låga pensioner fler vilket också ökar inkomstklyftorna (Waldenström 2020).

Skattepolitiken skiljer sig åt mellan länder. För OECD-länderna finns ett mönster där höga skattesatser gått i motsatt riktning från toppinkomstandelar. En andra faktor som påverkat inkomstandelar är där lönen bestäms av förhandlingar och en omfördelning av överskott. Den tredje faktorn som påverkat inkomstandelar är utvecklingen av kapitalinkomster. Det fjärde tänkbara grunden för utvecklingen av inkomstandelar är korrelationen mellan förvärvsinkomst och kapitalinkomst, som har ökat avsevärt de senaste decennierna speciellt i USA, se Alvaredo m.fl. (2013). I Sverige minskade toppinkomsternas andel av de totala inkomsterna från arbete och kapital under stora delar av 1900-talet. Det berodde nästan uteslutande på minskade kapitalinkomster för toppinkomsttagarna. Utvecklingen av toppinkomstandelar under de senaste 40 åren ser olika ut beroende på om kapitalinkomster beaktas eller ej. Om de inkluderas liknar utvecklingen i Sverige den i USA med en kraftig ökning av toppinkomstandelar. Om kapitalinkomsterna inte räknas in liknar den svenska utvecklingen mer de kontinentaleuropeiska länderna

där toppinkomstandelarna varit relativt konstanta. I Sverige har det speciellt under de senaste 20 åren varit en stark uppgång på börsen samt en stor värdeökning på bostadsrätter och villor (Roine och Waldenström 2008) vilket medfört höga kapitalinkomster för toppinkomsttagarna. Låt oss övergå till att beskriva utvecklingen av andelen personer med miljoninkomster i Sverige.

Tabell 10.1 Antal och andel personer med en sammanräknad förvärvsinkomst på 1 miljon kronor eller mer, 2014–19, 25–34 år samt 20–64 år

År	Antal, 20-64	Bef. 20-64	Andel, 20-64	Antal, 25-34	Bef. 25-34	Andel, 25-34
2014	60 189	547 5557	0,011	2 117	127 0497	0,0017
2015	65 294	555 5108	0,012	2 416	129 5541	0,0019
2016	71 448	560 1537	0,013	2 740	130 0506	0,0021
2017	77 613	566 1442	0,014	2 931	130 6954	0,0022
2018	85 851	570 6125	0,015	3 450	129 7836	0,0027
2019	94 263	575 1344	0,016	3 839	128 5190	0,0030

Källa: SCB.

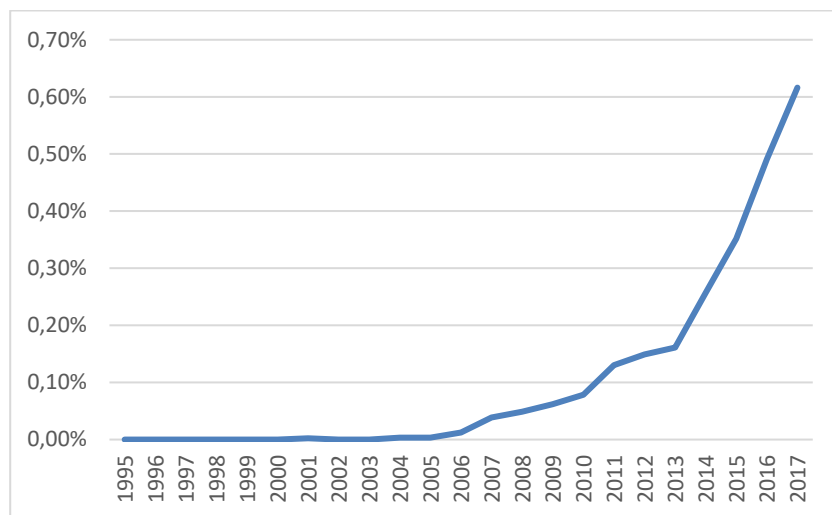
Antalet personer i åldern 20–64 år som har en sammanräknad förvärvsinkomst på en miljon kronor eller mer har ökat från 60 189 till 94 263 mellan 2014 och 2019 och som andel av befolkningen i åldern 20–64 år har gruppen med miljoninkomst ökat från 1,1 procent 2014 till 1,6 procent 2019. Antalet personer i åldern 25–34 år som har en sammanräknad förvärvsinkomst på en miljon kronor eller mer har ökat från 2 117 till 3 839 mellan 2014 och 2019 och som andel av befolkningen i åldern 25–34 år har gruppen med miljoninkomst ökat från 0,2 procent 2014 till ungefär 0,3 procent 2019. Den regionala fördelningen är ojämn där 52 procent av höginkomsttagarna bor i Stockholms län, medan de boende i Stockholms län utgör ungefär 20 procent av Sveriges befolkning. 76 procent av de som har 1 miljon kronor eller mer i förvärvsinkomst 2019 bodde i något av de tre storstadslänen. Även skillnaden mellan kvinnor och män är stor, endast 14 procent av de med inkomster på 1 miljon kronor eller mer 2019 var kvinnor.

10.1 Vem blir toppinkomsttagare?

Att studera vilka personer som når en sammanlagd årlig förvärvsinkomst på över 1,1 miljon kronor ger en beskrivning av framgångsberättelser och kunskap kring vad som kan leda till framgång på arbetsmarknaden. I detta avsnitt presenterar vi en långsiktig uppföljning av de födda 1979 som under perioden 1995 till 2017 etablerar sig på arbetsmarknaden och erhåller en sammanlagd årlig förvärvsinkomst på över 25 basbelopp.

Figur 10.1 visar att förutom några enstaka fall var det från 28 års ålder och framåt som individerna nått en årlig förvärvsinkomst över 1,1 miljon kronor. Antalet toppinkomsttagare ökar under perioden men gruppen är liten. Endast 538 personer hade en årlig total förvärvsinkomst över 1,1 miljoner kronor 2017, vilket motsvarar 0,6 procent av samtliga personer i aktuell åldersgrupp.

Figur 10.1 Andel med en inkomst från arbete eller företagande som översteg 25 prisbasbelopp

Av samtliga personer födda 1979 som är toppinkomsttagare är 93 procent födda i Sverige. 71 procent av dem bodde i Stockholm 2017. Totalt bodde 89 procent av gruppen i något av storstadslänen (Skåne, Stockholm, Uppsala och Västra Götaland). Ungefär 5 procent av toppinkomsttagarna var företagare, övriga var anställda.

Nedan beskrivs toppinkomsttagarnas kontakter med Arbetsförmedlingen.

Tabell 10.2 Andelen (i procent) som varit inskriven, arbetslös och/eller deltagit i något arbetsmarknadspolitiskt program, personer födda 1979

	Ej toppinkomst (%)	Toppinkomst (%)
Inskrivna någon gång	86	56
Arbetslösa någon gång	80	50
Deltagit i program någon gång	43	12

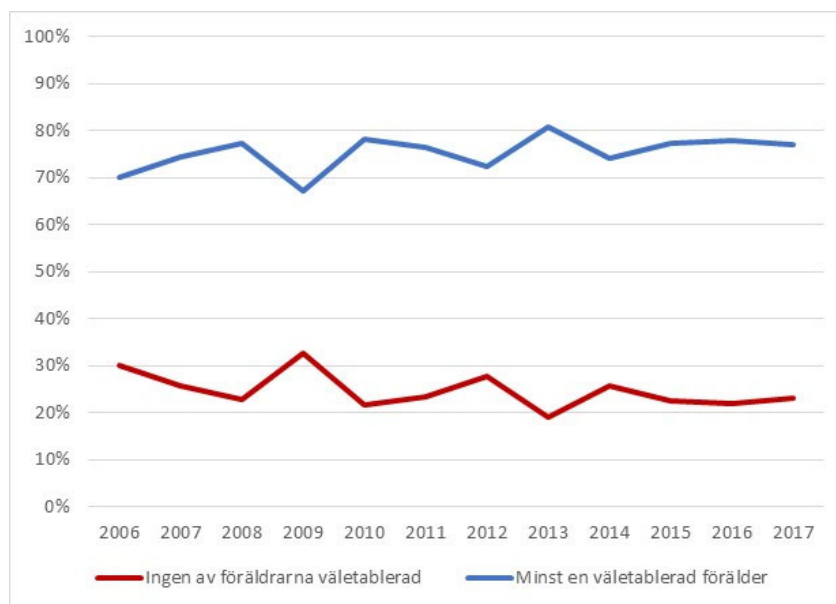
Man kan av tabell 10.2 konstatera att endast en liten andel av toppinkomsttagarna har deltagit i några arbetsmarknadspolitiska program. Ungefär hälften av toppinkomsttagarna har varit arbetslösa någon gång jämfört med nästan 90 procent för övriga. Utbildningsbakgrunden är central för etableringen på arbetsmarknaden och på en arbetsmarknad med ökade krav blir en längre utbildning allt viktigare för att öka chanserna till en framgångsrik etableringsresa.

Tabell 10.3 Högsta utbildningsbakgrund för personer födda 1979

	Toppinkomsttagare (%)	Övriga personer (%)
Grundskola	3	10
Gymnasium	18	39
Eftergymnasial utbildning	79	51

Bland toppinkomsttagarna födda 1979 är det betydligt fler som har en eftergymnasial utbildning (läst på högskola eller universitet) jämfört med övriga grupper. Men samtidigt är det 21 procent av toppinkomsttagarna som saknar en eftergymnasial utbildning och som nått en framgångsrik inkomstutveckling utan högre utbildning. Då endast 5 procent av toppinkomsttagarna är egenföretagare innebär det att en ganska stor grupp lyckats bli anställda med en lön på ungefär 100 000 kronor per månad utan en eftergymnasial utbildning. Låt oss nu beskriva utvecklingen av antalet toppetablerade av de födda 1979 med hänsyn till deras sociala bakgrund i termer av föräldrarnas etableringsnivå. Vi beskriver utvecklingen utifrån om individen vid 16-års ålder hade minst en väletablerad förälder.

Figur 10.2 Andelen med en total förvärsinkomst över 25 prisbasbelopp som hade, respektive inte hade, minst en väletablerad förälder i sin uppväxt

Figur 10.2 visar hur gruppen som har en årlig förvärsinkomst över 25 basbelopp i en högre grad utgörs av personer med en stark socioekonomisk bakgrund med minst en förälder som var väletablerad under uppväxten. 2017 var skillnaden ungefär 60 procentenheter mellan de med olika social bakgrund. I tabell 10.4 beskriver vi också huruvida civilstånd varierar för de som är toppetablerade.

Tabell 10.4 Andel i olika civilstånd bland toppinkomsttagarna födda 1979

	Toppinkomsttagare (%)	Övriga personer (%)
Gift/sambo utan separation	80	70
Gift/sambo med separation	15	21
Ensamstående hela perioden	5	9

De som är födda 1979 och som 2017 hade en inkomst över 1,1 miljoner kronor var i högre utsträckning än övriga gifta eller sambo med samma person utan att ha separerat.

11 Arv, miljö, val och chocker

I detta kapitel utgår vi från hur situationen ser ut det sista året i vår observationsperiod, 2017, då personerna vi studerar är 38 år. I dessa analyser tar vi avstamp i nutid och undersöker om arvet (det miljömässiga och sociala), de val man gör respektive olika typer av chocker i livet samvarierar med sannolikheten att vara mer eller mindre etablerad på arbetsmarknaden. Tre utfall studeras: a) att individen inte har inkomst från arbete, företagande, socialförsäkringen, studier eller arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Vi har valt att benämna detta utfall som *utanför*, b) om individen är *etablerad* på arbetsmarknaden, definierat som en årlig inkomst som överstiger fyra prisbasbelopp och c) om individen är *väletablerad* på arbetsmarknaden, definierat som en årlig inkomst som överstiger gränsen för statlig inkomstskatt 2017.

För att förklara orsaker till olika utfall på arbetsmarknaden kan man grovt dela in förklaringarna i tre olika kategorier: arv och miljö, val och chocker (någon form av yttre händelse som kan betraktas som en stor livsförändring från ett år till ett annat). En fjärde kategori skulle kunna vara personlig drivkraft och motivation, vilket delvis kan ses som en form av arv men som vi saknar data över. En utgångspunkt för att använda regressionsanalys är att samtliga variabler som ska förklara variationer i det som studeras, i denna rapport olika grad av etablering, ska vara oberoende av varandra. Dock är det miljömässiga och sociala arvet, de val man gör och händelser som inträffar under en livstid inte oberoende av varandra. Exempelvis är ett barns utbildningsnivå beroende av föräldrarnas utbildning och utbetalningar av föräldrapenning beroende av kön, eftersom kvinnor tar ut den största delen av föräldrapenningen. Detta får till följd att storleken på de koefficienter som finns med i analyserna påverkas av vald modell. Vi kommer därför i huvudsak att tala om att en egenskap, val eller händelse är positivt eller negativt

korrelerad med sannolikheten att vara i någon etableringsfas snarare än att tolka koefficientens precisa storlek. Vi använder också en signifikansnivå som innebär att vi med 99 procents säkerhet kan säga att aktuell koefficient är skild från noll. Vi använder här, liksom i tidigare kapitel, en linjär sannolikhetsmodell. Den linjära sannolikhetsmodellen används för att skatta hur olika egenskaper samvarierar med sannolikheten för ett visst utfall. Med denna typ av analyser kan vi inte fastslå några orsakssamband men däremot studera faktorerers korrelationer eller samvariationer.

11.1 Det miljömässiga och sociala arvet

Arvet kan lite förenklat sägas vara de förutsättningar som vi går in i livet med och den uppväxtmiljö vi har med oss. Det handlar alltså om biologiska, sociala, kulturella och miljömässiga arv som påverkar oss alla som individer. Forskning visar att miljömässigt arv har större betydelse än biologiskt arv för ekonomiskt utfall i livet (Black m.fl. 2020). Arv och miljö formas främst under de tidiga perioder i livet som inte studeras i denna rapport. De egenskaper som vi har information om och som kan anses vara kopplade till "arvet" är till exempel kön, föräldrars bakgrund, antal syskon, uppväxtregion och födelseland.

Vi använder flera variabler för att fånga föräldrarnas bakgrund. Grunden för bosättning i Sverige kan variera men vi har valt att studera om föräldrarna var anhörig- eller flyktinginvandrare. Vi har också information om föräldrarnas inkomst det året individen vi studerar fyllde 17 år. Det sociala arvet påverkas av vilken relation mamman och pappan har till varandra, och vi inkluderar därför information om föräldrarnas civilstånd. Forskning har visat att relationen till syskon kan påverka utfallet på arbetsmarknaden, där den förstfödde ser ut att klara sig bäst (Black m.fl. 2018). Vi kontrollerar därför för antalet syskon och om personen är det äldsta syskonet eller inte. Slutligen har vi kontrollerat om mamman eller pappan inte förekommer i folkbokföringen och sett det som en indikator på att föräldern kan ha avlidit eller flyttat till ett annat land. Eftersom det är känt att en individs utbildningsval är starkt kopplat till föräldrarnas utbildning och eftersom det är en hög korrelation

mellan socioekonomisk bakgrund och föräldrarnas högsta utbildning har vi valt att utesluta den senare variabeln.

11.2 Val i livet

Nedan presenteras en uppsättning variabler som ska spegla olika val personer gör, i vissa fall i syfte att direkt påverka sin ställning på arbetsmarknaden, i andra fall som får indirekt inverkan på ställningen på arbetsmarknaden. Att få barn påverkar individers arbetsmarknadsutfall och vi använder både antalet barn samt huruvida individen fått barn innan 20 års ålder som oberoende variabler. Som nämndes inledningsvis är ett antagande i en regressionsanalys att de oberoende variablerna inte samvarierar med varandra. Inverkan på arbetsmarknadsetablering av antalet barn, eller att bli förälder tidigt, har en hög samvariation med kön eftersom det i de flesta fall är mamman som tar det största ansvaret. Detta innebär att den reella betydelsen av antalet barn, eller av att ha fått barn tidigt, även kommer att påverka inverkan som uppmäts i den variabel som kontrollerar för kön. Vi kontrollerar även för inverkan av att temporärt lämna arbetsmarknaden genom att inkludera summan av ersättningar för föräldrapenning fram till 2016. Även denna variabel är högt korrelerad med kön och antal barn eftersom kvinnan oftast tar ut den största delen av föräldraledigheten.

Individers val påverkas av om de ingår i ett parförhållande eller inte. Två variabler kopplade till detta inkluderas i analysen. Den första är om en person har gift sig eller blivit sambo någon gång under observationsperioden och stannat i denna kategori hela tiden fram till 2017. Att vara gift eller sambo är också en form av selektion men vi betraktar det ändå som ett eget val. Den andra variabeln indikerar om personen aldrig varit registrerad som gift eller sambo. Referenskategori för dessa båda grupper är individer som skilt sig eller varit sambo och separerat.

En annan dimension som har med val i livet att göra är olika utbildningsval. Vi har, förutom den högsta utbildningen, mer detaljerad information om betygen från grundskola och gymnasium. Låga betyg, mätt som etta i något av kärnämnenas engelska, matematik och svenska i nionde klass ger en indikation om problem i grundskolan. Efter grundskolan är det frivilligt att söka gymnasieutbildning.

Individer som hoppat av grundskolan är inte behöriga att söka, men även personer som fullföljt grundskolan kan välja att inte söka vidare. Efter avslutade gymnasiestudier registreras om personen uppnått behörighet till högre utbildning samt antalet försök att nå behörigheten. Vi har även information om typ av huvudman för grund- respektive gymnasieskola. Eftersom man kan välja högskolestudier senare i livet använder vi den högsta utbildningen 2017.

Genom att använda årsvisa uppgifter om registrerad boendekommun kan vi se om en person flyttar till en annan kommun. Vi kan dock inte observera om en person flyttar inom kommunen, eller om man flyttar flera gånger under ett år, vilket innebär att variabeln underskattar antalet flyttningar. Om flytten skett när personen var under 18 år hänför vi det till det miljömässiga arvet. Antal flyttningar personen gjort efter 24 års ålder kopplar vi till eget val. Flyttningar mellan 18–24 år antar vi vara mer kopplade till val av utbildningsort än till jobbsökaraktiviteter.

Ytterligare ett val som kan relateras till både sysselsättning och inkomster är om individen varit företagare. Vi använder denna information på två sätt, dels om individen haft företagarincome som ung (under 20 år), dels om man varit företagare under resten av observationsperioden, dvs. efter 20 års ålder.

Ett annat val i livet handlar om att begå brott eller inte. Vi inkluderar därför en variabel för hur många gånger under observationstiden en person blivit lagförd. Huvuddelen av individerna som studeras är inte lagförda, men studiepopulationen inkluderar även en person som haft 129 lagföringar under observationsperioden. Vi skapar också en variabel som indikerar om någon lagföring skett under ungdomsåren, fram till dess att individen fyllde 20 år. En person som lagförs kan sedan dömas för brott i domstol, och vi definierar allvarliga brott som personbrott, förmögenhetsbrott och skadegörelse. Även för allvarliga brott har vi skapat en indikatorvariabel som anger om det skett i ungdomen. En person som har begått brott åtminstone nio av de observerade 23 åren benämns i vår studie som ”återfallsbrottsling”.

Slutligen har vi också med valet att ta hjälp i sin arbetssökarprocess. Det finns många sätt att söka jobb, och ett av dessa är med hjälp av Arbetsförmedlingen, varför vi ser det som just ett val. Visserligen kan kontakt med Arbetsförmedlingen ses som ett utfall men vi argumenterar ändå för att om man tidigt i livet (före 25 års

ålder) haft problem att etablera sig på arbetsmarknaden och använder Arbetsförmedlingen som stöd, så är det ett val för att öka chansen att förbättra etableringen på arbetsmarknaden.

11.3 Chocker

Nedan beskrivs en uppsättning variabler som ska spegla yttre händelser, eller chocker, i livet som kan tänkas påverka förmågan eller motivation att etablera sig på arbetsmarknaden. Vi observerar en skillnad från ett år till nästa av de variabler vi studerat. Om denna förändring uppfattats som en chock för personen vet vi inte, men vi betraktar det som en stor livsförändring. Genom att kombinera inkomst- och sysselsättningsdata ser vi om en individ förlorat sin trygga etablering från ett år till ett annat år. Vi definierar variabeln *Förlorat jobbet* som att en person varit väletablerad på arbetsmarknaden (betalat statlig inkomstskatt) under två år, och samtidigt inte varit inskriven som öppet arbetslös, men året efter skrivs in som öppet arbetslös. Detta ska ha skett då personen är mellan 30 och 35 år. Vi skiljer även på om detta är en enstaka händelse, eller om personen haft upprepade jobbförluster enligt definitionen ovan. En annan variabel har vi valt att kalla för "försörjningschock". Denna variabel är definierad så att individen ska ha varit etablerad under minst två år och därmed inte haft försörjningsstöd, men sedan fått försörjningsstöd inom två år efter tvåårsperioden som etablerad. Vi studerar också sjukskrivningar. Vi observerar om en person fått sjukpenning, och utifrån detta skapar vi två variabler som anger om individen aldrig varit sjukskriven eller om personen varit sjukskriven någon gång minst 13 av de observerade 23 åren.

Vi inkluderar även information om huruvida en person fått ersättning för att hjälpa någon närstående. Detta ger indikation på att man temporärt, eller till viss del, lämnat arbetsmarknaden. Vi utnyttjar även information om man från ett år till ett annat blir registrerad som änka eller änklings.

Även positiva livsförändringar studeras, exempelvis att man under ett enstaka år får en större inkomst av kapital. Vi definierar en inkomstchock som en kapitalinkomst som överstiger gränsen för statlig inkomstskatt, som man inte har haft två år innan eller året efter.

11.4 Resultat av regressionsanalys av etableringsprocesser

I detta avsnitt redovisas resultaten från regressionsmodeller för de tre olika utfallen som definierats inledningsvis; a) att man saknar förvärvsinkomst och övrig inkomst som kan relateras till arbete, sjukdom eller studier, b) att man är åtminstone etablerad enligt vår definition och c) att man har en inkomst som överstiger gränsen för statlig inkomstskatt.

Att tolka regressionsanalysresultat där en kombination av variabler fångar upp arv och miljö, val i livet och externa chocker är en stor utmaning. Olika val är inte oberoende av bakgrundsvariabler som till exempel kön eller socioekonomisk uppväxt. I analysen har vi därför dels gjort separata skattningar för varje del i livet, dels skattat modeller med ”hela livet” på en gång. Vi redovisar endast de estimat som är statistiskt signifikanta på enprocentsnivån och som uppvisar samma resultat i de enskilda delarna av livet som i analysen för ”hela livet” på en gång. I tabell 11.1 nedan redovisas resultaten från skattningarna av ”hela livet”, medan resultat från skattningarna av varje del i livet separat redovisas i online-appendix.

Ett skäl till att genomföra korrelationsanalyser av detta slag, trots att de medför problem när resultaten ska tolkas, är att vi kan kontrollera för en stor mängd variabler, vilket inte är möjligt i beskrivningarna av andelar i olika etableringsfaser över livscykeln. Eftersom vi kontrollerar för ett stort antal variabler har vi valt att enbart redovisa de variabler som är signifikanta på minst enprocentsnivån.

Tabell 11.1 Regressionsanalyser av att vara i en viss status 2017, N=90 716

	Utanför	Minst etablerad	Minst väletablerad
Sociala arvet			
Kvinna	1,53%	-13,15%	-21,10%
Från Sydamerika			-6,15%
Län 1995 (Stockholm referens)			
Södermanlands län			-6,08%
Östergötlands län	-0,84%		-5,78%
Jönköpings län	-0,65%		-7,17%
Kronobergs län			-5,84%
Kalmar län			-7,07%
Gotlands län			-7,82%
Blekinge län			-7,85%
Kristianstads län			-7,68%
Malmöhus län	1,14%	-1,91%	-5,35%
Hallands län			-5,25%
Göteborgs- och Bohus län			-4,14%
Älvsborgs län			-5,81%
Skaraborgs län			-8,59%
Värmlands län			-6,99%
Örebro län			-4,97%
Västmanlands län		2,76%	-4,29%
Kopparbergs län			-6,16%
Gävleborgs län			-5,76%
Västernorrlands län			-4,81%
Jämtlands län			-8,57%
Västerbottens län			-7,48%
Norrbottnens län		3,12%	-3,16%
Örebro län			-4,97%
Far - Antal år som gift/sambo		-0,04%	
Far etablerad	-0,54%	1,79%	-1,68%
Far väletablerad		1,42%	1,96%
Far väletablerad+			7,53%
Mor etablerad		1,38%	
Mor väletablerad			4,93%
Mor väletablerad+			8,16%
Gifta föräldrar		2,54%	
Sambo föräldrar		2,36%	

	Utanför	Minst etablerad	Minst väletablerad
Val i livet			
Antal egna barn		-0,018	-0,008
Fått barn före 20 års ålder			3,97%
Gift eller sambo utan avbrott		4,67%	2,67%
Singel hela tiden	1,56%	-2,59%	
Gått kommunal grundskola		6,71%	
Ej sökt gymnasium		-7,55%	-3,27%
Behörig till gymnasium		3,04%	6,34%
Flera försök att avsluta gymnasium	-2,66%		
Högsta utbildning gymnasiet			-1,65%
Högsta utbildning eftergymnasial	-1,17%		9,88%
Antal flyttar över kommungränser >25 års ålder		-0,015	0,006
Antal anställningar < 25 år	0,005	-0,009	-0,012
Antal anställningar under hela perioden	-0,007	0,018	0,018
Varit företagare < 25 år		-4,40%	
Antal lagföringar	0,011	-0,014	-0,006
Har dömts i domstol > 25 år		-1,92%	
Dömts för person, egendom eller ekonomisk brottslighet > 25 år		-2,78%	
Lagförd < 20 år		2,56%	
Uttag av föräldrapenningdagar	-0,0005	0,0009	0,0005
Ålder för att flytta hemifrån	0,0017	-0,0058	-0,0065
Gymnasiebetyg utanför svenska skolsystemet		-4,29%	-1,91%
Antal program på arbetsförmedlingen		-0,0001	-0,0001
Antal subventionerade anställningar		0,0001	-0,0001
Händelser i livet			
Gått från arbete till arbetslöshet minst en gång		-3,21%	-7,45%
Gått från arbete till arbetslöshet mer en gång			-10,13%
Gått från minst etablerad till utbetalt försörjningsstöd		-4,74%	-4,04%
Ej uppburit sjukpenning	1,68%	2,02%	9,13%
Uppburit sjukpenning mer än en gång		-30,50%	-3,28%
Förmåner som relateras till nedsatt arbetsförmåga	-3,45%	-48,38%	-9,91%
Förmåner för att hjälpa närstående	-1,26%	3,63%	
Partnern i ett förhållande har gått bort	5,57%	-14,08%	
Konstant		0,898	0,374

Not: I tabellen redovisas endast estimat för de variabler som är statistiskt signifikanta på enprocentsnivån. Se fullständig tabell i appendix 6.

Utanför

Resultaten som behandlar sannolikheten att vara utanför, dvs. att 2017 ha en total förvärvsinkomst på noll kr, redovisas i kolumnen ”Utanför”. Vi kan konstatera att av de variabler som avspeglar socialt och miljömässigt arv så är inverkan av kön (att vara kvinna) och pappans etableringsnivå störst. Kvinnor har en högre sannolikhet att vara utanför och personer med en etablerad pappa har en lägre sannolikhet att vara utanför. Det finns även regionala skillnader där exempelvis de som 1995 bodde i Östergötlands och Jönköpings län hade en lägre sannolikhet, medan de som bodde i Malmöhus län hade en högre sannolikhet, att vara utanför jämfört med de som bodde i Stockholms län (se fullständig tabell i appendix 6).

När det gäller val man gör i livet har faktorer som att individen haft många lagföringar, ensamstående, flyttat hemifrån i senare ålder eller haft flera anställningar före 25 års ålder en positiv samvariation med sannolikheten att vara utanför.

Val i livet som samvarierar negativt med sannolikheten att vara utanför är eftergymnasial utbildning som högsta utbildning, flera försök att få gymnasieexamen, många anställningar och att erhålla föräldrapenning. Att personer med eftergymnasial utbildning eller med många anställningar, och de som erhållit föräldrapenning, har en lägre sannolikhet att vara helt utan förvärvsinkomst är inte förvånande.

När det gäller olika chocker i livet tyder resultaten på att det inte finns något samband mellan att plötsligt bli av med sitt arbete och att hamna helt utanför. Det kan bero på att tidigare anställning ger ett skyddsnät eller så återkommer man i jobb. Däremot är risken att vara utanför starkt korrelerad med att ens partner har gått bort. Att aldrig ha varit sjukskriven är positivt korrelerat med sannolikheten att vara utanför, vilket skulle kunna förklaras av att endast de som är berättigade till ersättning från sjukförsäkringen kommer att anmäla sjukdom. Att ha närståendepenning eller att ha fått ersättning för nedsatt arbetsförmåga är negativt korrelerade med sannolikheten att vara utan förvärvsinkomster.

Etablerad

Resultaten som behandlar sannolikheten att vara åtminstone etablerad, dvs. att ha minst fyra basbelopp i förvärvsinkomst 2017, redovisas i kolumnen ”Etablerad” i tabell 11.1. Att vara kvinna är negativt korrelerat med sannolikheten att vara etablerad. Att ha etablerade och väletablerade föräldrar samvarierar positivt med att vara etablerad. Det finns även regionala skillnader i sannolikheten att vara etablerad där sannolikheten att vara etablerad är högre om man bott i Västmanland eller Norrbotten, och lägre om man bott i Malmöhus län, jämfört med Stockholms län. Sannolikheten att vara etablerad är högre om man växt upp med föräldrar som hållit ihop under den studerade perioden jämfört med de som haft föräldrar som separerat. Att ha haft föräldrar som varit etablerade ökar sannolikheten att själv vara etablerad. Har man haft en pappa som var gift eller sambo under lång tid minskar sannolikheten att vara etablerad.

När det gäller val man gör i livet kan vi konstatera att faktorer som att ha flera barn, flera lagföringar, aldrig ha varit gift eller sambo, ej sökt till gymnasium, ej haft gymnasiebetyg enligt Skolverkets läroplan, varit företagare när man varit under 25 år, flyttat hemifrån i hög ålder, flyttat många gånger, haft fler jobb i ungdomen, ha blivit lagförd flera gånger, dömd för ett allvarligt brott, dömts i domstol när man varit över 25 år och deltagit i olika arbetsmarknadspolitiska program är negativt korrelerade med sannolikheten att vara etablerad 2017.

Val i livet man gör som är positivt korrelerade med sannolikheten att vara etablerad inkluderar: att ha varit gift eller sambo med samma person under hela perioden, att ha gått i en kommunal grundskola, att ha klarat grundskolan så att man är behörig till gymnasiet, att ha bytt jobb flera gånger, att ha blivit lagförd i ungdomen, att ha tagit ut någon form av föräldrapenning och att ha haft subventionerade anställningar.

Vad gäller yttre händelser i livet ser vi att frekventa sjukskrivningar, att plötsligt bli av med jobbet, få nedsatt arbetsförmåga, förlora en livspartner eller att drabbas av en försörjningschock är förknippade med en lägre sannolikhet att vara etablerad 2017. Att hjälpa en närstående och att aldrig ha erhållit sjukersättning är positivt korrelerade med sannolikheten att vara etablerad. Den tydliga negativa inverkan av att ha drabbats av en försörjningschock

eller av att ens partner går bort ger anledning till att djupare studera hur dessa livshändelser påverkar individers arbetsmarknadsutfall samt vilket stöd samhället erbjuder dessa personer.

Väletablerad

Resultaten som behandlar sannolikheten att vara väletablerad, dvs. att man har en inkomst som överstiger gränsen för statlig inkomstskatt år 2017, redovisas i kolumnen "Väletablerad" i tabell 11.1. Det finns en tydlig geografisk skillnad där sannolikheten att vara väletablerad är högre om man bott i Stockholms län jämfört med alla andra län. Att vara kvinna eller att ha en pappa med inkomst under nivån för att vara väletablerad är negativt korrelerade med sannolikheten att vara väl etablerad. Att vara född i Sydamerika är negativt korrelerat med sannolikheten att vara väletablerad vid 38 års ålder. Däremot är det högre sannolikhet att vara väletablerad om pappan och/eller mamman också är väletablerade på arbetsmarknaden.

När det gäller val i livet kan vi konstatera att ha flera barn, antalet lagföringar, ej sökt till gymnasiet, ha gymnasieutbildning som högsta utbildning, ha bytt jobb i ungdomen, ha flyttat i högre ålder, ej haft gymnasiebetyg enligt Skolverkets läroplan och ha deltagit i olika arbetsmarknadspolitiska program eller att ha fått jobb med stöd från Arbetsförmedlingen är negativt korrelerade med sannolikheten att vara väletablerad. De som begår fler brott har svårigheter att bli etablerade vilket också medför svårigheter för dem att bli väletablerade. Att ha deltagit i flera arbetsmarknadspolitiska program eller fått subventionerad anställning/ar från Arbetsförmedlingen är negativt korrelerat med sannolikheten att vara väletablerad. Sannolikt är målet för dessa grupper oftast att i första hand bli etablerad.

Val man gör i livet som är positivt korrelerade med sannolikheten att vara väletablerad inkluderar att få barn före 20 års ålder, att vara gift/sambo med samma person över hela den studerade perioden, att erhålla föräldrapenning, att vara behörig till gymnasium, att ha en eftergymnasial utbildning, flytta till jobb och byta arbete flera gånger i livet.

Att gå vidare till universitetsstudier ser ut att vara en framgångsrik väg till höga inkomster. Att vara gift/sambo med samma person handlar dels om val men det finns också en selektion i att bli vald av någon. Att ha varit gift/sambo och aldrig separerat under hela perioden är sannolikt korrelerat med många andra faktorer, men även positivt korrelerat med sannolikheten att vara väletablerad vid 38 års ålder.

Att förlora jobbet eller att drabbas av en försörjningschock är förknippade med en lägre sannolikhet att vara väletablerad 2017. Att slippa sjukdom, definierat som att personen inte erhållit sjukpenning, är delvis exogent och det påverkar sannolikheten att vara väletablerad positivt. Att återkommande få sjukersättning eller att ha en nedsatt arbetsförmåga medför en negativ inverkan på sannolikheten att vara väletablerad.

12 Lärdomar från att studera etableringsresor

Tidigare svenska studier som analyserat arbetsmarknadsinträdet för ungdomar och/eller anhörig- och flyktinginvandrare har mätt etablering i termer av att individen uppnått en viss andel av en specifik grupps medianinkomst vid en viss tidpunkt. Vi har i denna rapport istället studerat etablering genom att definiera det som en dynamisk process i sju olika etableringsfaser. Vi tror att politiken kan utformas mer ändamålsenligt om man använder självförsörjning som målvariabel.

Kvinnor är i högre utsträckning inte etablerade och män når betydligt högre inkomster på arbetsmarknaden

Ett genomgående resultat i våra analyser är att etableringsprocessen ser olika ut för kvinnor och män. Den tar längre tid för kvinnor och, framför allt, är det färre kvinnor än män som erhåller höga inkomster och blir väletablerade. Ungefär 35 procent av de kvinnor som föddes 1979 är vid 38 års ålder väletablerade. Av de som är riktigt väletablerade, dvs. de med en årlig förvärvsinkomst över 25 basbelopp motsvarande ca 1,1 miljoner kronor, är andelen kvinnor endast omkring 15 procent 2017. Forskning om de med högst löner visar att män har bättre löneutveckling än kvinnor oavsett om de byter jobb eller stannar på befintlig arbetsplats (Albrecht m.fl. 2018). Kvinnornas större ansvar för familjen, yrkesval, val att arbeta i närheten av hemmet och val att arbeta deltid i större utsträckning än män är tänkbara delförklaringar till skillnaden i etableringsgrad på den svenska arbetsmarknaden. Studier av kausala effekter av att få barn visar på en betydligt sämre livslång förvärvsinkomst för kvinnor (Lundborg m.fl. 2017). Huvudorsaken uppges vara att många

kvinnor prioriterar lägre betalda arbeten i närheten av hemmet. Det finns anledning att se över hur olika institutionella system, som till exempel föräldraförsäkringen och vård av barn m.m., kan utformas så att en ökad jämställdhet mellan kvinnor och män kan stimuleras. Det finns dock skäl att tro att det inte är en lättframkomlig väg. Forskning visar exempelvis att ökningarna av föräldraledighet och barnomsorgsbidrag praktiskt taget inte har haft någon inverkan på utjämningen av inkomster mellan kvinnor och män på arbetsmarknaden i Österrike (Kleven m.fl. 2020). Den svenska föräldraförsäkringen med t.ex. de så kallade ”pappamånaderna” visar att männens del av föräldraledigheten ökar på kort sikt men att den traditionella uppdelningen av arbetsutbudet mellan kvinnor och män inte påverkas genom t.ex. avsaknad av långsiktiga beteendeffekter inom hushållet, se Cools m.fl. (2015) och Ekberg m.fl. (2013). Det finns anledning att förvänta sig att arbetet med påverkan av normer också utgör en viktig frågeställning kring mer jämställd fördelning av hemarbetet, se t.ex. Bertrand m.fl. (2015).

Etableringstiden för anhörig- och flyktinginvandrare är lång och svårigheterna blir bestående

Tiden för arbetsmarknadsinträde för anhörig- och flyktinginvandrare är längre än för personer födda i Sverige. Det tar ungefär fem till tio år innan hälften av en grupp anhörig- eller flyktinginvandrare har en arbetsinkomst (Andersson Joona 2020; Forslund m.fl. 2017; Eriksson m.fl. 2006; Ruist 2018; SCB 2017). Enligt Eklund och Larsson (2020) tar det i genomsnitt 12–13 år för hälften av alla utrikes födda att uppnå självförsörjning, mätt som en bruttoinkomst motsvarande fyra prisbasbelopp. Det finns anledning att se över hur inträdet på arbetsmarknaden kan underlättas för anhörig- och flyktinginvandrare. Våra analyser visar att skillnaden i etableringsprocessen mellan inrikes födda och de som kommit till Sverige som anhörig- eller flyktinginvandrare före 16-årsåldern, i huvudsak handlar om tiden till dess att personen står till arbetsmarknadens förfogande. När samtliga personer födda 1979 var 22 år var 90 procent av de inrikes födda en del av arbetskraften, medan motsvarande nivå för personer som är anhörig- eller flyktingsinvandrare var 80 procent. Skillnaden minskar sedan över tiden, men det sena arbetsmarknadsinträdet riskerar att bidra till bestående svårigheter

på arbetsmarknaden (Rooth och Åslund 2006). Vilka övriga förklaringar kan finnas till skillnader i etableringsprocessen mellan anhörig- och flyktinginvandrare och personer födda i Sverige? Individens humankapital påverkar utfallet i arbetslivet, och det kan spela roll om delar av utbildningen förvärvats i födelselandet eller i Sverige. Utbildningens inriktning och omfattning är central och språkkunskaper i svenska är viktiga för att integreras i samhället på en rad olika sätt eftersom det skapar ingångar som kan leda till framgång på arbetsmarknaden. Olika typer av sociala nätverk har också visat sig vara en viktig förklaring till utfallet på arbetsmarknaden. Diskriminering förekommer också på svensk arbetsmarknad vilket bidrar till en försämrad etablering för utrikes födda se t.ex. Ek m.fl. (2020).

Personer med låga betyg från grundskolan har svårigheter att etablera sig

Vår genomgång av den långsiktiga etableringsprocessen för samtliga personer födda 1979 visar att de som hade lägsta betyg (1) i något kärnämne från grundskolan får problem att komma in på arbetsmarknaden. Etableringen för personer med låga betyg från grundskolan tar längre tid än för övriga och vid 38 års ålder är det en stor andel, 30 procent, som inte är självförsörjande med en inkomst som motsvarar att vara etablerad. För gruppen utan en gymnasieexamen ser bilden ännu sämre ut, där bara var femte individ har en inkomst som motsvarar att vara etablerad på arbetsmarknaden vid 38 års ålder. Det finns skäl att prioritera arbetet med att fler ska få minst en gymnasieexamen eftersom det ser ut att ha avgörande inverkan för individens etableringsprocess. Dessutom finns anledning att se över antagningssystemet till yrkesförberedande utbildningar. Av samtliga personer boende i Sverige som gick ut grundskolan 2020 saknade 14 procent gymnasiebehörighet så det är en stor grupp som riskerar betydande etableringsproblem på arbetsmarknaden. Denna grupp bör man stödja både i att nå gymnasiebehörighet genom ändringar av typen lägre inträdeskrav till yrkesprogrammen och återinföra ämnesbetyg och genom att skapa andra vägar in på arbetsmarknaden som t.ex. lärlingsprogram (se Nordström Skans m.fl. (2017) för en diskussion kring alternativa utbildningsvägar). Ett utbildningssystem som slår ut mer än var tionde elev kan få stora

negativa konsekvenser, inte minst då 95 procent av de lediga jobb som anmälts till Arbetsförmedlingen kräver en gymnasieexamen.

Dålig långsiktig prognos för långtidsarbetslösa

Långtidsarbetslösheten är ett stort problem på den svenska arbetsmarknaden där andelen långtidsarbetslösa är hög. Den långsiktiga uppföljningen av de födda 1979 som någon gång varit arbetslösa i över ett år visar på svårigheter för dem att bli självförsörjande. 11 procent av de långtidsarbetslösa var utanför arbetskraften, 14 procent var öppet arbetslösa, 23 procent var i något arbetsmarknadspolitiskt program, 24 procent var i arbete med någon form av stöd från Arbetsförmedlingen och bara 28 procent var i arbete helt utan subvention år 2017. Långtidsarbetslösa har alltså en låg långsiktig etableringssannolikhet där endast knappt en tredjedel är i arbete utan stöd vid 38 års ålder. Eftersom sannolikheten att vara etablerad är högre bland de som flyttar till jobb kan det finnas anledning att öka incitamenten för flytt. Det finns dock sannolikt en selektion i vilka som flyttar vilket gör att frågan skulle behöva analyseras djupare. I våra analyser vill vi lyfta fram två observationer som kan utgöra en bakgrund för att utveckla arbetsmarknadspolitiken. Den första är att "humankapitalförstärkare", som till exempel arbetsmarknadsutbildning och arbetspraktik, inte ser ut att medföra bättre resultat än övriga program på riktigt lång sikt. Den kunskap vi har från utvärderingsforskningen visar på en avsaknad av omedelbara effekter av humankapitalförstärkande insatser men en positiv effekt efter två-tre år, se Card m.fl. (2018). Här följer vi upp individer fram till 38 års ålder men utan något upplägg som kan ge underlag för att uttala oss om orsakverkansamband. Den andra observationen är att deltagande i flera program är negativt korrelerat med sannolikheten att vara etablerad vid 38 års ålder, även då vi kontrollerar för en stor mängd andra förklaringsfaktorer. Det indikerar att fortsatta studier kring om detta är ett kausalt samband eller inte behövs.

Tydlig Stockholmsdominans vad gäller sannolikheten att vara väletablerad

Våra uppföljningar av den långsiktiga etableringen på arbetsmarknaden uppvisar regionala skillnader. Det är en tydlig Stockholmsdominans när vi analyserar sannolikheten att vara väletablerad på svensk arbetsmarknad. Att bo i något annat län än Stockholm är starkt negativt förknippat med sannolikheten att ha ett arbete med en inkomst som är över gränsen för statlig inkomstskatt. Stockholms län har ungefär 25 procent av Sveriges befolkning men över 50 procent av de med en toppinkomst i vår studerade kohort bor där 2017 när de är 38 år. Det här pekar på vikten av att det finns möjlighet för andra starka tillväxtregioner att också kunna växa fram.

Upprepad brottslighet påverkar hela livet

Antalet lagföringar och allvarliga brott har tydliga samband med en låg framtida etableringssannolikhet. Det finns därför sannolikt anledning att lägga särskilda resurser på att förhindra att personer begår ytterligare brott efter det första. Tidiga insatser minskar kostnaderna för brott genom att sannolikheten att begå brott i framtiden minskar, till exempel genom stödprogram för ungdomar med svaga skolresultat (Heckman m.fl. 2010) eller genom andra insatser för ungdomar som uppvisar risk för att hamna i kriminalitet (Dustmann och Lanersö 2021).

Negativa chocker verkar ha långsiktiga konsekvenser

Att drabbas av negativa livshändelser, som att ens partner avlider, kan innebära en personlig tragedi. Att uppleva en försörjningschock där man går från att vara väletablerad på arbetsmarknaden i flera år till att bli långtidssjukskriven och kanske få en nedsatt arbetsförmåga, eller att ens arbetsplats går i konkurs, påverkar oftast individer negativt. Analyserna i denna rapport visar att några av dessa negativa chocker också riskerar att påverka individens utveckling på arbetsmarknaden. Det finns anledning att se över de stöd och rehabiliteringsinsatser som genomförs vid t.ex. sjukskrivningar och vid

plötsliga arbetslöshetsperioder för de som varit etablerade på arbetsmarknaden tiden innan den negativa chocken inträffade, där en del får betydande inkomstminskningar på lång sikt.

Vägen till miljoninkomster går via utbildning

I den studerade kohorten födda 1979 är det endast 538 personer av 90 716, eller 0,6 procent, som gjort en etableringsresa som medfört en årsinkomst över 1,1 miljoner kronor. Vilka slutsatser från uppföljningen av de toppetablerade är policyrelevanta? Vi tror att kunskapen kring vad som utgör framgångsvägar på arbetsmarknaden är begränsad och budskapet om utbildning som den huvudsakliga vägen till framgång på arbetsmarknaden bör lyftas. Utbildning har ett värde som signal om ambitioner och driftighet samt om hög formell kompetens. Vår analys visar att mindre än 1 procent av en årskull får en toppförvärvsinkomst på över 25 basbelopp och 80 procent av de 538 personerna i den studerade kohorten har en examen från högre utbildning. 5 procent av dem arbetar som egenföretagare. Då 87 procent av de väletablerade i den studerade kohorten hade minst en väletablerad förälder finns det också anledning att försöka hitta vägar att stödja dem som inte kommer från hem med väletablerade föräldrar i grundskola och gymnasium.

Referenser

- Abbott, B., Gallipoli, G., Meghir, C. och Violante, G.L. (2019), "Education Policy and Intergenerational Transfers in Equilibrium", *Journal of Political Economy*, 6:2569-2624.
- Abdulkadiroglu, A., Pathak, P., Schellenberg, J. och Walters, C.R. (2020), "Do Parents Value School Effectiveness?", *American Economic Review*, Vol. 110, No.5, 1502-1539.
- Adda, J., Dustmann, C. och Stevens, K. (2017), "The Career Costs of Children", *Journal of Political Economy*, 2:293-337.
- Agnew, R. (1992), "Foundation for a general strain theory of crime and delinquency", *Criminology*, Vol. 30. pp. 47-87.
- Albrecht, J., Bronson, M.A., Skogman Thoursie, P. och Vroman, S. (2018), "The career dynamics of high-skilled women and men: Evidence from Sweden", *European Economic Review*, 105, June:83-102.
- Almond, D. och Currie, J. (2011), "Killing Me Softly: The Fetal Origins Hypothesis.", *Journal of Economic Perspectives*, 25 (3): 153- 72.
- Alvaredo, F., Atkinson, A., Piketty, T. och Saez, E. (2013), "The Top 1 Percent in International and Historical Perspective", *Journal of Economic Perspectives*, 27, 3-20.
- Andersson Joonas, P., Wennemo Lanninger, A. och Sundström, M. (2016), "Etableringsreformens effekter på de nyanländas integration". *Rapport 2016:2*, SULCIS, Stockholm.
- Andersson Joonas, P. (2020), "Flykting- och anhöriginvandrares väg till arbete." SNS Förlag.
- Anxo, D., Fagan, C., Cebrian, I. och Moreno, G. (2007), "Patterns of labour market integration in Europe—a life course

- perspective on time policies”, *Socio-Economic Review*, Volume 5, Issue 2, April 2007, Pages 233–260.
- Arai, M. och Skogman Thoursie, P. (2009), “Renouncing Personal Names: An Empirical Examination of Surname Change and Earnings”, *Journal of Labor Economics*, 27, 1:127-147.
- Arbetsförmedlingen, (2020), ”Arbetsförmedlingens årsredovisning”.
- Badel, A., Moira, D., Huggett, M. och Nybom, M. (2017), ”Toppinkomsttagare i olika länder”, *IFAU-RAPPORT 2017:9*.
- Becker, G. (1968), “Crime and punishment: an economic approach”, *Journal of Political Economy*, 76, 169–217.
- Becker, G. (1975), *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*, University Chicago Press, Chicago.
- Becker, G.S. och Tomes, N. (1979). “An Equilibrium Theory of the Distribution of Income and Intergenerational Mobility”, *Journal of Political Economy*, vol. 87(6), pp. 1153–89.
- Behrenz, L., Delander, L. och Niklasson, H. (2002), ”Can the Rehn-Meidner Model be Put Back on its Feet?”, Kapitel 3 i Mosley, H., O’Reilly J. och K. Schömann, *Labour Markets, Gender and Institutional Change*, Edward Elgar.
- Behtoui, A. och Neergaard, A. (2011), ”Social Capital, Status and Income Attainment in the Workplace”, *International Journal of Sociology and Social Policy*, Vol. 32, No1-2:42-55.
- Benabou, R. (1996), “Heterogeneity, Stratification, and Growth: Macroeconomic Implications of Community Structure and School Finance”, *American Economic Review*, vol. 86(3), pp. 584–609.
- Berglund, T., Håkansson, K., Isidorsson, T. och Alfonsson, J. (2017), ”Temporary Employment and the Future Labour Market Status”, *Nordic Journal of Working Life Studies*, 7:27-48.
- Bharadwaj, P., Lundborg, P. och Rooth, D.-O. (2018), ”Birth Weight in the Long Run”, *Journal of Human Resources*, 1:189-231.

- Black, S.E., Grönqvist, E. och Öckert, B. (2018), "Born to Lead? The Effect of Birth Order on Noncognitive Abilities", *Review of Economics and Statistics*, Vol. 100, No. 2:274-286.
- Black, S.E., Devereux, P.J., Lundborg, P. och Majlesi, K. (2020), "Poor Little Rich Kids? The Role of Nature versus Nurture in Wealth and Other Economic Outcomes and Behavior's", *Review of Economic Studies*, 87, 4:1683-1725.
- Blomqvist, J. och Westerlund J. (2014), "A Non-Stationary Panel Data Investigation of the Unemployment–Crime Relationship", *Social Science Research*, Vol. 44, March:114-125.
- Booth, A.L., Francesconi, M. och Frank, J. (2002), "Temporary Jobs: Stepping Stones or Dead Ends?" *The Economic Journal*, 112:F189-F213.
- Calmfors, L, Danielsson, P., Ek, S., Kolm, A.S., Pekkarinen, T. och Skedinger, P. (2018), "Hur ska fler komma in på arbetsmarknaden?". Dialogos.
- Calmfors, L. (2020), *Avgörande mål – En rapport om sysselsättningspolitiska målformuleringar*, Rapport 2020:6, ESO.
- Card, Kluge, J. och Weber, A. (2018), "What works? A Meta Analysis of Recent Active Labor Market Program Evaluations", *Journal of European Economic Association*, Vol. 16, No.3:894-931.
- Carlsson, M. och Rooth, D.-O. (2007), "Evidence of Ethnic Discrimination in the Swedish Labor Market Using Experimental Data", *Labour Economics*, 14, 716–729.
- Carlsson, M. (2010), "Experimental Evidence of Discrimination in Hiring of First- and Second-Generation Immigrants", *Labour*, 24, 263–278.
- Carlsson, M., Eriksson, S. och Rooth, D.-O. (2017), "Job Search Methods and Wages: Are Immigrants and Natives Different?", *Manchester School*, vol. 86, s. 219–247.
- Carrell, S.E., Hoekstra, M. och Kuka, E. (2018), "The Long-Run Effects of Disruptive Peers", *American Economic Review*, 11:3377-3415.
- Collins, F.S. (2004), "The Case for a US Prospective Cohort Study of Genes and Environment", *Nature*, 429:475-477.

- Damaske, S. och Frech, A. (2016), "Women's Work Pathways across the Life Course", *Demography*, 53:365-391.
- Damm, A. P., och Dustmann, C. (2013), "Does Growing Up in a High Crime Neighborhood Affect Youth Criminal Behavior?", *American Economic Review*, 104(6): 1806-32.
- Delander, L. (1978), "Studier kring den arbetsförmedlande verksamheten", *SOU 1978:60*:183-248.
- Dietrichson, J. Kristiansen, I.L och Viiholt, B.A. (2020), "Universal Preschool Programs and Long-Term Child Outcomes: A Systematic Review", *Journal of Economic Survey*, 1:1-37.
- Dobbie, W., Grönqvist, H., Niknami, S., Palme, M. och Priks, M. (2019), "The Intergenerational Effects of Parental Incarceration", *IFAU Working Paper 2019:24*.
- Dorsett, R. och Lucchino, P. (2018), "Young People's Labour Market Transitions: The Role of Early Experiences", *Labour Economics*, 54:29-46.
- Dustmann, C. och Lanersö, R. (2021), "Child's Gender, Young Fathers' Crime, and Spillover Effects in Criminal Behavior", *Journal of Political Economy*, forthcoming.
- Eckstein, Z., Keane, M. och Lifshitz, O. (2019), "Career and Family Decisions: Cohorts Born 1935-1975", *Econometrica*, 1:217-253.
- Edin, P-A., Fredriksson, P. och Åslund, O. (2003), "Ethnic Enclaves and the Economic Success of immigrants – Evidence from a Natural Experiment", *Quarterly Journal Economics*, 118, 329–357.
- Edmark, K. (2005), "Unemployment and Crime: Is There a Connection?", *Scand. J. of Economics* 107(2), 353–373.
- Ek, S., Hammarstedt, M. och Skedinger, P. (2020), "Enkla jobb och kunskaper i svenska – nycklar till integration?", SNS.
- Eklund, J. och Larsson J. P. (2020), "När blir utrikes födda självförsörjande?", Entreprenörskapsforum, Stockholm.
- Eliason, M. (2011), "Income After Job Loss – The role of the Family and the Welfare State", *Applied Economics*, 43(5): 603–618.

- Engdahl, M. och Forslund, A. (2015), *En förlorad generation? En ESO-rapport om ungas etablering på arbetsmarknaden*, Rapport 2015:3, ESO.
- Entorf, H. och Spengler, H. (2000), "Socioeconomic and Economic Factors of Crime in Germany: Evidence from Panel Data of the German States", *International Review of Law and Economics* 20, 75–106.
- Eriksson, R., Skans Nordström, O., Sjögren, A. och Åslund, O. (2006), "Fritt inträde? Ungdomars och invandrades väg till det första arbetet", *Välfärdsrådets rapport 2006*. SNS Förlag.
- Eriksson, S. och Rooth, D.-O. (2014), "Do Employers Use Unemployment as a Sorting Criterion When Hiring? Evidence from a Field Experiment", *American Economic Review*, 104:1014-1039.
- Felson, M. (1998), *Crime and Everyday Life*, Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- Forslund, A., Liljeberg, L. och Åslund, O. (2017), "Flykting- och anhöriginvandrades etablering på den svenska arbetsmarknaden", *IFAU-RAPPORT 2017:14*.
- Fougère, D., Kramarz, F. och Pouget, J. (2009), "Youth Unemployment and Crime in France", *Journal of the European Economic Association*, September 2009 7(5):909–938.
- Fredriksson, P., Öckert, B. och Oosterbeek, H. (2013), "Long-Term Effects of Class Size". *The Quarterly Journal of Economics*, 1:249–85.
- Friedman, M. (1962), *Capitalism and Freedom*. University of Chicago Press, Chicago.
- Fujii, M., Shiraishi, K. och Takayama, N. (2018), "The Effects of Early Job Separation on Later Life Outcomes", *Journal of The Japanese and International Economies*, 48:68-84.
- Goldin, C. och Katz, L. (2008), *The Race Between Education and Technology*, Harvard Univ. Press, Cambridge, MA.
- Gould, E. D., Weinberg, B. A. och Mustard, D. (2002), "Crime Rates and Local Labor Opportunities in the United States: 1979–1995", *Review of Economics and Statistics*, 84, 45–61.

- Grönqvist, H. (2011), "Youth Unemployment and Crime: New Lessons Exploring Longitudinal Register Data", *SOFI*, Working Paper 2011:7, Stockholm University.
- Grönqvist, H., Niknami, S. och Robling, P.O. (2015), "Childhood Exposure to Segregation and Long-Run Criminal Involvement", *SOFI*, Working Paper 2015:1, Stockholm University.
- Hansson, Å. och Tjernberg, M. (2021), "Grad av självförsörjning beroende på ursprung, utbildning och vistelsetid i Sverige", Entreprenörskapsforum.
- Hanushek, E. (1971), "Teacher Characteristics and Gains in Student Achievement: Estimation Using Micro data", *American Economic Review*, Vol. 61, No.2, 280-288.
- Heckman, J. (2006), "Skill Formation and the Economics of Investing in Disadvantaged Children", *Science*, 5782:1900-1902.
- Heckman, J., Moon, S.H., Pinto, R., Savelyev, P.A. och Yavitz, A. (2010), "The Rate of Return to the High Scope Perry Preschool Program", *Journal of Public Economics*, Vol. 94, 1-2:114-128.
- Herbst, C.M. (2017), "Universal Child Care, Maternal Employment, and Children's Long-Run Outcomes: Evidence from the US Lanham Act of 1940", *Journal of Labor Economics*, 2:519-564.
- Hicks, J. (1932), *The Theory of Wages*. London: Macmillan.
- Hjalmarsson, R., Holmlund, H. och Lindquist, M. (2015), "The Effect of Education on Criminal Convictions and Incarceration: Causal Evidence from Microdata", *The Economic Journal*, 125 (September), pp. 1290-1326.
- Holmlund, H. (2019), "A Researcher's Guide to the Swedish Compulsory School Reform", *Journal of the Finnish Economic Association* 1: 25-50.
- Holmlund, H., Sjögren A. och Öckert B. (2019), "Jämlikhet i möjligheter och utfall i den svenska skolan". SOU 2019:40.
- Holmlund, H. (2020), "Vad kan den nationalekonomiska forskningen lära oss om framgångsfaktorer i skolan?", *IFAU-rapport* 2020:10.
- Hopp, C., Minten, A. och Toporova, N. (2016), "Signaling, Selection and Transition: Empirical Evidence on Stepping-

- stones and Vicious Cycles in Temporary Agency Work”, *The International Journal of Human Resource Management*, 27(5): 527–547.
- ISF, Årlig Rapport 2020, ISF 2021:1.
- Jacobsen, G.D. och Parker, D.P. (2014), “The Economic Aftermath of Resource Booms: Evidence from Boomtowns in the American West”, *The Economic Journal*, 126:1092-1128.
- Kleven, H., Landais, C., Posch, J., Steinhauer, A. och Zweimuller, J. (2020), “Do Family Policies Reduce Gender Inequality? Evidence from 60 Years of Policy Experimentation”, NBER working paper, 28082.
- Krutova, O., Lipiäinen, L. och Koistinen, P. (2016), “A longitudinal View of the Labour Market Attachment of Immigrants in Finland”, *Nordic Journal of Migration Research*, 6:102-114.
- Layard, R., Clark, A., Cornaglia, F., Powdthave, N. och Vernoit, J. (2014), “What Predicts a Successful Life? A Life-Course Model of Well-Being”, *Economic Journal*, 124, 580: F720–F738.
- Liljeberg, L. och Åslund, O. (2019), ”Etablering efter etableringsinsatser”, *IFAU-RAPPORT* 2019:28.
- Lindqvist, E., Östling, R. och Cesarini, D. (2020), “Long-Run Effects of Lottery Wealth on Psychological Well-Being”, *The Review of Economic Studies*, Vol. 87, No.6:2703-2726.
- Lundborg, P., Plug, E. och Rasmussen, A.W. (2017), “Can Women Have Children and a Career? IV evidence from IVF Treatments”, *American Economic Review*, 107, 6:1611-1637.
- Maclean, J.C., Covington, R. och Kessler, A.S. (2016), ”Labor Market Conditions at School-Leaving: Long-Run Effects on Marriage and Fertility”, *Contemporary Economic Policy*, 34:63-88.
- Meidner, R. och Rehn, G. (1951), ”LO och den fulla sysselsättningen”. LO.
- Mortimer, J.T. och Shanahan, M.J. (red) (2003), *The Handbook of the Life Course*, New York: Kluwer Academic/ Plenum Publishers.

- Nagin, D. S. (2013), "Deterrence in the Twenty-first Century: A Review of the Evidence", *Crime and Justice an Annual Review*, 42:199-263.
- Nilsson, A. och Estrada, F. (2011), "Established or Excluded? A Longitudinal Study of Criminality, Work and Family Formation" *European Journal of Criminology*, 8(3), 229-245.
- Nilsson, A. and Agell, J. (2003), Crime, "Unemployment and Labor Market Programs in Turbulent Times", Working Paper no. 14, Institute for Labor Market Policy Evaluation, Uppsala.
- Norberg, H. (2003), "Skolmisslyckande – hur gick det sen?" *Ds 2003:33*.
- Nordin, M. och Almén, D. (2017), "Long-term Unemployment and Violent Crime", *Empirical Economics*, 52:1–29.
- Nordström Skans, O., Eriksson, S och Hensvik, L. (2017), "Åtgärder för en inkluderande arbetsmarknad", *SNS Konjunkturrådets rapport 2017*.
- Opper, I.M. (2019), "Does Helping John Help Sue? Evidence of Spillovers in Education", *American Economic Review*, Vol. 109, No., 3:1080-1115.
- O'Reilly, J. och Bothfeld, S. (2002), "What Happens after Working Part Time? Integration, Maintenance or Exclusionary Transitions in Britain and Western Germany", *Cambridge Journal of Economics*, 26, 4:409-439.
- Pareliusson, J. (2019), "Åter till grunderna – läsförmåga, immigration och arbetsmarknadsutfall i Sverige", Policy Brief 2019:6, Delegationen för migrationsstudier (Delmi), Stockholm.
- Piketty, T. (2013), *Capital in the Twenty-First Century*, Harvard University Press.
- Piketty, T. (2019), *Capital and Ideology*, Harvard University Press.
- Piketty, T och Saez, E. (2014), "Inequality in the Long Run", *Science*, vol.344, no.6186, p.838-844.
- Polidano, C. och Ryan, C. (2017), "What Happens to Student with Low Reading Proficiency at 15? Evidence from Australia", *Economic Record*, 93:600-614.
- Priks, M. (2015), "Verksamma insatser mot brott? En ESO-rapport om orsak och verkan, Rapport 2015:4, ESO.

- Rivkin, S. G. och Schiman, J.C. (2015), "Instructional Time, Classroom Quality, and Academic Achievement", *Economic Journal*, Vol. 125, Nr. 588:F425-F448.
- Roine, J. och Waldenström, D. (2008), "The Evolution of Top Incomes in an Egalitarian Society: Sweden, 1903–2004", *Journal of Public Economics*, vol 92, s 366–387.
- Rooth, D-O. och Åslund, O. (2006), *Utbildning och kunskaper i svenska – framgångsfaktorer för invandrade?*, SNS Förlag.
- Ruist, J. (2018), "Tid för integration – en ESO-rapport om flyktingars bakgrund och arbetsmarknadsetablering", Rapport 2018:3, ESO.
- Sage, D. (2015), "Do Active Labour Market Policies Promote the Well-Being, Health and Social Capital of the Unemployed? Evidence from the UK", *Social Indicators Research*, 124:319-337.
- Salvanes, K. G., Willage, B. och Willén, A. (2021), "The Effect of Labor Market Shocks across the Life Cycle", CESifo Working Paper No. 9491.
- SCB (2017), Flyktingars väg in på arbetsmarknaden, *Välfärd*, 3/2017.
- Schmelzer, P. och Veira-Ramos, A. (2018), "Outcomes of Unemployment Episodes During Early Career for Mismatched Workers in the United Kingdom and Germany and the Mediating Effects of Education and Institutions", *Research in Social Stratification and Mobility*, 55:99-108.
- Schmid, G., O'Reilly, J. och Schömann, K. (red) (1996), *International Handbook of Labor Market Policy Evaluation*. Kapitel 1, Edward Elgar.
- Schmid, G. (1998), "Transitional Labour Markets: A new European Employment Strategy". WZB Discussion Paper FS I 98-206. Berlin.
- Schmid, G. (2015), "Sharing Risks of Labour Market Transitions: Towards a System of Employment Insurance", *British Journal of Industrial Relations*, 53,1:70-93.
- Smith, J. P. (2004), "Unraveling the Ses: Health Connection", *Population and Development Review*, 30, 108–132.

- SOU 2021:30. *Kampen om tiden – mer tid till lärande. Betänkande av utredningen om mer tid till undervisning.*
- The Economist*, (2021), ”Riding High”, 10 april – 16 april, s.7.
- Thompson, O. (2018), ”Head Starts’ Long-Run Impact. Evidence from the Programs’ Introduction”, *Journal of Human Resources* 4:1100-1139.
- Unay-Gailhard, I. (2016), ”Job Access after Leaving Education: a Comparative Analysis of Young Women and Men in Rural Germany”, *Journal of Youth Studies*, Vol. 19, No.10:1355-1381.
- Waldenström, D. (2020, ”Perspektiv på den ekonomiska ojämlikheten i Sverige”, *Ekonomisk debatt*, Årg. 48, No.4:13-25.
- Wigforss, E. (1932), ”Har vi råd att arbeta?”. Valbroschyr.
- Williamsson, E.J., Walker, A.J. och Goldacre, B. (2020), ”Factors Associated with COVID-19-related Death Using OpenSAFELY”, *Nature*, 584:430-436.
- Öster, A. och Agell, J. (2007), ”Crime And Unemployment in Turbulent Times”, *Journal of the European Economic Association*, 5(4):752–775.

Appendix 1. Skiktgränser för statlig inkomstskatt

År	Undre skiktgräns	Övre skiktgräns
2019	490 701	689 301
2018	455 300	662 300
2017	438 900	638 500
2016	430 201	625 800
2015	430 201	616 100
2014	420 801	602 600
2013	413 201	591 600
2012	401 101	574 300
2011	383 001	548 300
2010	372 101	532 700
2009	367 601	526 200
2008	328 801	495 000
2007	316 701	476 700
2006	306 601	460 600
2005	298 601	450 500
2004	291 801	441 300
2003	284 301	430 000
2002	273 801	414 200
2001	252 001	390 400
2000	232 601	374 000
1999	219 301	360 000
1998	213 101	349 486*
1997	209 101	342 926*
1996	209 101	342 926*

Not: *1996-1998 fanns ingen övre skiktgräns varför denna har approximerats med skillnaden mellan de båda gränserna 1999. 1999 var det 64 procents skillnad mellan de båda gränserna.
Källa: SCB.

Appendix 2. Prisbasbelopp per år

År	Prisbasbelopp
2017	44 800
2016	44 300
2015	44 500
2014	44 400
2013	44 500
2012	44 000
2011	42 800
2010	42 400
2009	42 800
2008	41 000
2007	40 300
2006	39 700
2005	39 400
2004	39 300
2003	38 600
2002	37 900
2001	36 900
2000	36 600
1999	36 400
1998	36 400
1997	36 300
1996	36 200
1995	35 700

Appendix 3. Ett exempel på en svag etableringsresa 1995-2017

Förkortningar

- SE = Ersättningar för studier
- AF = Ersättningar för arbetslöshet
- SF = Ersättningar från socialförsäkringen
- FS = Försörjningsstöd
- Lön = Ersättning från arbete

År	Fas	Aktivitet	Försörjning	Händelser
1995	Socialinkomst	Studerar	SE. + FS	
1996	Socialinkomst	Studerar	SE + FS	
1997	Socialinkomst	Föräldraledig	SF (bidragsförskott tillfaller personen vid 18 år)+ FS	Första barnet
1998	Introduktionsfasen	Lite jobb, föräldraledig + anmäld till AF (öppet arbetslös)	Lön, SF, FS, AF	
1999	Introduktionsfasen	Jobb + studier, AF- öppet arbetslös	Lön, SF, FS, AF	
2000	Introduktionsfasen	Jobb via AF + öppet arbetslös	Lön, AF SF (Föräldrapenning, bidragsförskott), FS	
2001	Introduktionsfasen	Öppet arbetslös, programdeltagande samt lite jobb med stöd	Lön, AF, SF, FS	
2002	Etableringsfasen			Gifter sig. Döms för skadegörelse
2003	Utanför			
2004	Utanför			

År	Fas	Aktivitet	Försörjning	Händelser
2005	Etableringsfasen	Studerar, registrerad på AF-öppet arbetslös	Lön, SE, SF, FS	Skiljer sig. Döms för förmögenhetsbrott
2006	Introduktionsfasen	Studerar; AF öppet arbetslös + övrigt AF	Lön, SE, SF, FS	
2007	Introduktionsfasen		Lön, SF,	
2008	Etableringsfasen	Jobbat lite	SF	Föräldraledig
2009	Introduktionsfasen	AF program + öppet arbetslös	Lön, SF, AF	Föräldraledig
2010	Introduktionsfasen	AF program + öppet arbetslös	Lön, SF, AF, FS	
2011	Introduktionsfasen	Öppet arbetslös	Lön, SF, FS	
2012	Socialinkomst	AF program + övrigt AF	SF, FS, AF	Ingen inkomst från jobb
2013	Socialinkomst	AF-program + AF övrigt	FS, AF	Föräldraledig
2014	Etableringsfasen	Jobbar, öppet arbetslös och Övrigt AF	Lön, AF, SF	Föräldraledig
2015	Etablerad	Jobb + föräldraledig	Lön, SF	Gifter sig, Föräldraledig
2016	Etableringsfasen	Lön, registrerad på AF-öppet,	Lön, SF, AF	Föräldraledig
2017	Introduktionsfasen	Lön, AF	Lön, SF, AF	Föräldraledig
2012	Socialinkomst	AF program + övrigt AF	SF, FS, AF	Ingen inkomst från jobb

Appendix 4. Ett exempel på en framgångsrik etableringsresa 1995-2017

År	Aktivitet	Studier	Försörjning	Händelser
1995	Inträdesfas	Studier	Lön+Stud	
1996	Enbart social inkomst	Studier	Stud	
1997	Enbart social inkomst	Studier	Stud	
1998	Inträdesfas	Studier	Lön+Stud	Klar med gymnasium
1999	Inträdesfas	Studier	Lön+Stud	
2000	Etableringsfas	Studier	Lön+Stud	
2001	Etableringsfas	Studier	Lön+Stud	
2002	Inträdesfas	Studier	Lön+Stud	
2003	Etableringsfas	Studier	Lön+Stud+AF	Anmäld AF
2004	Inträdesfas	Studier	Lön+Stud+AF	Klar med universitetsstudier
2005	Etablerad	Lön	Lön	
2006	Väletablerad	Lön	Lön	
2007	Väletablerad	Lön	Lön	
2008	Väletablerad	Lön	Lön	Gör en större investering
2009	Väletablerad+	Lön	Lön	
2010	Väletablerad+	Lön	Lön	
2011	Väletablerad+	Lön	Lön	
2012	Väletablerad+	Lön	Lön	Får barn 1
2013	Väletablerad+	Lön	Lön + SF	Föräldraledig
2014	Väletablerad+	Lön	Lön + SF	Barn 2, delvis föräldraledig

År		Aktivitet	Försörjning	Händelser
2015	Väletablerad+	Lön	Lön + SF	Barn 3. Får större kapitaltillskott, troligen bostadsförsäljning. Delvis föräldraledig
2016	Väletablerad+	Lön	Lön + SF	Flyttar. Delvis föräldraledig
2017	Väletablerad+	Lön	Lön + SF	Delvis föräldraledig

Appendix 5. Bakgrundsegenskaper som använts i de linjära sannolikhetsanalyserna i kap. 4, 5 och 7

Kön

Kvinna (Ref: man)

Civilstånd (Ref: Ensamhushåll)

Gift/Sambo

Skild

Utbildningsvariabler

Låga betyg (0,1)

Högsta utbildning (Ref: Mindre än gymnasium)

Gymnasiet

Universitetet

Övrig skolinformation

Betyg enligt annat betygssystem än det svenska

Kommunal huvudman för grundskola

Invandrarbakgrund

Utländsk bakgrund med båda föräldrar födda utomlands

Utländsk bakgrund med en förälder född utomlands

Födelseland grupperat

Afrika Asien

Europa men ej Norden

Nordamerika

Norden

Oceanien

Sovjetunionen

Sydamerika

Flyttat inom Sverige
Har flyttat eller ej

Arbetslöshetshistorik
Summerad inskrivningstid
Summerad tid som öppet arbetslös
Antal program på Arbetsförmedlingen
Övriga, ex. jobb enligt AFs definition

Brottslighet
Antal Lagföringar
Olika brottskategorier enligt brottsbalkens kapitel

Län (Länsfixa effekter)

Appendix 6. Fullständiga resultatet för skattningarna över 'Hela livet'.

	Utanför 2017	Minst etablerad 2017	Väletablerad 2017
Sociala arvet			
Kvinna	1,53%	-13,15%	-21,10%
Från EU, Nordamerika och Oceanien	0,79%	1,99%	1,49%
Från Asien och Sovjet	0,30%	-1,60%	1,65%
Från Afrika	1,62%	-5,76%	-2,13%
Från Sydamerika	0,13%	-3,14%	-6,15%
Utländsk bakgrund, båda föräldrar födda utomlands	0,31%	-1,93%	1,76%
Utländsk bakgrund, en förälder född utomlands	0,41%	0,30%	-1,84%
<i>Län 1995 (Stockholm referens)</i>			
Uppsala län	-0,22%	0,61%	-1,78%
Södermanlands län	-0,44%	0,03%	-6,08%
Östergötlands län	-0,84%	1,43%	-5,78%
Jönköpings län	-0,65%	1,48%	-7,17%
Kronobergs län	-0,55%	0,95%	-5,84%
Kalmar län	-0,36%	1,35%	-7,07%
Gotlands län	-0,94%	0,79%	-7,82%
Blekinge län	-0,73%	2,52%	-7,85%
Kristianstads län	-0,83%	2,64%	-7,68%
Malmöhus län	1,14%	-1,91%	-5,35%
Hallands län	-0,72%	1,48%	-5,25%
Göteborgs- och Bohus län	0,43%	0,10%	-4,14%
Älvsborgs län	-0,62%	2,31%	-5,81%

Skaraborgs län	-0,96%	2,04%	-8,59%
Värmlands län	0,50%	-0,35%	-6,99%
Örebro län	-0,66%	2,04%	-4,97%
Västmanlands län	-0,34%	2,76%	-4,29%
Kopparbergs län	-0,22%	1,92%	-6,16%
Gävleborgs län	-0,77%	1,63%	-5,76%
Västernorrlands län	-0,61%	1,22%	-4,81%
Jämtlands län	0,16%	-0,80%	-8,57%
Västerbottens län	-0,64%	1,20%	-7,48%
Norrbottnens län	-0,48%	3,12%	-3,16%
Far - Antal år som gift/sambo	0,00%	-0,04%	-0,02%
Far etablerad	-0,54%	1,79%	-1,68%
Far väletablerad	-0,40%	1,42%	1,96%
Far väletablerad+	0,04%	0,92%	7,53%
Mor etablerad	-0,22%	1,38%	0,98%
Mor väletablerad	0,05%	0,75%	4,93%
Mor väletablerad+	-0,28%	0,61%	8,16%
Gifta föräldrar	-0,50%	2,54%	1,60%
Sambo föräldrar	-0,57%	2,36%	0,21%
Ensamstående förälder	0,05%	0,55%	0,06%
Antal helsyskon	-0,0003	-0,0023	-0,0006
Syskonordning	0,09%	-0,72%	0,54%
Information om far saknas	0,88%	-1,72%	-1,05%
Familjen fick försörjningsstöd under uppväxten	0,20%	-0,98%	-0,71%
Val i livet			
Antal egna barn	-0,001	-0,018	-0,008
Fått barn före 20 års ålder	0,08%	-0,18%	3,97%
Gift eller sambo utan avbrott	-0,22%	4,67%	2,67%
Ensamhushåll hela tiden	1,56%	-2,59%	-0,68%
Hoppat av grundskola	2,65%	-6,39%	-0,04%
Gått kommunal grundskola	-2,05%	6,71%	1,45%
Skola utanför svenska betygssystemet	-2,23%	2,91%	1,78%
Ej sökt gymnasium	0,53%	-7,55%	-3,27%
Behörig till gymnasium	-0,28%	3,04%	6,34%
Flera försök att avsluta gymnasium	-2,66%	-0,62%	-5,80%

Flera försök att avsluta gymnasium, och fått avgångsbetyg	2,42%	0,17%	0,96%
Kommunal huvudman	0,06%	0,35%	2,38%
Högsta utbildning gymnasiet	-0,70%	0,01%	-1,65%
Högsta utbildning eftergymnasial	-1,17%	1,94%	9,88%
Antal flyttar över kommungränser	0,006	-0,017	0,006
Antal flyttar över kommungränser >25 års ålder	0,001	-0,015	0,006
Antal anställningar < 25 år	0,005	-0,009	-0,012
Antal anställningar under hela perioden	-0,007	0,018	0,018
Varit företagare < 25 år	0,45%	-4,40%	1,56%
Antal lagföringar	0,011	-0,014	-0,006
Har dömts i domstol > 25 år	-0,25%	-1,92%	-0,06%
Dömts för person, egendom eller ekonomisk brottslighet > 25 år	1,08%	-2,78%	-0,99%
Lagförd < 20 år	-0,91%	2,56%	2,08%
Dömd i domstol < 20 år	-1,59%	2,45%	-0,85%
Tagit ut föräldrapenning	-0,0005	0,0009	0,0005
Ålder för att flytta hemifrån	0,0017	-0,0058	-0,0065
Gymnasiebetyg utanför svenska skolsystemet	0,74%	-4,29%	-1,91%
Antal program på Arbetsförmedlingen	0,00000	-0,0001	-0,0001
Antal subventionerade anställningar	-0,00001	0,0001	-0,0001
<hr/>			
Händelser i livet			
Gått från arbete till arbetslöshet minst en gång	-0,36%	-3,21%	-7,45%
Gått från arbete till arbetslöshet mer än en gång	-0,46%	-3,50%	-10,13%
Gått från minst etablerad till utbetalt försörjningsstöd	0,74%	-4,74%	-4,04%
Ej uppburit sjukpenning	1,68%	2,02%	9,13%
Uppburit sjukpenning mer än en gång	-0,99%	-30,50%	-3,28%
Förmåner som relateras till nedsatt arbetsförmåga	-3,45%	-48,38%	-9,91%

Appendix

2022:1

Förmåner för att hjälpa närstående	-1,26%	3,63%	-1,41%
Stor inkomstökning under ett enskilt tillfälle	2,35%	-4,38%	3,16%
Partnern i ett förhållande har avlidit	5,57%	-14,08%	-5,51%
Konstant	0,025	0,898	0,374

Not: **Fet och kursiv stil** = signifikant på 1% nivån, **fet stil** = signifikant på 5% nivån samt *kursiv stil* = signifikant på 10% nivån.